

MESCLUM

L'armanac,
Textes... Es-ti l'òc ?

An 2003 !...

ARMANAC DE MESCLUM

PER L'ANNADA 2003

AMBÉ LO

POUR LIRE LA GRAPHIE CLASSIQUE

Conformez-vous aux habitudes de prononciation de votre région. L'accent tonique se place généralement sur l'avant-dernière syllabe du mot.

Graphie		Prononciation
a	atone final (vila, parla)	e généralement (vile), parfois o, a, ou en certaines régions
a	(man)	a (man)
è	tonique (sabètz)	è très ouvert (sabès)
é, e	tonique (lésèr, mena)	é fermé (lésé, méne)
ò	tonique (pòrta)	o très ouvert, avec diphtongaison fréquente en diverses régions (pòrte, pouarte, pouerte)
o	atone (color)	ou (coulour)
u	(pura)	u (pure)
ai	(aiga)	ay comme dans le mot français « ail » (aygue)
èi	(glèisa)	èy (gleyse)
ei	(eissame)	ey (éyssamé)
au	(autre)	aou (aoutré)
èu	(burèu)	èou (burèou)
eu	(deure)	èou (déouré)
iu, ieu	(viu, mieu)	yio (vyou, myou)
iá	(veniá)	ié (vénié) parfois io en certaines régions
òi	(gòi)	oy (goy)
oi	(foire)	oui (fouré) comme dans le français « ouille »
òu	(plòu)	òou (plòou)
uè	(puèi)	uè (puèy)
uò	(juòc)	uò (djuò)
ch	(facha, frucha)	tch (fatche, frutche), ts en quelques régions

ch final (lach)	muet sauf en quelques régions, mais réapparaît dans la liaison
lh (cholha)	l mouillé français comme dans le mot « travailler » (tchouye) comme ci-dessus, muet dans quelques mots
lh final (trabalh)	
nh (banhar)	gn comme dans le mot français « campagne » (bagna)
nh final (besonh)	n (bésoun)

PORTISSON

Se pòu pas sortir un armanac sensa que dins l'annada se siguèsson debanats de malastres... e que d'autrei siguèsson prevists per lei jorns venents ! Au moment qu'escrivèm aquest portisson sabèm pas coma va virar en Irac ambé leis USA que bòns liberaus, segon que li va o non, butan o non per far aplicar lei resolucions de l'ONU : veire per Palestina ! An acomençat fa un brave temps aquela politica ambé la guèrra de Mexic en 1846, per perseguir amb aquesta còntre Espanha en 1898 au nom de la libertat de Cuba e dei Filipinas, çò que faguèt d'aquesteis estats de protectorats, sensa parlar de Puerto-Rico e de la sembla guèrra d'independéncia en 1903 de la província de Panamà còntre Colombia que voliá servir lo contaròtle dau futur canau de Panamà... E mai l'annexion deis illas Hawai... Mai puta qu'aquò, crebas ! Çò que vòu pas dire que fau sostenir un Sadam Hussein o Al caïdà, que leis enemics de mon enemic son pas forçadament meis amics. Pensatz a l'experiéncia dei nacionalistas bretons que collaborèron ambé lei nazís e que valián pas mièlhs que lei nacionalistas francés qu'i collaborèron tanben.

Aquò nos mena a de gents que pretendon èstre d'aparaïres « de la laïcitat », que te parlan de « comunautarisme » e refusan l'egalitat a nòstra lenga. Son sostenguts se saup, per lo Conseu d'Estat (organisme legau mai illegitime), qu'es còntre l'integracion deis escolas en lengas dichas « regionalas » coma Diwan, Breçola o Calandreta.

Vau lo còp de se pagar aquestei tristeis individús e fau d'en premier definir çò qu'es la laïcitat. La laïcitat es lo sistèma qu'exclús lei Glèisas e leis organismes religiós de l'exercici dau poder politic o administratiu e mai de l'organizacion de l'ensenhament. Adonc parlar de laïcitat a prepaus de l'ensenhament dei lengas censament « regionalas » ven a desvirar lo mot de son sen alevat qu'aquestei lengas siguèsson vengudas una religion. Mai, bòrd que vòlon jogar au colhon, leis anam seguir dins aquela dralha e admetre son extension de definicion. Un estat laïc adonc, sosten pas una religion e lascia la libertat en cadun de practicar o pas la religion que vòu. O de pas ne practicar. Mai, mèfi ! S'ensenhar una lenga diferenta dau francés reven a pas èstre laïc, ensenhar ren que lo francés reven a aver una lenga d'estat e adonc una religion d'estat ! Car per s'en tenir a sa definicion,

s'aver una religion o una lenga d'estat, es parier, siatz plus laïc. Ne siatz tornat a la politica de la monarquia : « un rei, un estat, una fe ». E son aplicacion recenta : « un pòple, un estat, un führer ». Inventam ren : aplicam la logica francesa qu'es pareis, cartesiana. Vesètz adonc onte se plaçan lei paurei tòtis que se dison « republicans » e « laïcs » en nos refusant nòstrei drechs lingüistics e culturaus que son una part de la cultura universal. Ajustem per far bona mesura, que se venon parlar de « comunautarisme », e ben, li faudrà dins sa bèla logica, interdire lei sindicats e lei partits politics que son comunautaristas bòrd que representan una organisacion entre l'estat e l'individú. Conclusion : quand vos trobatz davant de colhons, fau èstre mai colhons qu'elei que coma aquò siatz segur de ganhar lei jòias !

A prepaus de jòias, n'arribam ai dos concors organisats per *La Marseillaise* cotria ambé *Leis Amics de Mesclum*. Bèla capitada que *Enfance Jeunesse en Langue d'Oc* t'a recampat pron classas e escolans, e que *Escrire en Lengua d'Òc* t'a agut una auçada de nivèu que mòstra tanben l'auçada de consciéncia d'aquelei qu'i participan. Totei lei biais d'escriure èran admés, que siá en ortografia classica, mistralenca o outra. Lei jòias son estadas porgidas a la fin dau mes d'aost dins l'encastre de l'*Universitat Occitana d'Estiu* de Nimes. I aviá aquí un molon de laureats. Lo concors venent es dubèrt e podètz i participar : demandatz-nos lo reglament. Lei guierdons nos son ofèrtas per pron monde : *La Marseillaise*, lo *Conseu Generau dei Bocas de Ròse*, lo *Coumitat Valèri Bernard*, lo *CREO-Lengadòc*, lei *Mutuelles de Provence*, la seccion dei Bocas de Ròse de l'*Institut d'Estudis Occitans*, *Parlaren*, *IDECO*, *Espaci Occitan*... E oblidem pas la *MARPOC* per l'organisacion materiala de la remesa dei jòias. Lei grandmercejam totei per son ajuda. Trobaretz dins aquest armanac lei tèxtes guierdonats de la primera jòia.

Avèm participat a un fube de manifestacions. Ne vaquí quauqueis-unas a l'asard : recampament de la *MARPOC* e de la seccion de Gard de l'*Institut d'Estudis Occitans* a Blausac (març), fèsta dau *Libre e de la Ròsa* a Marselha (abrieu), setmanada *Expressions Culturelles en Pays d'Oc* a Trets (B de R, abrieu), rescòntres *Escritura 2002* a Montolieu (Aude, abrieu), *Rescòntres Occitans en Provença* a Seina deis Aups (Aups de Provença Auta, julhet), *Universitat Occitana d'Estiu* a Nimes (aost), festivau *Les Écrivains en*

Provence a Fuvèu (Bocas de Ròse, setembre). Publicacion perein deis *Actes du Colloque International Les Écrivains Marseillais*, que se debanèt au mes de mai de 2000. Oblidem pas lei cors d'occitan que son donats per de sòcis e tot plen d'intervencions diversas per la ràdio, la television, l'ensenhament... Tot aquò d'un biais dubèrt e en rapòrt ambé l'aparament de l'òme e adonc de la democracia.

Quicòm mai de pas oblidar, es la taulejada desenant venguda una mena de tradicion (bòna aquesta !) que fasèm a la fin dau mes de setembre. N'eriam a la tresena annada aqueu 29 de setembre, e te recampèt trenta cinc collègas au *Centre de Convivialitat* de Brecòda, pas luenh d'Ais de Provença, mes a nòstra disposicion per lo municipi que grandmercejam. Tot aqueu brave monde se congostèron ambé lei pès e paquets precedits d'un aperitiu e d'un molon d'apetissadís, e seguits puei per una dessèrta chanuda, tot aquò esquilhant ben ambé l'ajuda de vin de Garlaban (aquela montanha tocant Aubanha, que Mistral la cita dins sa cançon « Lo Galerian »). La chifra dei brafaïres es a crèisser cada annada e sabèm pas onte se va arrestar ! De se regalar empacha pas d'obrar, au contrari, que leis experiéncias son escambiadas entre totei.

E l'Armanac de 2004 anatz dire ? E ben, lo tèma n'es ja retengut : serà sus lo vin e l'òli, e mai generalament sus lei produccions agricòlas a un moment que la qualitat e lei produchs ecologics venon una exigéncia dei consumeires. Adonc, se volètz adurre vòstra participacion, serà la benvenguda !

MESCLUM

AVÈM PERDUT UN GRAND AMIC : ENRIC DAMOFLI

Èra quasi acabada la composicion d'aquest armanac que tombava la nòva : èra defuntat lo divendres 1er de novembre nòstre amic Enric Damofli. Una nòva tristassa qu'ailàs, s'i esperaviam que malautejava despuei d'annadas... Çò que l'empachèt pas d'obrar fins au darrier badau per la justícia sociala e Occitània que n'èra l'un de seis enfants mai afogats.

Naissut lo 30 de julhet de 1926, au Martegue, en riba de la mar de Bèrra, dins una familha de trabalhadors que dau caire pairenau èran installats aquí despuei cinc generacions, felen de pescador, venguèt parier de son paire, pintre de bastiment que lei picalhons caladavan pas lei carrieras dau Martegue ! Seguèt pasmens lei cors de l'escòla deis Bèus Arts de Marselha, mai quasi d'escondons, que d'aqueu temps la cultura èra pas considerada per quauqua ren de seriós. E capitèt qu'aviá de gaubi e una bona tèsta.

Butat per Annia, sa molher, s'installèt per enquadrare en 1968. Es aquí, dins aquela botiga pichòta de la carriera de la Fraternitat, dins lo barri de l'Illa, que lo rescontrèri per lo premier còp, quauqueis annadas plus tard, en 1972. Foguèt la partença d'una amistat de trenta annadas, una amistat vertadièra aquesta d'aicí, e pas de circumstància, que ren la venguèt jamai rompre. Se rescontreriam puei sovent per charrar que l'anavi veire au magazin que durbèt puei au cai Kléber o que veniá a l'ostau, coma aquò, o a l'entorn d'una taula just per manjar, per far ribòta tanben de còp, sensa parlar dei telefonadas.

Adonc, es a la botiga de la carriera de la Fraternitat qu'aprenguèri qu'èra occitanista. E coma per badat eriam dins d'idèas politics e socialas parieras, qu'aviam lei memei valors morales, es tot naturalament que s'encapèt.

D'aqueu temps, passavi totei mei dimenjadadas au Martegue e me metèri de participar a la vida culturala, pron espessa, de la ciutat que venguèt i plantar cavilha lo *Teatre de la Carriera* e que *Mont Jòia* i cantavan sovent. L'occitanisme i fasiá flòri, çò que se perseguís ara, e Enric que s'èra fach marcat a l'*Institut d'Estudis Occitans*, aguèt l'idèa de crear lo *Centre Cultural Occitan de la Mar de Bèrra*. Una associacion que despuei a fach camin e que ne foguèt l'un deis empuraires màgers. Es mai vèrs 1972 qu'Enric Damofli acomencèt d'escriure en occitan. De poèmas segur, que son eime èra poetic, mai sensa oblidar la pròsa, una pròsa poetica.

Cotria amb aquesta activitat dins l'escritura, pintava e fasiá d'esmaus. Decorèt pron ostaus e sei pinturas, supèrbas, fuguèron presentadas dins mantei mòstras e daverèron un flame succès. Se faguèt, sa darriera mòstra, au Martegue, au mes de novembre de 2001.

« La ràbia dei Dieus », adobada vèrs 1990, foguèt una mòstra d'una qualitat remirabla que presentèt dins pron ròdols, a Nimes per exemple dins l'encastre de l'*Universitat Occitana d'Estiu*. S'agís d'una mena de viatge qu'es una evocacion istoricò-legendària de la part provençala de Ròse, de Montdragon ai Santas, en passant par Tarascon, Sant Romieg e mai mai... Lei goachas, dessenh e aquàrèlas son acompanhats de poèmas dei grands autors occitans qu'an escrich sus aqueu flume bèu. Es lo collèga Pèire Simiand que ne fasiá lo comentari, qu'a Enric, crentós e modèste que non sai, li agradava pas de prendre la paraula. A adobat pereu un cònte de Josèp d'Arbaud que compòrta lo tèxte originau, la mesa en ortografia classica e la traduccion francesa, ambé de dessenh tras que bèus qu'an fach l'admiracion d'aquelei que leis an vists. Mai, ailàs, d'integristas se son opausats a aquela publicacion estent l'utilisacion de l'ortografia classica çò que priva leis enfants d'aicí tant de l'escritura de d'Arbaud que d'una òbra picturala dei chanudas. Faudrà esperar per qu'aquela publicacion se compligue qu'aquest escrivan màger tombe dins lo domèni public...

La poesia d'Enric Damofli non se pòu desseparar de son òbra plastica, çò normau me diretz. Es una poesia que parier de sei pinturas, tot presentant de païsatges, parla deis òmes. Qu'un país es indesseparable dei gents que i vivon, que i rustican e que finalament ne son l'illustracion viva. Tot aquò o trobam tre 1975, dins lo poèma « Òda au país que m'a vist nàisser », rejonh dins la revista *Obradors*.

A publicat dos recuelhs de poèmas, « Lo Bolhabaissa » (1980) e « Retrach de familha » (1985), que lei tèxtes e lei dessenhs ne son consacrats ai peis de la mar, aquela mar qu'aimava tant e qu'ambé son ponchut i anava per pescar e assajar de se recampar un bolhabaissa que se n'en lipaviam lei dets.

En 1995, es un obratge subrebèu que sòrt ambé « La mòrt de la Tarasca », una istòria qu'aviá imaginada en s'inspirant de la Tarasca legendària de Tarascon que venguèt acabar son viatge, sota la pensada e lei dessenhs d'Enric, per dòba au Martegue ! Una legenda venguda una galejada poetica !

Aqueu libre foguèt adobat ambé l'ajuda de Maria Teresa Hermitte, la vesina occitanista dau Pòrt de Boc, tocant lo Martegue. Amb ela, qu'aviá Enric una preséncia publica, donava de cors d'occitan provençau e participava a l'animacion de l'escòla Sant Joan, centre escolar renforçat per l'occitan provençau, au Martegue.

Ara, me fau parlar de son accion dins la pagina *Meschum* dau jornau *La Marseillaise*. Que d'intrada, quichèt per qu'aquela pagina se realisèsse e foguèt voluntari per i dar una collaboracion regulara partent de sa creacion en decembre de 1985. E calèt jamai que bastava de li demandar d'articles sus tal o tau subjèct per que dos o tres jorns après, lo mandèsse. Ne donèt tant que se posquèt pas totei lei publicar e qu'ara n'avèm encar un fais en resèrva ! Foguèt l'un dei fondadors de l'associacion *Leis Amics de Meschum*, en 1994. L'annada d'après, per lo premier *Armanac de Meschum*, es eu que dessenhèt la màger part deis illustracions, pretzfach que perseguèt cada annada fins a l'armanac de 2003 qu'i caup aquest article. E en mai deis illustracions, fasiá lo calendier e de poèmas e de tèxtes en pròsa. Foguèt tanben de lònga l'un dei sòcis de la jurada dau concors literari *Escriure en Lengua d'Òc*, dins la seccion de poesia.

Complissíá tot aquò sensa jamai se metre en avans : lo faliá butar maugrat ameritèsse una plaça d'onor tant per son talent immense que per son onestetat que pron personatges « politics » d'ara aurián de besonh de se n'inspirar !

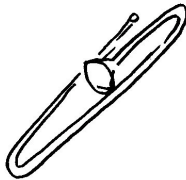
Drechurier e refusant tota compromission, èra parier a sei davanciers occitanistas Jòrgi Gibelin o Raols Féraud, que coma eu, estent son origina sociala qu'avián jamai renegada, èra marcat au Partit Comunista çò que l'empachava pas d'aver una vision critica d'aqueu partit politic.

Enric, nos as quitat fisicament, mai ton exemple nos rèsta, coma aquest de Jòrgi Gibelin e de Raols Féraud, qu'amb elei, « as viscut, as tengut, nòstra lenga viva, as viscut, as tengut, tant coma as poscut ». A un moment que lei « liberaus » te fan lo laus de la lei dau plus fòrt, d'aquelei que « capitan », dei « decideires », as mantengut e as luchat per aparar lo país, sa lenga, sa cultura, seis òmes, e segon l'expression d'Arnaud Daniel, qu'admiravas, aquò « còtra subèrna » !

Glaudi BARSOTTI

GENOIER : SANT ESPELOFIT

Es ben lo divendres 9 de genoier de l'an dei favas secas que naissèt lo pichon Espelofit maugrat qu'aguèsse pas encara un solet peu sus la clòsca. D'abòrd d'aquelei temps sensa fonsor, lo monde aviá pas encara inventat lo penche e cadun se portava sa cabeladura neta de tot tractament. Lo paire e la maire de l'enfant èran aürós d'aver dins son ostau quauqu'un qu'aviá pas de problèmas de peus. Mai aquò durèt gaire. Lèu creissèron lei peus e aguèron son enfanton tapat de la coma mai bèla dau país. L'enfant èra dei mai rasonables e luega d'enfectar la parentèla ambé sei problèmas pelós, disiá a cu lo voliá escotar "Gents pelós, gents aürós", botant ansin un tèrme a totei menas de lamentacions. "Vai, paire e maire, vau mièlhs far enveja que pietat !" De paraulas talas podián pas restar ignoradas e lo Bòn Dieu, sempre a l'agachon deis aurelhas e deis uelhs, se n'avisèt. Acampèt Espelofit ailamondaut dins sei nívolhs privadas e se lo tanquèt sota lo coide, ben a sa drecha per pas l'oblidar e se lo sanctifiquèt puei.

RESCÒNTRE au KALAHARI

TOT AQUÒ ES ARRIBAT QUORA VOUQUERIAM REJONHER AQUEU PARQUE NACIÒ NAU DINS LO SUD D'AFRICA. ERA NECITE DE TRAVERSAR UNA PARTIDA DAU DESÈRT DE KALAHARI.

... AVIAM ADEJÀ EMPASSAT FORÇA
QUILÒMETRES . QUORA SUBRAN !
... LA PANA .

... UNA PEÇA FETADA
... PAS MEJAN DE LA
REMENDAR

... SIAM BRAVAMENT
ENFAGATS , ALÒR ?

... CRÈSE QUE ÒC ! ARA FAL
ESPERAR QUE QUANQU'UN
PASSE PER AICI . DEFORA A
L'OMBRA DE LA VEITURA
SI REM MIÈLS PER NOS
ASSOSTAR DAU CAUMAS !

NOS ERIAM ENDORMITS, ENSUCATS PER LA CALORASSA, QUORA UNA IMPRESSION D'ESTRE ESPINCHATS NOS FAGUETDURBIR LEI PARPELAS. QUE FUGUETPAS NOSTRE ESTONAMENT DE VEIRE DAVANT NAUTREI, DOS PICHOTS OMES AGROMELITS.

...DE BŌCHIMANS*

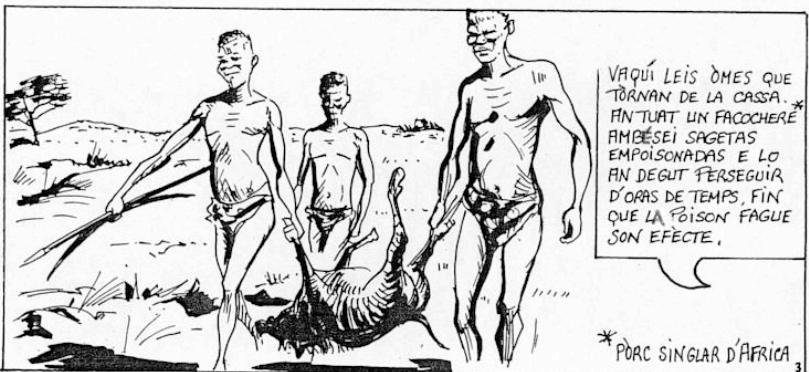
* O BUSAMEN "LEIS OMES DE LA BRONJA"

NOS FAGUÈRIM COMPRENE DE LEI SEGUIR FINS A SON CAMPAMENT.

AQUÍ, MALGRAT QU' AQUELEI GENTS S'IGAN PUSLEU CRENTÓS E PLENS DE RETENGUDA L'ACULHÈNÇA FUGUETDEI MAI CALDOSA.

... SEI CÀBANAS SON FACHAS DE BRONDA SIMPLAMENT CUBÈRTA DE BAUCA SECA.

3

SEGUR QUE VOS SIATZ AVISATS DE
NOSTRE BIAIS ESTRANGE DE CLAPEJAR
DE LA LENGA QUORA PARLAM.
AQUO ES LA MARCA DE NOSTRA
PARLADURA.
LI DISON LENGA DE "CLICS".

DINS LA SERADA UN BRUCH DE MOTOR
SE FAGUET AUSIR, ERA LEIS
AUTORITATS LOCALAS PRAVENGUDAS
PER UN BOCHIMAN.

GRANDMERCEJERIAM NOSTREIS
OSTES PER SA GENTA
ESPITALITAT. FORÇA ESMOGUTS
D'AGUER RESCONTRAT UN POBLE
QUE SON BIAIS DE VIDA A QUASI
PAS CAMBIAT DEMPUEI DE
SEGLES.
COMA SEIS AVIS, SUBREVIVON DINS
AQUESTE MITAN OSTIL E RUFÉ.
MAI PER QUANT DE TEMPS ENCARA?

fin

4

Gérard PHAVORIN Concors literari « Escriure en Lengua d'Òc 2002 »
deis « Amics de Mesclum », prèmi Valéri Bernard (benda dessenhada)

BRIAC

Acò l'istòria deu Patric. Lo Patric que demorava a Tolosa desempuish ua pausa de las bracas, pr'amor que'u caloc despatrià's de Montriau hens l'Armanhac e mudar tà la ciutat mondina entà tribalhar a la pòsta de Sant Subrà. Arron de uas setmanas, n'avèva pas enqüera nat amic e que s'avejèva drin hens la soa demora navèra. Un dia, lavetz que la soa hemna era un chic estadida e s'en angoc dromir de d'ora pr'amor d'un maishant mau de cap, lo nòste tipe qu'anguèc tà l'estanquet de l'avenguda Billières tà s'engolir un petit còp.

Que's despilha un pinton de vin arroi, un aute, enqüera un autre de bièra, un aute mei de vin blanc, e arron d'ua pauseta, ne's bromba pas mei de quants n'a bevent. Ne hè pas arren, lo nòste capdèth que vad tot gaujós (lhèu pr'amor deu vin), e que comença de clacassejar dab uns autes qui beven un còp tanben. Arron d'ua ora, tota l'equipa qu'ei vasuda lo ligòt deus amics màgers deu monde, los nòstes pintaires que's conden la vita, que's bracejan, e l'estanquet sancèr que tremola deus lors arriders poderós ed esmerits. Lo nòstre tipe que comença de parlar deu son ostau qui s'atròba hens la medisha carrèra, e qui vau lo còp d'estar vist, ça ditz. Arron de quauques autes còps de pintons, que perpauca a l'ahualh sancèr de vesitar aqueth ostau tan beròi, e anem, que s'encaminan. En tot seguir lo camin brac que'us mia de l'estanquet dinc a la maison deu Patric, lo tropèth que'us perd a dus briacàs que cadon suu trepader, los braç e las cambas en crotz de Sant Andriu. Un pauc mei luenh, un aute tipe que trabuca e que s'espòt hens ua pobèla de l'avenguda, ua « bedoceta », quin que dison lo monde d'ací, hens un maishant brut de metau, shens qu'ac arremerquen brica los autes. Un còp arribats davant de la pòrta, lo Patric que hica la clau hens la sarralha e que's vira cap au tropèth deus briacàs, un dit sus las potas : « Cho ! Adara, qu'èi la hemna que drom, que'vs cau pas hèr de bronitèra entà la pas deishudar. » Los òmes que capejan e qu'entran en silenci un a l'endarrèr de l'aute en tot honhà's drin, quin ua vacada qu'entraré hens ua glèisa. Lo Patric qu'aluga la lutz de l'entrada, que muisha dab lo dit e que chebiteja : « Acò l'entrada de l'ostau, e acò, sus la paret, qu'èi lo miralh de l'entrada... » Los briacàs que s'escapan un « Òòò ! » admiratiu, la boca alandada. Lo Patric que contunha e qu'entra hens la cosia, e totjorn en tot

chebitejar : « Acò la cosia, e acò, a l'esquèra qu'ei l'aiguèr d'inòcs... »
Un aute « Òdò ! » que seguish. Lo Patric qu'entra adara hens lo salon :
« Acò lo salon e acò, sus la tauleta, qu'ei la television... » Los autes
que badan, sensh barrà's la boca : « Òòòòò ! ». La vesita que
contunha. Adara lo Patric qu'aluga la lutz de la sala de banh. Los tipes
que passan lo cap au lindau dab grans uelhs emberbequits. « Acò la
sala de banh e acò au hons, qu'es la banhadèra. » Los tipes que son
cada còp mei estoretats : « Òòòòòòò ! » Lo Patric que s'apressa d'ua
pòrta e que chebita, lo dit sus las potas : « Cho, hascatz pas brut ! »
Que daubris e qu'explica, dab un arridolet de contentèr e de fiertat
mesclats : « Acò la mea hemna que drom suu lièit, e acò, sus ela, lo
tipe nud, que soi jo... »

Joan Marc LECLERCQ (Tolosa)

Concours literari « Escriure en Lengua d'Òc 2002 » deis *Amics de
Mesclum*, prèmi Josèp Roumanille (umor e galejada), ex-aequo.

LO MISTÈRI

Èra pas mai de dètz oras del matin que ja pachaquejavan tres vesinas, al fons d'una androna, davant l'ostal del Pèire Durand, Sarramoneda de son escais. A la chut-chut se disiá qu'aqueste aviá mantunas ponhadas d'argent amagadas en çò sieu que i viviá aquí, solet, despuèi de la mòrt de sa femna. Aviá ben un nebot, mas... èra pas aquò e lo vesia gaire.

Las tres femnas semblavan carcanhadas. I aviá la Fureta estransinada tota que disiá a las doas autras : « Lo vos disi : fa plan tres jorns qu'ai pas vist lo Sarramoneda, e vesètz, tot es barrat ! I a quicòm que truca ! E mai que siá un pauc morrut e salvatge, tron de tron, me l'auriá dich que partissiá ! Los nòstres ostals se tòcan ! Cal faire venir lo cònse ! »

Òc, òc ! diguèron las autras doas, avètz rason : anem a l'ostal de la comuna.

Trica-traca arribèron totas tres a la Comuna. Vegèron Fermin, lo cònse. Aqueste te prenguèt l'afar al seriós e sulpic sonèt lo garda-campèstre qu'arribèt en un brieu ambe lo quèpi sul cap, la placa al pitre, las garaudas per las cavilhas e son eternala cana a la man. Aviá comprés qu'èra convocat per quicòm de grèu ; per dire d'èstre pas en rèsta, lo Fermin cenhèt son eissarpa. Mas dins los vilatjons, las novèlas s'espandisson lèu lèu e es aital que quand dobriguèt la pòrta, vegèt qu'èran ja arribats d'unes curioses. Te prenguèt lo cap d'aquela pichòta mainada e se bailegèt cap al carrieron Mènel.

Cada dètz mètres, la tropa amassava qualqu'un mai e foguèt aital una tropelada qu'arribèt davant l'ostal de Sarramoneda. Lo cònse e lo garda tustèron la pòrta e los contravents... Res ! Tustèron ambe los ponhs, sarralhegèron la pòrta, totjorn res ! Cridèron alara : « Durand... Durand !... Ò, Sarramoneda !... » Encara res ! Calguèt se rendre a l'evidéncia : I aviá degun, o... ?

Los pachics-pachòcs s'enfuocavan e cadun disiá la sieuna qu'aquò te fasiá coma lo bruch d'un bornhon. Cabreta, un joine conselhièr municipal, se prepausèt per faire lo torn de l'ostal per la carrièra de detràs e d'escaladar lo mur de la cort per veire se òm podiá dintrar ; mas pauc de temps aprèp, s'entornèt tot necat, assolidant que lo darrièr èra coma lo davant, barrat mai que mai ! D'estatjants faguèron

quichada sul còNSE que dobrisca sulcòp la pòrta en fòrça. Aqueste reguítava que voliá pas s'enganar : voliá avisar. Lo mai venjatiu èra lo Lionç : « Tega, se l'autre es malaut aquí tras la pòrta e que fagam pas res, qual es que portarà la banastada ?... Tu, mon paure Fermin ! » Aquel rasonament decidiguèt lo còNSE de recórrer a Julian, lo fèrreblanquièr-fabre-sarralhièr de son mestièr, Croqueta de son escainom. Adonc lo Julian venguèt ambe sa museta d'espleches sus l'espatla, prenguèt son rossinhòl que despuèi vint ans servissiá pas que per la causa bona, sarralhegèt un brave moment, damnèt un pauc, puèi se levèt e en se tornar cap al còNSE, li diguèt : « Es barrada del dintre e la clau es dins la sarralha ! »

Silenci... Degun disiá pas res. Aquò significava que Sarramoneda i èra. Pel paure Fermin, l'afaire preniá tròp d'importància. Ni per las protèstas, se'n sortiguèt en bramar qu'anava sonar los gendarmas e se tirèt tanlèu. Ara dins lo carrièron, gaireben lo vilatge tot èra amolonat. Es aital que quand se sarrèron los gendarmas ambe sa Juva-quatre, la veitura podí pas pus avançar sensa escrachar un artelh. Lo cap, un adjudant, i metèt bon plec a aquel rebaladís. Donèt l'òrdre a son sergent e al brigadièr de butar per las carrièras totes aqueles cercaires d'embolhs. Una repotegada s'enairèt puèi cadun se pleguèt a la volença de la marescalciá.

Croqueta foguèt tornar pregat, mas aqueste còp per l'adjudant de dobrir l'ostal. Prenguèt un cisèl e un martèl, e s'atalèt a faire petar la gacha a l'endrech que s'encrana lo pestèl de la sarralha. Aguèt lèu fach e aviá a pron pena acabat que l'adjudant lo butèt per dintrar lo primièr. Aqueste, dins sa preissa, se mesfísèt pas pron. La pòrta tot bèl just entrebadada, se prenguèt pel morre una redolència de carraunhada. Rebutèt la pòrta a la lèsta, mas aviá ja niflat un sacat d'aquela pudesina e l'estomac revirat, mut, devenguèt jaune coma un citron. Al cap d'un moment, sonèt lo brigadièr e li donèt l'òrdre de dintrar veire. E mai s'èra gendarma, aquel èra pas colhon : se metèt sul nas un fotrassal de mocador a carrèls, un pauc coma l'Arafat, e equipat aital, dintrèt. Enfin pensèron que dintrèt de tan que foguèt rapid ! Barrèt e se virèt en s'empegar d'esquina contra la pòrta, espaurit e blanc coma un lençòl. L'adjudant lo repoteguèt secament : « De qu'es aquò ? Fas lo refastinhós, ara ?... »

Non, non mon adjudant ! Ausissatz-me a l'aurelha...

E a la chut-chut li faguèt son rapòrt. « Nom de Dieu de nom de Dieu de mila dieus ! reneguèt l'adjudant, en jurar coma un carretier cevenòl, mancava pas qu'aquò ! »

Degun deviá pas dintrar e donèt òrdre al sergent de se téner davant la pòrta, al brigadièr e al garda de barrar la carrièra. Puèi sonèt lo cònse e li diguèt : « L'afar es grèu. Anem a la Comuna ! »

Es pas qu'un còp embarrats dins lo burèu del cònse, a l'abric de las aurelhas lengairas que l'adjudant se decidiguèt a dobrir la boca per metre lo Fermin al marrit fial : « M'es de fèr... » Mas lo Fermin li copèt lo siblet e li demandèt : « Es mòrt ? »

Òc, penjat !

Penjat ?... Mèrda !... Quan affaire !

E s'assetèt pesadament dins sa cadiera de braces, las cambas rassegadas. « Jamai del grand jamai s'auriá pensat aquò d'el ! Suicidat ? El qu'èra arrapat a sos sòus coma un pat a un chin, l'arribi pas de crèire. E ara, de que fasèm ? »

Pas ges d'emboh ! diguèt l'adjudant. Anam sonar lo metge per desliurar lo permés d'enterrar. Per mon compte, l'affaire es reglat ; del costat vòstre lo trabalh serà de prevenir la familha e los enterraires.

Serà lèu fach, diguèt lo Fermin, aviá pas qu'un nebot, un gusàs jogaire, e crèsi pas qu'aquel se farà d'aiga d'uòlhs ! Lo veniá veire pas que per li demandar d'argent... de badas !

L'affaire rebombiguèt quand lo metge volguèt pas donar lo permés de despenjar lo còs qu'aquel presentava de signes curioses. Aviá suls ponhets de traças de ligaduras, e sul còs de blavairòls. Mas mai que mai foguèt la descobèrta sul cap, d'una bana gròssa coma un uòu. Lo cònse tornèt sonar l'adjudant que trapèt lo bocin tròp gròs per sa competéncia e recorrèt a la P.J. del Clapàs mai abilitada.

Aquesta passèt pas per malha ; arribèt sus la plaça ambe la traccion avans que se ramblèt davant lo peiron de la Comuna ont se teniá lo cònse tibat coma una pèl de tambor de precon. Quatre òmes sortiguèron de la veitura, vestits çò meteis, capèl mòl e escampa pluèja. Del genre tapa-boca, prenguèron pas lo temps de faire de salamalèc al cònse. L'agantèron pel braç e en dintrar dins la Comuna li demandèron d'ajuda per facilitar son enquèsta e de metre a sa disposicion un burèu ambe tot çò que caliá : telefòn, maquina d'escriure, eca...

L'enquèsta devíá èstre rondament menada, mas chaupiquèt al despièch de los levats d'emprentas... e l'audicion dels testimònis... Un inspector aviá trapat l'amagador de Sarramoneda : en furgant dins la cambra, artelhèt un pavat pas clòt que servissiá de cabucèl a un topinet enterrat. Dins lo fons d'aquela terralha trapèt un Napoleon. De qué ne pensar ? Que lo Sarramoneda aviá pas qu'una pèça d'aur, o que lo fais foguèt panat e qu'aquela pèça aviá escapada al raubaire dins sa preissa ?

Un autre policièr aviá patit per reconstituir lo suïcidi, amb aquela puta de cadieron que lo penjat l'auriá utilizat. Un còp redreçat lo sèti, se ne mancava d'una man tota que los pès de Sarramoneda lo tòquen.

Mas èra pas pro aferlecat per sautar dins lo nosèl lo Sarramoneda ? E puèi i aviá las soscadadas de la vesina que disiá que l'escaleta èra pas a sa plaça acostumada dins lo desbarràs. Lo Sarramoneda èra tissós e metiá totjorn las causas a la meteissa plaça, aquò n'èra segura ! E puèi disiá que lo jorn de la mòrt establít pel medecin-legista, aviá vist lo nebot en cò de son oncle mas que se remembrava pas de quand ne sortiguèt.

Totes aqueles faches treboloses faguèron que lo nebot foguèt sospetat. Mas, los enquestaires s'embroncavan cada còp a d'evidéncias : las fenèstras e los contravents crocats de l'endedins ambe las espanholetas... La chiminièra tròp estrecha... Detràs, per la cort, la pòrta plena se tancava ambe una cavilha de fusta d'un vintenat de centimètres que lisava dins dos estrius de fèrre per s'enfurgar dins lo grapald... Aquel barrièr se comandava sonque de l'interior, e èra barralhat el atanben... La pòrta de davant barrada coma se sap de l'interior...

Se'n seguiguèt que la garda a vista del nebot s'acabèt sens que siá provada sa culpabilitat. Per son alargament, foguèt capital un element : consí auriá fach per s'enanar ? Consí auriá pogut faire aquel torn de mascariá ?

Crim o suïcidi ?... L'ordenança de subresèire foguèt pronunciada e lo nebot sortiguèt liure, la mina regaudida. Aquò abrandèt las pachacas. Despuèi la debuta, lo vilatge èra partejat en dos : los que lo cresián colpable e los que lo disián innocent.

Las annadas passèron... L'ostal abandonat venguèt la « barraca del penjat ». La vesina mòrta, degun passava pas pus per

aquí. A la debuta los enfants se tenián a l'escart mas pauc a cha pauc se sarrèron de mai en mai. Coma res se passava pas, un bèl jorn escalèron la paret de la cort del costat de la carrièra Pòrcnegre. Prenguèron lo biais d'i venir cada dijòus. Aquò devenguèt lèu una costuma qu'aicí avián la tranquillitat.

Se vesia tanben, plan sovent, l'Orsula, un nèci que se pegava mai d'un còp a la seguida dels dròlles, per assajar segurament de faire banda amb eles !

Un jorn que los autres èran a l'escòla, s'enfonilhèt dins la « barraca del penjat » en s'engulhant per la fenèstra que los enfants avián abadalhada de fòrça. Desobrat, virèt e revirèt dins l'ostal, puèi s'assetèt sus una cadiera davant la chiminèia qu'èra d'angle, a l'esquèrra dins la cosina. Los dos pès sul taulièr, los uòlhs neblats, espiava sens veire vertadièrament la cremalhièra, los dos landièrs, la placa motlada del foguier que representava un chin de çaça amb un perdigal dins la maissa, e... a l'esquèrra, lo viralast. Sos uòlhs se desparpelèron e s'acroquèron sus aquesta aisina. Aquò's un cordonet enrotlat qu'atirèt son agach. Curiós s'en sarrèt. De la primièra ulhada, se vesia pas lo cordon tant èra negre, coma s'èra estat cobèrt exprès de sueja per qualqu'un.

Desenrotlèt lo fial, ne prenguèt lo bot e reculèt dins la cosina. Aquò fasiá un brave tròç. Totjorn en lo téner tibet, anèt a drecha, a esquèrra, revenguèt a drecha... Sabia pas pus de qué ne faire e cerquèt un endrech per l'agafar. Agachèt a sa drecha e causiguèt la pòrta de la cort. En i esepissant de mai près, vegèt un entalhament sus la caviha de barradura e i metèt lo fial en lo butar ambe son onglà. Puèi, satisfach, revenguèt a la chiminèia. Per jogar virèt la manivèla e remontèt aital lo ressort del torniquet. Alara lo mecanisme se metèt en brand. Coma un molinet de pesca, l'ast enrotlèt lentament lo fial que se tibèt e un còp plan rigid, tirèt dapasset la cavilha que se metèt a lispar dins son guida e se tapèt, un còp al fons. Lo relòtge se metèt a forçar, lo fial se bandèt encara e... al moment que lo ressort anava cagar, lisquèt dins la fenda. Desliurada, la mecanica enrotlèt lèu lo demai del fial puèi se calèt, un còp lo desbandat ressort. Orsula qu'avia seguit amb interès tota la manòbra, fòrça galòi, picava de las mans : « Ai una grua, per ieu tot sol !... »

Es aquí que son esperit embrumat se metèt en brand. Volia pas partejar son joguet novèl ambe degun. Consí faire ? Una idèa li

venguèt e sa cara s'enluminèt. Òc, aquò's aquò ! Prenguèt dins la cort un bocin d'aram, revenguèt dins la cosina puèi dins la cambra. Barrèt los contravents forçats e los liguèt ensems ambe l'aram. Satisfach, revenguèt a la chimenèia, desrotlèt lo cordilh, l'encrosèt dins la fenda de la cavilha, coma l'aviá fach totara, s'entornèt al viralast e montèt tornar la mecanica. Lo fial aviá pro de mòl per qu'Orsula posquèsse sortir en entrebadar la pòrta de la cort e la tancar tras el. Esperèt un momenton, lo temps que lo viralast enrotlèsse lo fial, puèi assagèt de dobrir : la pòrta èra plan barrada.

Plan content, sautèt lo mur e s'enanèt en s'espofidant... Degun li raubariá son novèl joguet.

Ives ROQUES (Clarmont d'Erau, Erau)

Concors literari "Escriure en Lengua d'Òc 2002" deis *Amics de Mesclum*, prèmi Victor Gelu (novèlas).

FEBRIER : SANT ÒSDEMONGE

Lo dijòus 19 de fevrier de l'an dei petas negras naissèt dins un vilatjon de montanha l'enfanton Òsdemonge tant esperat per sei gents. Òsdemonge lo sonèron bòrd qu'èra un escais-nom de familha, qu'un grand dei grands aviá trobat dins lo campèstre cercant de rabassas un òs de monge encara tot fresc e bèu a far badar. Lo paire e la maire d'Òsdemonge se l'abaliguèron ambé plaser e conviccion. Arribat au temps que grandet acomençava de rasonar, aviá sovent mai de sapiéncia que seis ainats e lei reires dau senat, e se raportant a la memòria dau monge que l'òs que son grand aviá trobat, te sortiá de veritats totei fachas e ben fachas. Venguèt lo jorn onte foguèt considerat non plus coma enfant d'Òsdemonge mai per monge portant l'òs d'un monge e tanben tota la sapiéncia dau monde. Es aquí que Dieu dins sa retirada neblosa, lo chifrant a sa bèla valor, se lo sonèt per lo botar mai a sa drecha e se lo gardèt au fresc.

JOAN LO TESTARD

Testard qu'èra pas de dire, leis uelhs gitant d'ulhauç, lei subrecilhas fronzidas, lo frònt pieçat, s'encolerissiá tre que li mostravan un libre ò un abecedari. Gardava alora lei dents clavadas, lei bocas sarradas, lei muscles dei maissèlas tiblats a si rompre. Avián bèla ti li faire miralhejar, ambé lei mai richei cubèrtas adornadas de dauraduras, d'en pertot, sus la trancha, la còsta, lo papier mai lisc, leis illustracions desssenhadas per d'artistas, ambé lei colors mai vivas, mai lusentas, lei tèxtes compausats ambé lei caractèrs mai plasents : ren i fasiá pas. Opausava un refús net, categoric : non, non, non e non. Un non que t'escupissiá au nas coma un cat furiós e qu'acompanhava un còp de pè au sòu a t'esclapar lei malons. Voliá pas aprene de legir e desesperava tota sa familha. Ti l'aurián ensucat qu'auriá pas ren cambiat dins son biais de faire.

Sei grands e rèiresgrands restavan au mas familhau onte, fiu solet, viviá ambé sa maire e son paire. Èra per totei lo viston de seis uelhs e cadun respondiá, sensa s'alassar, ais innombrablei questions que, curiós mai que mai, pausava de contuni.

Èra pas un nèci, adoncas, si vesíá ben. Mai davant lei libres aviá aquela actitud estrània que prenián sei gents per una malediccion dau cèu.

Lo mas Lafont si dreïçava en plena natura, dins la campanha provençala, luenh de tot vilatjon e mai de tota abitacion, coma una illa isolada dau rèsta dau monde. De còlas emboscadas environavan lei plans onte s'estendián sei tèrras e sei pradariás traversadas per quaquei rius, afluent de Durença.

Coneissiá lo dròlle qu'una escòla : lo monde envirotant que li ensenhavan sei gents. Despuei sa naissença, aviá totjorn rescontrat de regards careçants, de caras sorisentas, de docei votz de femnas. Au revelh, sa maire li durbiá lei braç, lo potonava, cantorlejant de comptinas que li aprenián lei premiers mots de la vida. Mai tard, dins la jornada, seguent lo temps, l'una ò l'autra dei grands lo pausava dins lo gèrme a l'ombra leugiera d'un falabreguier. Jogant de quatre cambas, de genolhons ò d'assetons, ausissent d'èrs de flaütet ò d'istòrias infantinas, descubriá leis èrbas, lei floretas e la pesolhina que i groava. Puei, començant de caminar, trantalhejar, seguissiá lo

vòu de çò que bronzinejava, volastrejava, bresilhejava dins lei brossalhas. Quand deviá restar a l'ostau, lei femnas si lo trobavan, a cada moment, amagat dins lei faudas. Li fasián sentir coma una musica, ritmada per lei retronadas ensordantas de la chavana, lo martelar leugier de la plueia sus lei vitras ò sus lei teules redons. Li agradava mièlhs, mesclats au sublament agut dau mistrau, lo ramatge gaujós deis aucèus associat au tarabast monotòn dei cigalas. Li avián tanben compausat la paleta dei colors ambé lei boquets blanquinèus deis ametliers que ploravan sei petalas dins lei marçadas de prima, lei pomiers e lei perseguiers, lei primadèlas e leis argelàs, lei fulhatges d'estiu, lei rosèlas e lei blavets, lei fuelhas mòrtas e lei tròncs negres de tant qu'èran banhats, deis aubres nus sus lo gris de l'horizont neblós. Si donant de vam, escapava de còps a la vigilància dei femnas, s'esquilhava dins lo vergier onte, raubant quauquei fruchs, gostava lo plaser de sentir, sota sei dents, gisclar lo jus sucrat deis amporas, dei grums de rasim ò aqueu, mai aigre, dei grosèlas.

Vengut mai fèrme encara, vouguèt totjorn seguir leis òmes, d'en pertot ont anavan. Un còp trotinejant, un còp portat a la braceta, un autre còp ajocat sus lei galhardeis espatlas dau grand que lo passejava dins la seuva, si meravilhava davant la volada d'un faisán daurat, la fugida desaviada d'una lèbre ò d'un cabròu ò la ronsada bòrnia d'un singlar entre leis aubres. Cridava de bonaür quand apercebiá l'aur d'una aurelheta ò lo ròse safranat d'un sanguin tant larg coma un sieton, dins son nis de mofa fresca. Quand teniá companhiá an aqueu que velhava sus lo tropèu, s'encantava au moment de la naissença d'un anhèu ò d'un cabrit que folastrejavan subran a costat de sa maire.

Se i aviá pas tròp d'obratge, lo rèiregrand que, dins un temps, èra estat un pauc braconaire, lo menava encara córrer la campanha. Li explicava que, gachant ambé atencion lo fons d'un gaudre, si podiá veire qu'una trocha èra esconduda sota un rocàs e li mostrava coma la prene ambé la man. Li apreniá de capturar una lèbre ò un coniu en calant lei laç sus lei piadas a través dei boissons. Li indicava lo biais d'enverguetar un olivier ò un genebrier per enviscar quauquei tordres de passatge. L'iniciava encar, dins un secret mai que solemne, a seguir ambé leis uelhs, sota lei rores, lo vòu de la mosca blava que li fasiá descobrir lo diamant negre : la rabassa. Si fasant nuech, per si refrescar un moment, s'assetant davant l'ostau, lo preniá sus sei

genolhs e li ensenhava lo cèu, leis astres, lei vents, lo temps de l'endeman e dei jorns venents.

Grandissent e ajudant tant coma podiá, aprenguèt au fièu dei sasons, lei trabalhs de la tèrra : quand e coma faliá laurar, semenar, podar la vinha, rebrondar leis oliviers, tractar, fanejar, meissonar, estremar la meisson, vendemiar e faire l'olivada. Comprenguèt ansin la pena dei treballadors.

Èra curiós lo pichòt, que lo bonaür, l'aviá a portada de la man, davant leis uelhs, au mitan de sei gents e de sei vièlhs savis. Viviá una vida facha de causas simplas. Cadun li donava tot l'amor, tota la tendresa qu'esperava, acontentava sa curiositat e li disiá çò qu'èra mestier de saupre. Lo rèsta èra sensa ges d'importància. La paraula bastava. Alora, aprene de legir, per qué faire ?

Un bèu jorn, li anoncièron sei gents qu'una filheta de la vila, de dos ò tres ans mai joina qu'eu, èra per venir au mas. Èra fatigada e li faliá l'èr de la campanha.

Arribèt la pichòta. Si cresèt lo dròlle de veire una aparicion subrenaturala. Saures coma un mèu de flors dei camps, de peus esplendides encadravan sa cara pallinèla d'angelon. Rajavan sus seis espatlas e lo ventolet i metiá de rebats cambiants. De lòngueis cilhas corbas ombrejavan l'ametla perfècta de seis uelhs pervenca que lo soleu pigalhava d'aur. Sei bocas orladas, rojas coma de majofas, enganavan lei parpilhons que i venián volastrejar. Lei vèstits dei femnas dau mas escampavan l'entestanta odor de l'espic. Mai, tot a l'entorn de la filheta, flotejava lo parfum delicat de la violeta, mai discret que chalava lo pichòt. Avia pas jamai vist un èstre tant adorable, tant ravissent, e n'èra fòrça trebolat.

Un après-miegjorn qu'èran a si solombrar sota un olivier, tot d'una, la minòta li aparèt un libre de còntes. Lo preguèt ambé una votz doça, li gitant un agach suplicant que li faguèt clinar leis uelhs : « Liege-mi leis istòrias de Blanca Nèu e de Bloca d'Aur. Mi fariá tant de gaug. »

Ressautèt lo niston, mai li avián contadas tant de còps, sa grand e sa rèiregrand que lei coneissiá e lei posquèt dire de tèsta. Capitèt ansin de faire illusion.

Encantada, insistiguèt la pichòta : « Mi vòs legir lo Rossinhòu Japonés ? »

Aqueu de còp ! Bodieu ! Un rossinhòu, òc. Mai japonés ??? Sabiá pas manco çò qu'èra. N'aviá jamai ausit parlar. « Sabes pas, s'escrièt lo minòt, crèsi ben que mi crida ma maire. Espèra-mi. M'en vau veire e tòrni venir lèu. »

Esperèt un brave moment, la pichòta.

Corrèt lo dròlle vèrs una grand qu'aviá pas tròp d'obratge e l'implorèt : « Mameta ! Mameta ! Ti fau m'aprene de legir, lèu lèu. Mai es un secret. O deu pas saupre degun. Jura-mi. »

Li auriá ben jurat tot çò qu'auriá vougut, s'aguèsse faugut, la grand, qu'espetant au bèu mitan dau membre, una tronadissa l'auriá pas esberlugada de mai. Si cresiá que la teulissa s'escranquèsse sus ela. Estabosida, tremolanta, n'en perdiguèt l'alèn. Son felen, qu'aviá manjat adoncas ?

Un espectaclós trabalh d'aprendissatge comencèt sus lo còp, a partir, de segur, dau tèxte dau Rossinhòu Japonés.

Mai, tre que posquèt, que denegar un tau jurament es pas pecat, corrèt la mameta vèrs la rèiregrand li anonciar la nòva : « Es un miracle ! Lo garri... »

Quin garri ?

Nòstre pichòt garri...

E bè ?

Vòu aprene de legir !

Manquèt de s'estranglar, la rèiregrand, amb un tròç de la poma qu'èra a crocar e faguèt tres còps lo signe de la crotz, invocant Jèsus, Maria e Sant Josèp. Puei, desaviada, anèt avisar lo rèiregrand, s'encrocant, sensa s'arrestar, la coifa sus una branca d'amorier. Desvariat, lo vièlh partiguèt a son torn, tant lèu coma podiá, perdent leis esclòps, avertir lo grand que gardava l'aver.

Aürosament, servèron puei lo secret. Cada matin, quand veniá la minòta demandar son amic per jogar, per extraordinari, degun sabiá pas ont èra, çò que la peginava. Èra totjorn pallinèla e si socitava lo dròlle. Tanben, tre qu'aviá dejunat, fach un pauc teleta, engatjava la mameta e, levat lo temps dau dinnar, estudiava fins au calabrun. « Seba ! », voliá de còp cridar la grand, mai contunhava... Sovent, de nuech, quand leis autrei dormián, la candèla brutlava dins la cambra dau minòt, de tant qu'aquest s'encanhava.

Un sera, sachèt que mestrejava ben la lectura. Aviá pas registrat lo tèxte dins sa memòria mai ben de bòn après de legir.

L'endeman de matin, quand lo venguèt quèrre, foguèt espantada la pichòta. Sospirant de solaç, s'avisèt que li preniá la man. La menèt puei sota l'olivier onte l'aviá abandonada e, tot fieròt, durbent lo libre de còntes qu'aviá escondut, li prepausèt : « T'agradariá que ti legiguèssi lo Rossinhòu Japonés ? »

Òc ! Òc ! respondiguèt, esmoguda, la cara enlusida dau bonaür.

Comencèt adoncas la lectura, lo dròlle, s'enarquilhant, s'escurant la garganta, coma s'èra enverinada, quand esitava sus un mot. Legiguèt fòrça autreis istòrias, de setmanas de temps, complissent d'immensei progrès, metent lo ton, vivent lo tèxte, coma se foguèsse un contaire.

Pivelada, escotava la pichòta, l'alen cort, lo còr batent. Èra per ela un encantament. Lo minòt, per quand an eu, i preniá un plaser certan, qu'aviá arremarcat l'interès que provocava en ela. Aquò li èra pas indiferent.

Mai retrobava de vòlha, la filheta. Si fasiá totjorn mai minhòta. Venián mai ròsas sei gautas e, quand si risiá, alegrada, sonava mai clar sa votz. Ben lèu, la tornèron prene sei gents.

Fuguèt un crèba-còr ponhent e, la cara regolanta de lagremas, la nistona murmuregèt au pichòt : « Adieu, Joan », lo potonant, amistosa.

Manquèt de tombar malaut, lo dròlle. Tant viu de costuma, restèt mut, estremat dins sa cambra, de mesadas de temps. Per oblidar sa lanha, decidiguèt d'aprene d'escriure. Fuguèt lèu fach. Enfin, tornèt començar de viure. Partegèt son temps. De jorn, ajudèt sei gents dins la campanha. De nuech, s'absorbiguèt dins l'estudi de libres qu'auriá pas jamai legits sens aquela dolor. Aquò durèt d'annadas. Eu que, pichon, voliá pas pantaiar, imaginèt de còntes enfadats per leis enfants. Escriguèt, escriguèt encara, escarchèt e tornèt escriure. Après un abòrd de trabalh, mandèt de manuscrichs a d'ostaus d'edicion e esperèt.

De temps aviá passat, despuei sei mandadis, quand un carri si ramlèt sus lo bòrd dau camin. Una joina frema mai que bèla calèt, una envelopa a la man, e espinchèt lòngtemps lo mas. Trantalhanta intrèt dins la cort, gachant tot a l'entorn e venguèt fin finala picar a la pòrta.

Lo minòt èra vengut un òme galhard, sedusent. Restava solet dins l'apartament a plan-pè. Durbiguèt, saludant, cortés, interrogatiu : « Bonjorn, Madama... »

Madomaisèla, corregiguèt en cocha la joina frema. Siáu editritz e bailègi leis edicions « Lo bonaür de legir ». Vòstreis òbras retenguèron mai que mai mon atencion. Siáu lèsta per leis editar, que m'apassionan.

De l'envolopa que sarrava còtra ela, tira alora, un vièlh libre, coma un objèct preciós, amb un suenh infinit. Apondèt amb un sorrire emmascant que li faguèt estelar leis uelhs : « Vos faudrà premier legir quauquei paginas d'aquest obratge. Conoissiatz lo Rossinhòu Japonés ? L'oblidieriatz ? »

N'aviá servat remembrança, lo jovenòme, e aguèt pas lo temps de parlar mai, la joina frema...

Aguèron, l'an d'après, un pichòt Provençau, puei d'autrei, leis ans següents, e faguèron fòrça libretons que li legiguèron leis istòrias.

Andrieu GOYOT (Grassa, Aups Maritims)

Concours literari "Escriure en Lenga d'Òc 2002" deis *Amics de Mesclum*, prèmi Jòrgi Gibelin (còntes).

TROBAR

*« per amor sui tan fort enamoratz
« que d'amor son totas mas volontatz. »*

Març de 1208. Pèire, lo trobador, sol dins una torre d'un castelet de la Montanha Negra, aprestava una cançó. La primalba l'inspirava. Avia pas dormit de la nuèit, virant dins son cap de pensadas nombrosas e cambiadissas. Tròp de lanhas l'empachavan de trapar lo som. Primièr, èra amorós, sa dòna èra luèna e inaccessible. Los mots se butassavan...

*« Domna que cujatz faire
« De me que vos am tant ? »*

L'aviá aimada tanlèu la veire. Sa beutat, son còs meravilhós, son esperit, sas qualitats, tot en ela lo tresvirava. Los mots per la descriure li arribavan a la pluma, l'escritura èra sublimada per la lassièra de la nuèit blanca.

*« Car sa beutat alugora
« Bel jorn e clarzis noih negra. »*

Aquela dòna èra la femna del senhor que l'aculhissiá dins son castèl, amont, luèna en tèrra de França. Aqueste se fasiá fòrt de téner la cort d'amor mai famosa al nòrd de Leire, e mai d'un trobador, joglar o simple cantador i èra passat e demorat. El, èra vengut per cantar l'amor, e tanben per cercar l'inspiracion. Tot naturalament, coma se fasiá, aviá escrit per la dòna del luòc, designada dins sos tèxtes pel senhal de « Na Jauzida ». Se faguèt préner a la trapèla del fin'amor, la bèla aviá ocupada una plaça totjorn mai granda dins son esperit e dins son còr. Tota jove e marridada dempuèi pauc de temps, aviá escotat los omenatges del trobador, e n'èra estada confonduda. Dins sos uèlhs blaus, lo trobador aviá percebut un agach d'amor que l'aviá rendut encara mai fòl d'ela.

*« Amb dous esgart siey sortes huelh
« M'an fan guai e fin amator. »*

De l'amor passèron lèu al desir, del desir al jausir. A la debuta, respectavan lo jòc de l'amor cortés. A mesura que lo temps passava, Pèire pensava pas pus qu'a la téner dins sos braces. Un jorn de caça, que lo senhor e sos amics èran partit a caval... Avia encara als uèlhs los imatges d'aquel còs tant desirat, tant aimat e que li mancava tant.

Las sensacions li tornavan coma s'èran encar jols linçòls, sols al monde.

« *Qu'enger sent la doussas sabors*
« *Qan li baisiei doussamen*
« *Son bel blan cor covinen.* »

Lo gelós sospietèt lèu quicòm. Faguèt embarrar sa femna, fòrabandiguèt lo trobador de son castèl e de sas terras. E ara, luènh de sa doça amiga, sens espèr de la tornar veire, coneissiá « ira e dolors », « sofrir e marriment », consequéncias d'aquel amor de luònh...

« *Tant es fort mon amor per tu que ne'n perdi lo som.*
« *O doça amiga, perquè siás tan luènh de ieu ?*
« *Pas un jorn m'endormiguèri sens dire ton nom,*
« *Tu, bèla que mon còr es tieu.* »

Dins son burèu, naut plaçat dins la torre de la vilassa americana, Fabrici escriviá. Li arribava de passar la nuèit aquí, quand finissiá de trabalhar tròp tard per tornar pel metrò. Avia pas barrat los uèlhs de la nuèit. Los mots rajavan jos l'estilò pluma :

« *Ai encara als pòts lo gost de ta pèl*
« *E lo sovenir de ton còs tan blanc...* »

Èra maridada, la bèla. Amor complicat, mas ara idealizat per la distància. Remembres de moments raubats al monde, a la familha e a las convencions, amor fòra contracte. Ni el ni mai ela sabían pel moment qual seriá lor avenir. Dins sos moments de solesa, Fabrici s'agradava d'imaginar una vida a dos, reünits e sens empacha. Alara, preniá una fuelha e escriviá.

« *Jamai non podrai pus aimar*
« *Sens, dins mos braces te sarrar*
« *Tu, mon amor de luènh.*
« *Pel autras, l'indiferéncia,*
« *Cada jorn plori ton abséncia*
« *Amai se mon eime ditz que non,*
« *Cent còps preferi la preson.* »

De còps, la letra èra mandada, sovent demorava dins una camisa e finissiá al bordilhèr...

Pèire, lo trobador, èra amai preocupat per la situacion de son país. L'eresia aviá fait de camin, mai d'un senhor de Carcassés, Corbièras, País Foissenc, e lo quite comte de Tolosa aparavan los bons crestians, e aquò fasiá pas l'afar de la glèisa de Roma. Mai d'un còp, lo

Papa aviá cridat lo rei per lançar una crosada sul miègjorn. Un comandò d'òmes de Raimon VI avián tuat un legat, e la colèra de la glèisa èra al pus naut. Quant de temps encara durariá lo temps de cantar l'amor, la jòia e lo paratge ?...

La situacion politica, tanben, preocupava lo Fabrici. Las tensions internacionalas èran grandas. La lei del mercat se trufava plan de la libertat dels pòbles per dispausar de se meteis. Als integristes, èran los occidentals que lor fasián lo lèit. De grops terroristas se viravan cap a l'accion individuala, lo comandò suicidi, l'acte desesperat. La granda America se mostrava totjorn mai arrogant, fasant sentir sa superioritat e son mesprés als autres pòbles de la Tèrra...

D'annadas aprèp, los mots e la musica contunhavan de rajar. L'amor li portava totjorn dolor e jòia, e lo besonh d'escriure tot aqueles sentiments èra totjorn viu, malgrat la marrida situacion de las tèrras de Tolosa.

*« tan l'am de bon'amor
« que manhtas vetz en plor
“per o que melhor sabor
« m'en an li sospire. »*

Çaquelà, sabíá aquel biais de viure e d'escriure condemnat. La crosada èra estada lançada, Besièrs martirizada, las vilas presas pel Simon de Monfòrt. Pèire aviá paur de l'avenir, lo del seu país, lo del seu mestier, lo del seu amor. Los trobadors, a l'ora d'ara, escrivián de sirventés e de planhs, avián pas tan l'esperit al jòi e al fin amor coma avans. Praquò, el, contunhava d'escriure per sa Dòna, que l'amor èra la sola causa que valiá la pena d'èsser viscuda. Escrivíá sens voler pensar a la situacion, sens voler pensar als chaples que los Franceses avián comeses. Volíá pas soscar tanpauc a aquelas bandas de rotiers que rodejavan dins lo campèstre. Volíá pas escotar los que disián qu'una gata èra en trin de se bastir a proximitat del castèl.

Dins aquel castèl s'èran recampats forra borra lo paure monde d'alentorn, espaurugats pels rotiers e la menaça dels franchimands, los bons crestian qu'avián escapat als lenhièrs, e los cavalièrs fòrbandits de las tèrras sieunas.

Çò qu'aimava mai èra d'escriure de poèmas novèls per Na Jauzida. Finiriá plan per se liberar del gelós, e lor amor tant idealizat

podriá enfin trionfar, dins un país liberat pel comte de Tolosa e lo rei d'Aragon.

*« Messatge vai e cor
« Di-m a la gensor
« La pena e la dolor
« Que-n trac el martire. »*

La darrièra causa que Pèire ausiguèt foguèt lo fulament de la peirassa qu'arribava, e la paret darrièr el qu'espetava.

Finalament, i demorava fasiá mai de dos ans, dins aquel país qu'aimava pas. Avia conescut de monde, segur, mas podia pas dire qu'avia trapat d'amics. Contunhava d'escriure de letras, que d'unes arribavan a destinacion, mas que la majoritat seria pas jamai legidas que per el meteis.

*« Perqué t'aimar me pòrta tan de dolor e tan de bonur ?
« Perqué los samucs que ton abséncia me mena me son tant indispensables que me demandi se « son bons o marrits ? »*

Quina èra aquela votz que li mormolhava de mots que semblavan d'una altra epòca ? Lo sègle vint e un èra lo del PACS, lo dels parelhs que se fasián e se desfasián a tot moment. El, malgrat son mestier scientific, semblava sortir d'una altra planeta. Degús compreniá pas son biais de viure, de pensar e d'aimar.

Enaut de sa torre, soscava, e escrivia los mots que li venián a la pluma.

*« Ailàs, l'amor per ara, me pòrta pas
« Que laguis, penas, paura d'endeman !
« Perqué avèm pas çò que desiram ?
« Perqué envejам çò qu'avèm pas ? »*

La societat liberala, que n'èra un quadre, li conveniá de mens en mens. La mondializacion menava la supremacia de las companhias multinacionals. Los partits politics d'esquerra avián mancada la virada, e de movements anti-mondializacion naissián dins los país rics. Dins lo tèrç monde, los grops terroristas èran de mai en mai violents. La setmana passada, un camicase palestinian s'èra fait espetar ambe la bomba que portava, a l'intrada d'un cinemà de Tel Aviv. La television avia difusat los imatges dels mòrts e dels nafrats. Lo procès de patz èra en pana, e la violéncia dels estats respondiá a la violéncia dels individús. Mas l'amor finiriá plan per èsser lo mai fòrt. Se taparián

totes dos dins una bòrda, luènh de la pollucion e del trabalh asservissent, luènh dels òmes e de la folia del sègle...

La darrièra causa qu'ausiguèt foguèt un avion lançat a plena vitessa, que lo bruch ne'n veniá eissordant.

Ives SEGUIER (Canet d'Aude, Aude)

Concors literari "Escriure en Lenga d'Òc 2002" deis *Amics de Mesclum*, prèmi especiau de la Jurada (novèlas).

Los verses en italic son de Pèire Vidal, Bernat de Ventadorn, Guilhem Faidit, Jaufre Rudel per las partidas de l'Edat Mejana, e inspirats dels meteisses per las partidas modèrnas.

PASSADA

Risolenta, veniás
imprevista, leugièra,
capriciosa, efemèra
coma la nèu de Mai.

Tu, la sorga e lo fen
esperança, esmerauda,
mon prat, mon ombra cauda,
mon passejar JUNHENC.

Quin sòmi polidet !
tèrra alègra, bèl' onda
èrsa somesa e blonda
fruch madur de JULHET.

Vam de jòia... a mon gost,
flor entre las gavèlas,
venes, tu la mai bèla,
per l'ofrenda d'AGOST

+ + + +

Aviam benlèu dit : « sempre »
mas las oras se teisson
e ja d'òr se vestisson
los adieus de SETEMBRE.

Ramon LAHONDES (Lo Pueg de Velai, Aut Leire)

Concors literari "Escriure en Lengua d'Òc 2002" deis *Amics de Mesclum*, prèmi Jòrgi Reboul ex-aequo (poèmas).

LO SOLEU CAMINA DESCAUÇ

Lo soleu barona descauç
Sus la tieu pèu d'arena
Camina pelegrin sus la dralha febrosa
Si fa virar la tèsta
A si lecar la brina
Quand corcada sus l'èrba ti dones a la prima

Quora mi cuenta un pantais
M'emberluga de tu

La branca d'un castanhier
S'inclina capona
Per ti faire de nhonhas d'una fuèlha leugiera
S'auça devèrs lo cèu
Embreiaga de tu
Quora amorosa fas fèsta emé la prima

Quora mi canta lo vent
M'emberluga de tu

La tieu envueia jugarèla
Laiassa córrer lo folaton
E s'escapa bèla a liurar sus d'autrei païsatges
La tieu envueia jugarèla
Fa balar lo monde
Quora frema loba ti dones a la vida.

Quora m'arpegia un espèr
M'emberluga de tu

Cristian BEZET (La Trinitat, Aups Maritims)

Concors literari "Escriure en Lengua d'Òc 2002" deis *Amics de Mesclum*, prèmi Jòrgi Reboul ex-aequo (poèmas).

LA RAUBETA D'ENRIQUETA

Enriqueta plora, vòl una rauba polida per sortir al Club ;
Enriqueta vòl una raubeta polideta per far la pimpinèla ;
Enriqueta me demanda una rauba,
Vau trobar la mercanda, la mercanda me ditz :
« Te donarai una rauba, dona-me de lana » ;
Vau trobar lo moton, lo moton me ditz :
« Te donarai de lana, dona-me d'èrba » ;
Vau trobar lo prat, lo prat me ditz :
« Te donarai d'èrba, dona-me d'engrais » ;
Vau trobar lo païsan, lo païsan me ditz :
« Te donarai d'engrais, dona-me d'euròs » ;
Vau trobar lo banquièr, lo banquièr me ditz :
« As plan causit ! Soi la banca rica ; la pus rica ;
« Signa aquí e te donarai de moneda ! »
Que far mai !...
Lo banquièr m'enriquesís, enriquesissi lo païsan,
Lo païsan m'engraïssa, engraiSSI lo prat,
Lo prat m'enèrba, enèrbi lo moton,
Lo moton m'enlana, enraubi Enriqueta.
Enriqueta s'enrauba de sa raubeta polideta e...
Sens me mercejar d'un mercé,
Sens m'agachar d'un agach,
Se'n va dançar tota la nuèch.

Camil LORENTE (Collègi Sant Africa, Avairon)

Concors literari "Escriure en Lenga d'Òc 2002" deis *Amics de Mesclum*, prèmi Antòni Bigot (contes, liceans e estudiantS).

MARÇ : SANTA NOGATALHA

« Dau mèu de meis abelhas, deis abelhas de mon òrt farai nogat, meravelha per festejar la flor d'amor. » Ansin parlava Nogatier que fasiá sei nèulas, s'adreçant a sa molher Fregideta que vendiá de bonhetas. Aquela conversacion se faguèt tot bèu just lo dissabte 16 de març, jorn que naissèt Nogatalha la ben nomenada e tant aimada. Èra braveta aquesta pichona Nogatalha, e mai polida, amb aquò doça qu'auriatz dich qu'èra de sucre. Totjorn vestida de blanc ambé sei nèulas te fasiá pensar a un angelon, d'aquelei qu'ara se veson dins lei veirinas dei pastissiers dins lo temps dei Calendas ; e te parlava doç, èra comola de sapiéncia. Jamai un mot que passava l'autre, de lònca a te radobar lo monde entre elei quora espetava un carpinhatge o una colèra. Son gròs malastre fuguèt aquesta doçor. Quand lei gents de son endrech s'avisèron qu'èra tota de mèu e d'amendas, tant te l'aurián mastegada, lei bogràs !... Es aquí qu'intervenguèt lo Paire etèrne. La sonèt a eu e li faguèt una plaça chanuda, aquela que s'ameritava dins lo concèrt dei sants ailamondaut dei nivolàs.

L'ORGUENA DE PÈIRA

I aviá, amont dins la garriga, pròche la masada dei Matas, un brave òme de pastre que restava tot sol ambé son pichòt tropèu de fedas. Coma se sentiá venir vièlh, pensèt que se faliá faire ajudar e devalèt a Usès per la fieira dei varlets. Cercava un joine garçon per li ensenhar lo mestier sens li balhar tròp de sòus qu'èra gaire ric. E trobèt son bonaür.

Una paura femna, traça e maigrostèla, l'arrapèt per lo pam de son mantèu en li disent : « Brave òme, vese a vòstre foit de pastre que cercatz un pichòt varlet. Tè ! Aquí mon dròlle ! Benlèu que vos sembla pas tròp galhard mai es bravament desgordit. Demoram ailai dins la bassa, au mitan dei sanhas de Camarga. Voudriáu pas qu'agantèsse lei fèbres : es valent coma pas dos. »

Verei qu'èra gaire flame lo pichòt : blanc coma la sau e espés coma un gavèl. Mai aviá dos grands uèlhs negres, un pauc tristes de segur, mai plens de fisança e pron vius. Lo vièlh pastre piquèt dins la man de la maire : « Lo manjar, una palhassa dins la jaça, un pareu d'esclòps cada an e mon vièlh caban, emai siegue un pauc long. Aquò vai ? »

Aquò vai !

Ansin prenguèron, lo vièlh e l'enfant, la dralha dei Garrigas Nautas. Tot caminant, lo pastre venguèt : « De qué tenes aquí dins ta man, drollet ? »

Ò mèstre, es qu'un tròç de canèla de l'estanh de Vacarés, ailai, aquí que i a la cabana de ma maire.

E de qué ne faràs amont ? Te faudrà un baston mai drud per aparar tei fedas de la sauvatgina.

O sabe, mèstre. Mai es solament per me faire un calamèu per jogar dins lei bòscs en gardant.

Otre, diguèt lo papet. Aquí que m'entòrne amb un musicaire ! Avisa pichòt : aici lo mond quand te dison Joan Flaüta es per se trufar de tu... Enfn, fas coma vòs...

+
+ +

Ansin comencèt pasmens entre le jovent e lo vièlh una longa amistat que totei dos s'endevenián : aimavan lei bòscs, leis èrmes, lei fedas e lors anhèus e lo cant de l'aucelilha. E quand lo papet entendíá, pas luenh, sota lei grands rancs de la còla, lo sibladís dau calamèu, sabiá que son pastron èra a mand de tornar e botava fuòc sota l'ola de sopa que penjava au cremalh.

Un vèspre de prima, lo pichòt èra aquí a jogar, assetat sus un rocàs, au fons de la Comba Sorna quand ausiguèt un forfolh darrier eu, dins leis avaus e lei rabissanas. Èra pas lo premier còp que quauque rainard o pòrc singlar furnejava dins lo caire : un ulhauç ros, un grand bolegadís de fulhum, puèi la bèstia gislava. Lo dròlle, que començava de se faire grandet, s'espaurugava pas pus e avançava pas solament sa man vèrs la bròca d'euse que, de costuma, penjava a son ponhet per un laç de cuer. Adonc s'arrestèt solament de jogar per ensajar d'endevinar quanta bèstia se sarrava...

Pensatz sa sospresa quand ausiguèt lo sibladís d'una flaüta... De qué dise « d'una ». Semblava que n'i aguèsse agut doas, quatre, sèt benlèu que s'acompanhavan e se respondián. E tot palaficat, mon Joan Flaüta te veguèt que se quilhava, au bèu mitan d'una mata de ginèsta, un òme bèl, calossut, un pauc ros de peus e de barba, mitat nus, e que jogava d'una aisina estrània coma facha de tròç de canèlas despariers estacats d'un ligam d'èrba seca. D'un còp, l'òme s'arrestèt de jogar e porgiguèt sei mans vèrs eu en s'avançant...

E aquí, meis amics, lo paure Joan Flaüta coneguèt l'espavent mai grand de sa vida... Sanglaçat, s'avisèt qu'aviá pas davant eu un òme mai un èstre mitat òme en aut, mitat bèstia en bas... Patas de cabra peludas e forcudas, coma se deu. E lo pièger de tot : l'Èstre aviá sus sa tèsta un pareu de banas cortas e torcidas...

« Mon Dieu ! se pensèt lo Joan Flaüta, lo Diable ! » Se signèt a la lèsta tres còps e... ma fista, la paur fuguèt mai fòrta ; tombèt regde sus lo dralhon...

+
+ +

Quand tornèt prene son bof, tot ensucat encara, es una musica meravelhosa que lo desrevelhèt en plen. S'avisèt qu'èra ajaçat sus un

liech de palha dins un canton entre dos rocàs dins la sala bèla d'una bauma. Lei flamassas d'un fuòc de ramilha fasián dançar d'ombras gigantas sus lei paret e lo fum fasiá adaut sota la vòuta de nívols jaunes e ròses. Escotava. Coma enfachinat, escotava...

L'Òme Cabra li virava l'esquina. Assetat sus una pèira lisa, fasiá volastrejar sei dets e, d'aquí entre aquí, sei pès sus una mena d'instrument de musica gigant bastit de detzenats de flaütas d'argent penjadas a la paret. E la musica que comolava la bauma, jamai lo pichòt n'aviá agut ausida de tan maravilhosa.

Tanben que, quand l'Èstre s'arrestèt de jogar per lo venir quèrre per la man, lo Joan Flaüta lo seguiguèt, aürós que non sai.

Es ansin que, sens jamai quincar mot, sens li parlar autrament que per la musica, l'Òme Cabra li ensenhèt au pichòt a jogar de l'orguena d'argent.

Fau dire que i tornèt mai d'un còp gardar sei fedas, amondaut, dins la Comba Sorna. E, a cada fes, son amic, lo musicaire silenciós i esperava.

+
+ +

Pensatz ben que degun se dobtava pas de ren sus lo planestèu dei garrigas. E lo vièlh pastre pas mai que leis autres.

E aquí qu'un jorn devalèron totei dos a Usès, lo mèstre e son varlet, per i vendre quauquei fedas.

Lo mercat èra gaire luenh de la grand catedrala. Dau temps que lo papet barjacava amb la practica sus lo pretz d'un moton, lo Joan Flaüta s'enfaufilèt sota lo pòrge. Dintrèt. E subran, fuguèt coma pivelat per çò que vesia, adaut, en dessus de l'autar mèstre : una orguena, una orguena d'argent encara mai nauta e bèla que la de la bauma de l'Òme Cabra. Alora, lo jovent - qu'ara s'èra fach grandet -, montèt lei gras de fusta dei pichòts escaliers e s'atrobèt davant çò que sabia pas que se disiá un clavier... E se botèt a jogar dedins la glèisa vièlha.

E, aitanlèu, fuguèt dins tota la ciutat coma se tota la vida s'arrestava d'alènar. E de pertot lo mond se sarrèron sus la poncha dei pès ; curat, sacritan, gardas de la comuna, pastres e maseliers, païsans

e païsanas, mestieraus e aprendís... Totei èran aquí, boca badanta, coma virats en estatuas de pèira...

Es ansin que l'orguena, que fasiá de temps que degun la sabíá plus faire cantar, tornèt prene son bof e sa vida. E que, curat, capítol e avèsque prenguèron lo Joan Flaüta coma musicaire de la glèisa.

Lo vièlh pastre el, qu'èra un òme de bontat, s'entornèt sol a son mas e a sa jaça, tot pensatiu d'aqueu miracle e un pauc triste de la solesa que l'esperava.

+
+ +

Passèron lei jorns, lei mes tanben. E amai lei sasons. Tant qu'amb lei cisampas d'ivèrn e lei pichòts jorns, òm se sarrava dau temps de Nadau. Pas besonh de dire que l'avèsque e tot lo capítol avián pas en tèsta que lo moment de la Messa de Calendas quora, per aculhir la naissença dau fiu de Dieu l'orguena d'argent cantariá coma jamai.

Lo Joan Flaüta, que ara li disián pus que Joan de l'Orguena, dau mai Nadau veníá pròche, dau mai, el, veníá triste. Un lagui pesuc li tirava lo còr. Ara, aviá una mena de pentiment d'aver quitat amont lo vièlh òme tot sol dins son èrme gelat. Tant que, lo matin de Nadau, se carguèt son mantèu de cadís, prenguèt son baston d'euse dur e, tre poncha d'auba, s'encaminèt vèrs lo planestèu grand dei Garrigas.

Es solament vèrs lo calabrun qu'arribèt au maset, pròche lei Matas, amont sota la rancareda. Dins la bastida, degun. Lo fuòc èra amorçat sota lo cremalh. Dins la jaça, solament la flaira encara tèbia dau migon... Ont èra lo vièlh mèstre ?

Au travèrs de la baranha, Joan se gandiguèt, tot desalenat vèrs la Comba Sorna... Sota lo bauç que lo rai darrier de la sorelhada careçava de daurat, ausiguèt lei sonalhas dau tropèu... Èra aquí, lo vièlh, pas luenh de l'intrada de la bauma, espalancat de son long dins lo dralhon còtra una mata de vèrdboisset, palle que non sai. A pron pena se poguèt mormolhar, de lassiera o de patiment : « Tu..., tu..., pichòt. Adonc as tornat montat... »

Joan ara, èra pron galhard per portar son vièlh mèstre en dedins de la Bauma. Se soveniá de l'Òme Cabra : aluquèt un fuòc de brandas, rescaufèt lo papet de tres degots d'aigardent que li aviá

crompat coma present de Nadau. Èra aquí assetat, costat d'eu, sens saupre de qué li dire mai tot virapassat que n'èra.

E puei... E puei se sovenguèt : l'orguena ! Li anava jogar, pas que per eu sa musica de la nuech santa, pas que per li dire çò que sa boca sabiá pas prononciar. Montèt vèrs lo fons de la Bauma. Lei flaütas gigantas semblavan de tremolar dins lo fum redolent. Pausèt sei mans sus lo clavier de l'orguena e... E un frejolum li devalèt entre leis espatlas : sota sei dets çò que sentiá èra pas que lo freg de la ròca. Levèt seis uelhs : l'orguena d'argent de l'Òme Cabra èra venguda orguena de pèira.

Un moment seis uelhs fuguèron trebolats de lagremas. Puei un sorire li venguèt : tornèt a son mantèu, tafurèt dins la pòcha mai granda. E de son calamèu de canèla montèt dins la nuech de la bauma, puei en delai de l'intrada vèrs leis estèlas cluquejantas, lo cant de Nadau mai blos que fuguèsse jamai ausit sus lo planestèu grand.

+
+ +

Mai, m'anatz dire, e lo brave mond d'Usès coma faguèron, elei qu'avián perdut ansin son musicaire ?... Se conta que ni lo curat ni l'avèsque ni lo capítol avián pas ren dich de l'afaire a degun. Esperavan, de qué sabe ieu ? Lo retorn dau Joan de l'Orguena ? Un miracle benlèu ?

E ben, tot bèu just, se faguèt lo miracle : sus lo còp de mieja nuech, coma lo capelan sentiá son còr que començava de picar la tifa tafa, aquí que l'orguena d'argent se botèt a jogar, tota sola, a plen bof, a plen èime, a plena gaug. E totei n'en fuguèron escarrabilhats per tot l'an.

Jamai lo mistèri se trobèt pas esclarat. I aguèt ben una brava vièlha qu'èra encargada d'escobar la glèisa que trobèt, adaut, davant l'orguena una mena d'aisina estrània, coma un instrument fach de sèt canèlas desparieras ligadas ensems. Mai vai-t'en veire ! L'escampèt dins lei jardins d'en dessota.

Per vosautres, dirai pas mai. Senon que, un jorn de junh que lo cabrifuelh perfuma lei garrigas d'ailamont, entre mar e montanha, podètz i montar a la Granda Rancareda. Dintraretz dins l'escuresina de la Bauma e, amb vòstre lum esclararetz la paret.

D'un còp veiretz aquí, tota virada en pèira blanca, l'orguena masca de l'Òme Cabra. E benlèu, se l'aura de mar comença de bofar, entendretz coma son sospir pregond que ven, dempuei lei sanhas dau Vacarés portar son fremin dins leis euses, leis avaus e lei ginèstas enfloridas de la Comba Sorna.

Jòrgi GROS

11 de novembre de 1990

[trach dei *Contes dei Claparedas* (inedit)]

LA MUSA, QUE !

La musica, aquò l'amusa, que !
E subla e canta e s'alassa jamai.
Lei nòtas dau vent dins lei brancas
Fan dançar lei restobles.
E gisela e resquilha e bofa mai.
Sarra leis uelhs e valsa

Lo vonvon deis automobilas.
Escampa son mèu sus tota la vila.
Eu, aquò lo brèça.

E cantoneja.

Temps sòl,
mi l'a fach,
si ! Redòli.

La remirère,
sòlda mi la !
Fadòli !

Sire,
si mi fa far
la fada,
mi sòli !

Si daura e
mi remira e
l'ami.

Mi refa
mei laüts,
si !

Si si refa

la sòla
mi la dònna.

Mi fa far
sei dòcs.

L'amic l'a fach,
si daurèt la sòla.

La musica, aquò l'amusa, que !

Guiu MATIEU

LA SOCIETAT FILARMONICA DE BOLHADISSA

A l'acomençança dau sègle XX la « Société Philharmonique » de Bolhadissa, dins la bacin minier de Provença, s'èra acampada una bòna renomada. Donava de concèrts dins una sala qu'èra totjorn comola dau monde. Tant que lei lumes d'òli qu'èran plus de calens (!) mancavan de s'amorçar estent la manca d'oxigen d'après de testimònis de l'epòca ! A aqueu moment, lo president n'èra Serafin Joubert que restava dins un escart e que per Santa Cecília, patrona dei musicaires, organisava cada annada au sieu una fèsta per lei musicaires de La Borina, non ancian de Bolhadissa. Vos doni aquí lo tèxte de l'una d'aquestei jornadas tradicionalas escrich dins un provençau influenciat per la cultura escolara francesa e que, de segur, èra diferent de la lenga parlada qu'èra demorada mai pura.

Dimenge matin lei musiciens dau Cèrcle son venguts cercar lo drapèu ches mossur Joubert, en jugant lo chant de la Marselhesa. E sabètz que mossur Joubert a vougut lei ben recebre. Avia preparat lei botelhas de bierra emé de limonada, e quand arribèron li juguèron un morsèu, e totei bevián coma d'aucèus. L'avia mossur Joubert que si promenava d'enaut enbàs emé la botelha a la man en diant ai fremas emé ais enfants : « Avançatz-vos, venètz boare au sovenir de Santa Cecilia. » Quand tot aquò aguèt begut la musica li juguèt encar un morsèu, e montèron totei adaut au Cèrcle en cridant : « Viva Joubert lo president dei faiòus vèrds ! »

E sabètz, en entendent aquestei paraulas, diatz se començava de si gonflar, sa vèsta tesava coma lo cauchó d'una tòmòbila. E vaquí de si promenar de daut a dabàs en si frisant lei mostachas.

Quand lo monde siguèron totei installats, viam mossur Joubert que si dreïcava drech, emé lo capèu a la man, en parlant a auta voatz content de sa manifèsta qu'avia fach.

Alòr lo monde cridèron totei en còr : « Viva Joubert lo president dei faiòus vèrds ! »

Èra un personatge aqueu Joubert ! Lo trobam conselhier municipau en 1900 ambé Joan-Baptista Michel, cònsol. Joubert serà

mai conselhier municipau ais eleccions dau 15 de mai de 1904. Fièr que non sai de son ròtle de president, còtan que se passejava lei sers de concèrt, entre lei taulas, ambé lei poces dins l'embocadura de son corset parier d'un deputat au mitan de sei partisans après una eleccion.

Francés PELLISSIER
(conselhier generau)

ABRIEU : SANT ROMIEU

Un bèu divendres d'abrieu que teniam lo 16 dau mes, l'òme cridava a sa molher : « Siam d'abrieu, frema mieuna e abrieu es un mes traite bòrd que se ditz desempuei l'an pebre, en abrieu te destapes pas d'un fiu. » Paraulas senadas que la dòna i respondiguèt : « Òc, ieu m'en foti que siáu d'Auruou, tè mon bèu !... Çò pus grèu per nosautrei es l'enfant qu'arriba e qu'aurem d'abalir coma se deu. » « Aquel enfant lo sonarem Romieu faguèt lo paire, que lei romieus trevan nòstrei camins e demòran enfants de Dieu. » « Òsca que parlas ben mon òme ! Tè, ren que per aquò te vau far un pichon bèu, fòrt e bravet. » Es ansin que nasquèt Romieu lo 16 d'abrieu de l'an dei castanhetas. Foguèt sempre l'enfant, lo jovent, l'òme, mai corau, mai fidèu, aqueu dau còr escret e de l'eime just. Tant èra onèste que lo paire de Dieu lo remarquèt e se lo sonèt a son caire, esperant bessai pas pron, qu'auriá poscut aver una vida mai bèla sus Tèrra. Mai l'onor es quicòm que degun denega pas, ansin montèt lèu ai nívols sensa pipar e sensa entramble.

MUSICAS MARROCANAS

Son sièis, d'assetats ben drechs sus lo pontin que enfàcia tota la parentala ataulada dins la sala bèla de l'ostau Volubilis, a Marraquech. An cargat la djelabà de satin blanc e sei babochas jaunas citron trencan sus aquela blancor.

Lo mai vièlh sembla de voler ressar en dos son violon tengut verticalament e una musica aigrinèla espelís dau còr de l'instrument emblanquesit de colofana. De cada man dau vièlh se tenon lei jogaires de laüt, afogats sus sei còrdas, perduts dins lor musica, sens un agach per la chorma dei manjaires.

La chechià un pauc clinada, lo jogaire de violoncèla ieratic fai nàisser sa zonzonha pivelanta ritmada per lo tamborin que pica freneticament un jovent que sei braç dançan.

E la musica se confla, ocupa lo bronzinament de la sala comola d'aquelei toristas que brafan, sens escotar per la màger part d'elei ! Una melodia repetitiva, coma lo son fòrça musicas arabas, una musica acompanhada dau cant que sembla un planh encara e encara escampat vèrs lo public indiferent.

La musica landa e dintra dins la sala, la bèla filha bruna vestida de franjas negras e aur escondent a mitat son còrs maurèu. Seis uelhs sorns sotalinhats de quòl e sa boca bombuda sorison largament tre que ondeja sensa quasiment bolegar sei pès. Lisca, emmascarèla, vèrs la taula mai pròcha e tòrce sei mans pichonas en convidacion a la dança que serà, de segur refusada per lo papet francés assetat e fòrça mai preocupat per sa sieta de tagine de coniu ! Una cana daurada viroteja en dessus de la tèsta de la dançaira tre que bolega son ventre e seis ancas. L'agach barbelat deis òmes s'es enfin levat de la sieta e s'aluca.

***

Es assetat per sòu dins sa botigueta, au còr de la medina. A la boca plena de tachetas e pica sus lo cuèr de la sòla dau sabaton que fabrica. Lei pès, lei sabatons acabats, aquelei que demòran badants, en esperant d'èstre reparats, tot aquò es pausat forra borra sus lei quatre mètres cairats d'aquela mena de cèla onte l'òme trabalha.

Davant eu, sus una laissa, lo transistor crassós desgruna una musica monocòrda qu'acompanha un cant un pauc nasejaire.

Eu, lo pegòt, bolega leugierament sa tèsta au son d'aquela musica. A pas un agach per la fola de badaires que rampèla dins la carriereta sorna de la medina e que l'espinnan.

***

Sus la plaça Jemaa el Fna, còr de la vida de la medina de Marraquech, lei doas sèrps son quilhadas sus lei cèrcles de sei coas enrotladas. Dos còbras que brandolan, tèsta virada vèrs lei badaires calhats a distància e qu'an fach un cèrcle fòrça larg alentorn dei tres òmes assetats a la sartre.

Lei dos òmes, a mai elei per sòu, jògan una musica aigrinèla, agressiva e imperiosa., en bofant a tota fòrça dins sei flaütas. Un jovent bacèla son tamborin e recampa la fola per demandar de dirhams a lei que prenon de fotòs.

Fotòs ritualas, dirhams distribuïts e la marèia umana lisca vèrs una altra musica, un autre tablèu vivent : lei joventas que dessenhon a la lèsta e a la seringa sus la man dei femnas de tatoatges passadis a l'ené que semblon de brodariás, lei moninas estacadas a una còrda sota lo parasòu e que monton e devalon de longa sus lo braç de lor carcerier.

Lei musicas se mesclon dins un tarabast pivelant, mescladas ai perfums e ai rampeladas dins la calor naissenta de fin de prima.

De tauliers pichons cubèrts de fatas blancas son encoronats de ramelets de menta, de jovèrd e d'iranges. Lei tagines de tèrra cuecha se barron sus de manjalhas odorosas a costat dei pichons pans redonds e daurats. Lei colors espeton e lei marchands badon per cubrir la musica nasejaire dau transistor ensordeire.

***

A plogut sus Volubilis, lo jovent s'es catonat còtra sa barraqueta de tela qu'i penjon de sovenirs colorats e laids.

Quand lei toristas an sortit dei roïnas romanas, s'es descadenat sus sa derbocà en picant coma un enrabiàt dins l'espèr d'atraire la molonada. Son sorire lusent sus sa cara fòrça negra a pas tengut

longtemps. Un viatge organísat permet pas au monde de pron aparar l'aurelha ai percussions bèlas ni mai ai pacotilhas que le jovent ensaja de vendre per subreviure.

***

Dins la nuech fresca de la prima, la musica emplís la cort granda e rectangulara que dins lo fons son entierats lei purs sangs arabes de la fantasia.

Lei cavaliers vestits de lor djelabà blanca esperonan lei bèstias que se bandisson dins una galopada esliucianta.

La musica ven de mai en mai fòrta e lei cavaliers s'auboran sus lors estrius en ponchant vèrs lo cèu lors longs fusius d'onte sortisson subran d'espets d'infèrn. Lei cavaus coma de maubre s'estancan au bot de l'esplanada e un autre grop de cavaliers se gandís dins una musica sauvatja que ritma corsa e espets.

***

Rabat, Casbà deis Odaïàs, carrieretas serpentosas e pentosas onte blanc e blau se mesclan. Un drollet de uech ans s'es assetat sus una pèira gròssa au canton d'un carreiron. Sus sei genolhs, un pichon pianò electric. A l'entorn, dos dròlles e una dròlla dau meme temps que se lo manjan deis uelhs e que lo bèlan tre que lo grop de toristas francés passa d'aise davant d'elei. L'enfant s'aplica e auça de temps en temps son agach negre prigond vèrs lei gents que passan. Demanda pas res, que pòt pas far doas causas dau meteís còp : jogar e mendicar. Joga ambé aplicacion una cançon de... Johnny Hallyday !

« Es un marrit musicaire ! » bada lo guide arab.

L'agach negre de l'enfant ven encar mai negre.

Pasmens, la jogava ben sa musiqueta l'enfant !

***

Fin de viatge. Marraquech a la prima auba. La votz dau muezin restontís darrier la paumariá, votz rauca martelant que rampèla per la preguiera coma un cant, una raganèla sorda qu'emplís l'espaci.

L'aucelum se descadena dins lei paumiers en acompanhant de sei trilhas la votz de l'òme. Lors cants desconeguts de l'aurelha europenca, se desgrunan de còps que i a afogats, de còps que i a docinèus.

Rocoladas, frases repetidas : « Toi, toi, tiou tiou, tui ! »
Meravilhas sonòras !

Lo soleu poncha darrier lo minaret quand lo muezin manda seis ultimeis paraulas dins lo cèu sin.

Magia dau Sud, magia dei musicas arabas.

Lisa GROS
(abrieu de 2002)

PRIMAVERA MUSICALA

Èra pas la *Fête de la Musique*, èra fèsta, fasián de musica. De fèstas, n'avián tant e tant. Lo monde èran mai qu'aürós dempuei la Granda Fèsta. Vos sovenètz ? Ges de batariá que ritmèsse lo concèrt. Concèrt de batariá. Violons e pianòs, guitarra e pifres, flaütas, armonicàs ritmavan la melodia, donada per l'ensem pus gigant qu'existèsse. Totei leis armadas de la tèrra fasián petar seis armas, totei. Pas l'atomica, m'avètz compresa, qu'aquela, bèu temps fasiá qu'èra dispareissuda. Que volètz, lo Dieu deis armadas èra mòrt ambé la darriera paur, lo darrièr prejütjat, lo darrièr avèsque, lo darrièr tabó.

Alora, desprivats d'ecran, lei paures s'avisèron que l'arbilha, lo sant Fric, èra vengut fictiu. N'avián tament ris, dau poder dei richàs dau fictiu, que puei li foguèt impossible d'obeïr, e mai siá sota la menaça. Que volètz far còtra de gents que s'estraçavan dau rire ? Alora, pus ges de poder, pus ges d'arbilha, l'amistat venguèt reina absoluta, la civilisacion tornèt de sei cendres, la fèsta de l'oblit.

Èra fèsta. Se recampavan en cò de l'un o de l'autre, leis amics fasián una darriera repeticion de musica o de cançon, s'enanavan per carrièras, tocant, cantant, balant. De plaça en plaça, cadun s'apantava un moment per escotar una orquèstra o jogar amb ela, o ben dançar. Lo rire èra de benastre, que montava vèrs leis èstras, que la fola getavan de flors de papier.

La fèsta s'esperlonguèt tota la nuech per prene mai l'endeman de ser. Aquelei que podían pas la far, tròp vièlhs o tròp fatigats, lo monde lei venián veire a la chutchut e degun se lanhèt dau bruch. Que la darriera intolerància s'èra tanben enfugida, de crença dau ridicul.

Quora se passava ? Bessai se passarà. Volètz pas ? N'avètz pas vòstre pron de vos plànher deis autres luega de viure ? De far de repròchis ais autres per l'encausa de son biais de viure car l'Estat vos raubèt lo vòstre ? Au nom de l'Egalitat dins lo nonèstre, dins lo nonren.

Amanda BIOT

VERDI

Venguèt aqueu don dau cèu
E Giuseppe visquèt lèu
Ren que per lausenjar Dieu
D'èstre aquí en plen soleu
Italian coma un aucèu.

Guiu MATIEU

FÈSTA ANNADIERA

Un còp èra, i aviá una pichòta qu'èra nascuda coma tu e ieu, coma tot lo monde, se veses çò que vòli dire. Un tipe, una femna, que s'aiman, que li van dire son paire, sa maire, e vòga la galèra.

Solament, i aviá un problèma. Ò vos conoissi. Anatz dire que la maire, qu'aguèt gorrinejat dins un temps, s'èra probable agantat lo sidà. Ren de mai modèrne. O alora que i aviá una rason congenitala d'infirmitat, que se l'èra empegada en plen. Ren de mai « vièlha França » coma se ditz. O que te sabi ieu ? Brave monde, arrestatz de far vòstrei lengas de putas.

La pichòta èra en fòrça bòna santat, minhòta tot plen e mai en mesura de rementar, sabètz, la cançon d'un cèrt Béart : « Ma petite est comme l'eau – Elle est comme l'eau vivre – Elle court dans les ruisseaux – Que les enfants poursuivent » (1), ben mai que de se donar d'èr de malautejar.

Basta, e ben, de qué te lanhas alara ? D'un malastre dei grands. D'un auvari coma n'arriban pas mai a nòstra epòca pòst-modèrna : la pichòta la sonèron « princessa ». Òc, es aquí, d'un cèrt biaís, lo malastre genetic : vista la situacion dei parents, la pichòta podiá pas èstre que « princessa ». E princessa per aquí, e princessa per ailà. Faliá se mesclar pas au comun. Sabètz, non, se saup jamai : s'i aviá d'Arabis, de Jusius, de paures, te sabi ieu... Faliá jamai quilar, far de bruch, de bosin, cantar, balar, pas jamai trebolat lei vesins, pas jamai far d'estampèu ni mai manifestar que contentament que siegue. Totjorn dins la mesura, au lòng cors d'una vida reglada coma de papier de musica.

Ben braveta, la pichòta ensajava de contentar sei parents. Mai aquò fai pas una vida. Comencèt de n'aver son conflè. De tant que lo solet moment onte podiá s'amusar un pauc, e faliá pas qu'aquò s'esperlonguèsse de tròp dins la serada, èra lo jorn de son anniversari. Mai, paureta, sabètz pron que d'anniversaris n'i a pas qu'un solet l'an !

La bèla pichòta perdèt sei colors, anava pas plus manca s'espacejar, qu'aquò èra totjorn la meteissa causa, se pèdre dins lo tròn de la circulacion automobila bauja, rementant fòrça mai lei jorns d'auratge que l'armonia dau jardin zen. Alora, inquiets, sei parents li

faguèron d'anniversaris de mai en mai espectaculars, cafits de bruch e de furor, ritmats de « bom bom » a te far petar leis ausidors.

Ren de tot aquò faguèt miranda. Luenh de tròp èra la vida, vida vidanta de cada jorn, ambé son aucèu sus la branca mai auta, sa cançon, son èr de flaüta o son acordeon... Lo mot de la fin, vos o dise pas, qu'es tròp tristàs. Miles Davis, Georges Brassens, Maurici Ravel... que siatz devenguts ?

Joan-Glaudi LATIL

(1) Comprenètz pas ? Avètz pas manca emparat aquesta lenga estrangiera ? Avètz rason, qu'es pas d'anglés, mai tant pieg per vosautres... Anatz rasclar de canas, que tant, aquò farà una musiqueta agradiva !

MUSA I-K-A.

Barrutlaire de tot temps
Isabèl Kalada Armor
Èra sa musa de totjorn
Fasiá un brave moment
Que s'èra esvalida ailà.

Son nom viatjava encara
Sus los sèrres e la mar blava
Ges de marin l'aviá vista
Tant lèsta e freula I.K.A.
Mai totes podián l'ausir.

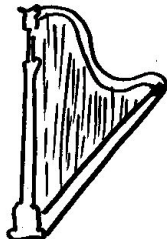
Per un vèspre blu d'abrieu
Cantava un polit refranh
Clinada sus son companh
I.K.A. laissèt son perfum estranh
De nonrés / pas qu'un brieu.

Delfina AGUILERA

MAI : SANTA ESTRIFETA

« Au mes de mai fai çò que te plai. » Es ansin que rasonan lei filosòfs que sus son nivolet te veson passar lo monde e lo temps e balhan de conseus a bodre. Pasmens aqueu dimars 11 de mai, una mamà sus la palha fresca d'una palhiera veniá tot bèu just de dar lo jorn a son premier pichòt qu'èra coma per asard una drolleta, polideta, polideta que non sai. Èra pichoneta mai ben facha e totei leis estatjants dau vilatge se lo diguèron lèu. Per lo plaser de potonejar la maire e de remirar la drolleta fasián la coa au lindau de son ostau. La maire, que malautejava un pauc, aviá pas agut léser de se causir un nom per la pichòta e vesent lo monde aquí se metèt a plorinejar disent : « Me siáu estrifada lo ventre e ara me faudriá mai estrifar lei cervèlas per trobar un nom per ma drolleta ». Una votz de bornèu venguda d'ailamondaut dei nius li diguèt : « As pron trabalhat ma bèla, t'estrifaràs plus ren que li disi Estrifeta a ta nistona qu'es bèla e braveta. Siáu segur que t'esparnharà lei ànsias. La volèm Estrifeta, demorarà Estrifeta, que la patz siegue dins ton ostau ! »

LO TEMPS DEI CERIAISAS

Quora cantarem lo temps dei cerieisas
Lo gai rossinhòu, lo mèrle truffet
Faràn toi la fèsta ;
Lei filhas auràn la foliá en tèsta
E leis amorós lo soleu au còr.
Quora cantarem lo temps dei cerieisas
Siblarà ben mièlhs lo mèrle truffet.

Mai es fòrça cort, lo temps dei cerieisas
Quand partètz a dos, culhir pantaiant,
De pendants d'aurelhas,
Cerieisas d'amor dei raubas parieras
Tombant sot la fuelha en degots de sang,
Mai es fòrça cort lo temps dei cerieisas
Pendants de corau culhits pantaiant.

Quora ne seretz au temps dei cerieisas
Se un còp avètz paur dei penas crudèlas
Garatz-vos dei bèlas.
Ieu que crenhi pas lei penas crudèlas
Segur viurai pas sensa un jorn patir,
Quora ne seretz au temps dei cerieisas,
Auretz vos tanben de penas d'amor.

Aimarai totjorn lo temps dei cerieisas,
Es ben d'aqueu temps que gardi au còr
Ma plaga dubèrta,
E dòna fortuna en m'estent ofèrta
Non podrà jamai garir ma dolor.
Aimarai totjorn lo temps dei cerieisas
E lo sovenir que gardi au còr.

Revirada de Raols FÉRAUD

Quora cantarem
do Tempus dei
corieras . . .

MA SOLA CANÇONETA : « EN DEVALANT L'OVÈSA »

Legissent la « Pròsa geografica » de Jòrgi Reboul, son poèma « En devalant devèrs Coarasa » m'a pertocat e m'a semblat de bona ajuda per vos convidar au fieu de l'aiga de l'Ovèsa, ribiera qu'a breçat mon enfança de sa musica encantarèla. E mai n'en siguèsse un pauc vergonhós de l'aguer virat au mieu, es la melhora intrada per evocar leis armonias e les ritmes pastats dins lei paísatges de ma jovença.

En devalant devèrs la bassa
Partirem dau pradau de Chamosa
Laissarem lo planestèu de Montguers
Estraviat dins sei bluias badassas.
En devalant la clusa de Sant Colomban
Passant Sant Eufèmi e mai Vercoiran
Per destraucar ensarrat dins sei barris
Lo Bois dei Baroniás sempre assostat
De totei leis auradas.
A Molans saludarem lei « coides traucats »(1)
Capitarem puei lo Crestet que morreja
Encapelat de sei bauç per serpejar
Devèrs Vaison dins leis afondraments romans.
Cresèm calar devèrs la bassa
Quand s'auboran lei levadas de Jonquieras
A Bedarrida qu'ara retipan sensa o crèire
Lo grand biau de Durença.
Longament badarem Sòrgas
Davant de prendre d'aquela èrba
Per s'avalir dins Ròse tocant Bartelassa.

Ambé l'Ovèsa partèm de la montanha de Chamosa. Fau aparar l'aurelha, l'aiga au sorgent a crompat un chut, mai s'ausís puei dins lo rivolet que cascalha dintre lei clapassons, acaptat sota lei vèrdes ramuras deis avelaniers. Es aquí que lo rigau se ven abeurar, e aürós

manda son riu-piu-piu ; es a l'espèra ; espèra la rebecadura de sa femèla agrovada sus leis uòus a mand d'espelir. L'aiga dau rivolet s'esvarta puei dins les pradets, e lo riga-raga dei grillhets e autrei sautarèus s'alarga dins lei rais dau solelhàs pron aut. Lo murmur deis aigas que se mesclan s'afortís, lo borbolh s'enfla, per se cavar un passatge dins l'afondrament dei clapàs de la comba. Desliurat d'aqueles constrenchas lo riu s'alarga enfin dins la vau e se fai ribiera. L'envam deis aigas gonflas que carreja sempre lo resson dau rigau s'abonda dau ricanar dau mèrle que fugís e dei campanetas de l'aver que s'apastura de lòng la badassiera. Lei clarinas dei fedas se mesclan au redon dei flocats, lo chin dau pastre espòuca lei nieras que l'agarrisson e fai clantir son cascavèu. Les toscas de badassas, vonvonejantas d'un molon d'abelhas dins lo clar de l'azur, bota una taca blua e luminosa. Aquí lo barrutlaire se gargaleja dau tablèu, atentiu au bordon deis abelhas que s'enaireu dau cascalh de l'aiga, agacha un temps lo triolet dau rossinhòu. Lo ravissement deis uelhs n'a d'egau que lei sentors enebriantas e la melodia eterenca.

L'aiga a cavat son camin a fons de la vau erbuda, leis autei civadas fèras crèisson dins la tèrra grassa e lei chambres an cavat de caunas per s'escondre. Aquelei peçugaires an trobat d'aparaires, de cataus pietadós farguèron de reglaments e avis : « La pesca dei chambres es dubèrta tres jorns dins l'an e se practica ambé lei balanças requistas. » Esvalidas lei sopas de chambres que fasiam l'endeman d'una nuech sensa luna. Me reven una d'aquestei nuechs sornas dau mes de julhet onte trecolam d'acaption, pès descauç dins l'aiga linda, a culhir d'una man lei peçugaires transits per lo clar dau fanau tengut de l'autra man. Chut es enebit ! Se n'en cromptava un ferrat que puei fasiá l'ordinari ; a la suçarèla mantun se n'en lipavan lei dets.

La ribiera serpeja de contunha e, dins una gança, de tot temps laissèt un polit pradet que ven d'èsser segat d'un solet endalh, lo segaire poèta partent dau mitan, cadença lo refrin des cardelinas de la baranha, un pè davant l'autre lascia dins ses piadas un endalh envirotat, retrasant un cruvèu de cacalaus. Lo plaser deis uelhs abonda l'òbra ben complida e lo retrach s'enaireu dau triolet d'una calandrina.

Dempuei ne a passat d'aiga sota les ponts ! De clareta e mai de fangosa, quora leis ulhauç estraçan lei nivolàs negres amolonats sus lei sèrres, lei chavanas tronadissas dau mes d'aost avenan lei rius e rivolets que s'agromèlan dins la vau ; s'entend allora lo bofè dau barri

d'aiga que devala e lo chafaret dei fustas e clapàs que carreja. Un deluvi ! La ribiera bodenfla dei tapàs s'encaforna puei dins lo pertús dau Pont Roman de Vaison e s'espandís per negar la plana de Vauclusa en riba de Ròse.

L'afaire dau « pan cuech » e lo solelhàs dei fins d'estiu beu lei darriers garolhs dei rodams de carretas, la calorassa se fai pegosa. Dins lo restoble un perdigau rampèla sa nisada – cascaràs-cas ! cascaràs-cas !- e lei dindoletas cridadissas corsejan lei moissaus. Venon enfin lei nuechs tèbas : sota la bauma estelada lo cho-cho de la machòta cadença la ritornèla dau rossinhòu per encantar lo chaurilhaire afogat.

Se m'avètz seguit sensa tròp vos alassar, venètz d'ausir la sola cançoneta que coneisse, la breçarèla de mei joventes cambadejadas lòng de l'Ovèsa.

Andrieu REYNIER
(fevrier de 2002)

(1) Escaisnom deis estatjants de Molans, censats totjorn acoidats per remirar la comba.

MARIANA

(respièch sus lo Renat Merle)

*Mais si finalement on écrivait l'histoire
Si on arrêtaït de se raconter des histoires
La republica es a tot lo monde mai
N'i a que n'an fach son pròpi pantais
Leur drapeau ils l'ont dressé dans le vide
Ils aimeraïent que la mémoire se suicide.
Leu escrivi per que lei pèiras demorèsson
Per que lei joines se remembrèsson
Il va falloir revoir la copie
Ils se sont battus, on les a laissé dans l'oubli
Mariana siás ben puta de leis enganar
S'as ta plaça es que son sang a rajat.*

*Ils ont trop de soleil
On va leur mettre du plomb dans la tête
Ils ont trop de soleil
Et ça inquiète ceux qui sont à la tête.*

*Ils étaient bien loin de Paris
Dans l'ombre depuis longtemps réunis
Puei a tombat de quilòs de betum
Sus lo libre escrich per tot lo monde e degun
Le texte de notre histoire appartient à tout le pays
Il faudrait admettre que l'on peut s'affirmer ici aussi
An vougut se netejar la consciéncia
Laisser lei fusilhats dins son silenci
C'est pas la peine de remuer la merde
Ils aimeraïent que la mémoire se perde
Lo probléma es que la montanha florirà
Juram sus lei cotèus lo micrò daurat.*

Repic

2001, si sur la rythmique on revient balancer

C'est que nos cordes vocales ne font que résonner
Vaquí lo resson dei luchas espotidas
Un còp de mai de rimas a l'avalida
Autant de mots pour restaurer le monument
Car monumentale est la honte quand l'état ment
Estat membre de la chacha constanta
Mai de Torreta totjorn canta
C'est que le silence a besoin de musique
1851, qui finalement s'est battu pour la République ?
Preni lo mic per restablir lei noms mespresats
Milierats de gents fusilhats, desportats, a jamai
Renegats...

Repic

(Cançon dau grop *Mauresca Fracàs Dub* Se tròba sus lo CD "Francament", sortit au mes de mai de 2002. 12 € + 1,65 € de pòrt. Per l'obtèner : *Asso Lo Sage e lo Fòl* (Viala Cedric), 2, carriera Émile Bonnet, 34090 Montpelhier, t 06 88 79 33 77.)

LA MUSICA MILITARA SOTA LA REVOLUCION E L'EMPÈRI

La musica militarà, o lo chin nanà pom coma disián lo pòple d'òc (1), dau Premier Empèri es l'eiritiera dirècta de la Revolucion puslèu que de la Monarquia. L'estile cambièt que leis èrs vièlhs foguèron enebits coma « aristocratas », e fauguèt trobar de compositors novèus per de composicions nòvas.

La resulta ne foguèt una musica mai viva. Lo ritme dau pas restèt parier mai i aguèt quauqua ren de nòu : lo ròtle balhat ai tambors que non solament dona lo ritme de la marcha mai ten tanben seis èrs propres que seràn puei desvolopats sota l'Empèri.

Se pòdon retenir quauquei compositors importants d'aquela epòca. Sota la Revolucion d'abòrd, lo mai coneigut es belèu Melhul, nascut a Givet en 1763 e mòrt a París en 1817 que nos a laissat « Lo cant dau depart » e « Lo cant dau retorn ». Gossec (1734-1829) a compausat d'imnes revolucionaris e mai que mai « La marcha lugubra ». Catel (1773-1830), escolan de Gossec, a escrich de marchas e de simfonias militaras.

Sota lo Consolat e l'Empèri, estent que lo premier cònsol vengut puei l'empeire, a de besonh de marchas per l'armada e per lei ceremonias oficialas, contunha la creacion. Es ansin qu'anam aver « La marcha consolara » de Guillardel, cap de musica dei granadiers a pès de la Garda Consolara e de batariás de tambors coma « La batariá d'Austerlitz », « Lo rigaudon d'onor », « La granadiera » o « La carabiniera », e mai de marchas coma « La marcha deis escrancats » que seis autors son inconeiguts.

Per çò qu'es de la composicion, se pòu retenir lo nom de dos personatges. D'en premier Miquèu Josèp Gebauer, cap de musica dau premier regiment de granadiers de la Garda en 1804, qu'es mòrt en Rússia en 1812. A laissat mai de dos cents títols, pas de manòbra e marchas que l'una dei mai coneigudas foguèt jogada per sostenir la darriera resisténcia de la Garda a Waterloo. D'en segond, Dàvid Buhl, qu'a donat de metòdes de trompetas, de marchas, d'ordonanças de trompetas que d'unei son encara utilizadas uei coma « L'amorçatge dei fuecs », « Lo revelh », « La victòria es nòstra » jogada lo sera

d'Austerlitz, e « Per l'Empereire », jogada ela lo ser de l'abdicacion en 1814. Son òbra màger, « La marcha per cornets », es mens coneiguda. De citar perein Le Sueur, Paer, Cherubini...

Es segur que l'estat de guèrra permanent de l'Euròpa dei tèstas coronadas còntra la França eiritiera de la Revolucion, a mes en avans la musica militara puslèu que lei cants sacrats o lei simfonias leugieras que pasmens n'i a agut fòrça en aquela epòca de creacion bèla. Ne parlarem dins un article venent.

Miquèu SALDUCCI

Lo chin nanà pom : onomatopèa populara per designar la musica militara que lei grops d'instruments de vent en metau e lei tambors ne son la basa. L'una dei cançons de Victor Gelu a per títol « Lo chin nanà pom ». Lo mot es panoccitan qu'Ercules Birat (1796-1872), de Narbona, o Augustin Bodin (1805-1872), d'Avinhon, l'emplegan dins de tèxtes sieus..

JUNH : SANTA BUTAPETA

Lo paire coma la maire èran pastres. Gardavan fedas, cabras, bòchis, cabrits. Parlarem pas deis anhèus e deis anotges. Alora quand foguèron segurs qu'un niston li anava venir portar de lutz dins sa cabana, foguèron tras qu'aürós. Se disián : « Vai ! N'en farem lèu un mendic e lei gardarà per nautres que podrem s'un pauc pausar puei. » Vaquí pas que lo dimècres 2 de junh, a l'ora que s'en mesfisam pas, arriba aquela drolleta tota enfestolida e remirablament biaissuda. « Vai, li faguèt lo paire, t'ai talhat un baston d'avelanier, aquò es de bona ajuda per que lo bestiari escape pas. » « Òu ! Òu ! venguèt la mamà, coma i vas l'òme, ja lo baston ? Laisse bofar aquesta pichòta que l'avèm pas encara batejada. » La drolleta, tot estent pichoneta, ja arrapava l'escoba e netejava lei bards. « Basta ! cridèt lo paire de la veire tant afogada, la sonarem Butapeta ! » E aqueu bèu nom se lo gardèt, pecaire, tota la vida, fins que montèsse ailamondaut, au paradís dei pastres, qu'eriam dins l'an dei petas bèlas.

LO PELIFANT

Sur un lausàs tot miralhant
D'Africa Negra,
Aquí segur que jamai degun
S'i banha-nega,
Un pelican vestit de blanc
Grèu e menebre,
Pausava fièr coma Artaban.
Comol de fèbre,
Fasiá de si, fasiá de la,
E ceterà que presicava,
Tant saberut e becarut
Coma un agave.
Passèt de vèspre, dins son espai
Tota faròta,
Una elefanta tot plen galanta
E coquinòta.
Lo pelican en la vesent e l'ausissent
Remiaudarèla,
Venguèt tant blanc qu'un tròç de nap
Sensa cervèla.
Tot tremolant e amorós
De la polida,
Faguèt sa cort, tombèt d'amor
Òi que borrida !...
Puei tant lèu dich e tant lèu fach
Se maridèron.
Çai au cèu-sin dins lo jambin
De sei doas armas,
Aguèron lèu l'enfant pron car
De son entrame.
Un pelifant tot gris e blanc
Nasquèt dau coble.
Pelí-fanton que bèu popon gras e redon
Plen d'agradança,
Retrach dau paire, bèu becarut e ben alut

Quina semblança.
L'elefanta gastèt pas res
Que li darèt a sa coada,
Un frònt dei bèus, de bòns onglons
E d'aurelhassas en balada,
E mai la trompa per trompetar,
Far de musica,
E l'escamandre de la mamà
En pèça unenca.

Enric DAMOFLI
(22 d'aost de 2001)

LA SOCIETAT IDILLICA AVANÇADA

« Te saludi l'Antòni ! Siáu ben contenta de te veire ! »

- Gramací Marieta ! Gramací ! Sabi qu'as d'aurelhas per ma musica. Es un plaser dei grands per ieu de jogar per tu !

- Òc ! Ta musica m'agrada fòrça. Quora l'ausi n'en siáu tota estrambordada. Quora tei dets gratan lei còrdas de ta guitarra, despuei meis aurelhas fins a mon cervèu es tot una bolegadissa d'electrons que me dona de fornigaments subrebèus dins tot lo còrs.

- Vau assajar d'èstre encar melhor, de far ren que per tu tot un fum d'acòrds melodiós que non sai.

- Siás ben brave Antòni. A cada còp qu'un de teus acòrds trescola dintre meis aurelhas ai lèu lèu la tèsta clafida de pantaiadas maravilhosas que me tòrnan emplanar a d'annadas-lutz de nòstra planeta.

- Ma musica es facha per aquò, per oblidar toi lei marrits pensaments de la vida ; que t'agradariá que juguèssi ?

- Per pas que me tire pena, i a un morsèu de mòda : aqueu qu'es au Cosmotòp, que difusan de lònga en MP7+ sus lo Galact-Malhum. N'en siáu fòla. Coma se sòna ? N'ai oblidat lo títol...

- Es *Borbolh-Dança* !

- Òc ! Es aquò ! Es jogat per lei « Famós-Atomborinaires ».

- Aquesta musica quarcò-estocastica a quauqua ren de sublim, quora leis electrò-tamborins rampèlan, que lei galobets quarquics siblan e que la votz de Mèstre Dubitron s'enaura tras leis incentas quanticas, e d'endomorfinas rajan a bèl eime lòng deis axònes de mei neurònas e n'en siáu entransinada despuei la cabeladura fins ai vint onglons.

- Facha de !... Siás una granda auditritz Marieta !

- Òc Antòni ! E va encar mièlhs quand es tu que jogues de ta sinta-guitarra. Òc ! Coma aquò ! Es un chale ! Aquesta gama es... Tròbi pas de mot per o dire... Dins meis ausidors es coma de seda tant es doç... Puei n'en siáu estomagada... Ai enveja de venir en aiga de la gaug... E ai lo còr qu'a lo bati-bati... Ou... Mai Antòni ! Tei nòtas ressonan lindas e puras... Que chale ! Ai tot lo pitre que tremòla de bonaür... Me regali... Ou !

- Siáu content que ma musica te pica a l'arma... De te sentir tant esmoguda me dona mai de sensibilitat dins lei dets e ma musica s'engruna d'aise d'aise en bèus octets.

- Verai Antòni... Mai te fau plus charrar... Aquesta acordança m'esbalauvís... De qué n'en pèdre lo veire... Mai que ! M'en truffi... Çò essenciau es de pas pèdre l'ausida...Mai de qu'arriba ? I a un chamatan que te disi qu'aquò ! Un bosin dei gròs ! Es coma s'aguèssi d'orsins dins leis aurelhas !

- Es pas ieu Marieta. Son de joines-motòs que n'arriban un rai... Bessai vint o trenta son...

- De joines-motòs ? Aqueu de còp ! Pas possible d'èstre suaus, de jogar e escotar de musica. Ara s'en vei un pauc d'en pertot d'aquelei chormas... Me demandi onte son anats cercar aquela idèa... Fau èstre caluc per s'ensertar una motò sus lo tronc luega dei cambas... Compreni pas perqué un pas enebit aquò.

- As rason, Marieta, que te foton un pati pas possible... E lo bocan e l'odor de son carburant de plastic liquid... Te fa degobilhar. Mai l'article 9 de la Constitucion Papaflarniana ditz que « Cadun a lo drech de se far ensertar çò que li agrada. »

- La Constitucion ! La Constitucion ! Mai leis umans-motòs son de mostres. An pas coma nosautres. Que tu, ambé ta guitarra ensertada sus lo ventre siás polit coma tot e enfectas degun.

- Segur.E tu ambé teis aurelhas electrò-acosticas siás luenh d'èstre un mostre que tei virolhons e sei lutz a l'entorn de tei peus ros son de tota beutat ! Vau dire a aquestei joines-motòs de s'enanar.

- Òc, que la plaça fa pas manco en Papaflarnia. Avèm de besonh de silenci nosautres... Pòdi pas suportar lo chamatan que fan aquelei joines-motòs...

- E ! Ou ! Vosautres ! Anatz barrutlar outra part ! Lo bocan que fasètz nos empacha d'ausir nòstra musica. Vos faudriá utilizar de silenciadors anti-interferéncias estent qu'en mai dau bruch vòstrei motors termotensoriaus trebolan ma guitarra... Sei virolhons fan chic... L'article 9 de la Constitucion, lo sabi, lo conoissi...

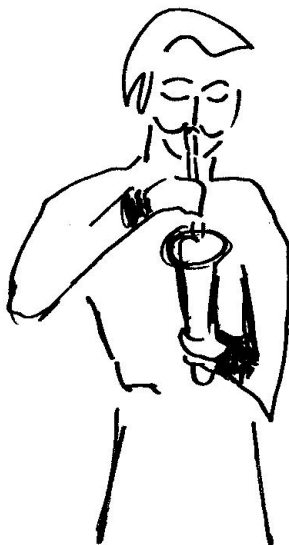
- Antòni ! Te fau pas charrar amb elei ! Fau pas, que son pas d'umans normaus. Siáu pas racista, mai...

- Marieta, te fau pas metre fòra lei. Fau respectar l'article 9.

- L'article 9, l'article 9, « Cadun fa çò que vòu ». Pecaire ! Son de mots. Ren que de mots. Ambé leis umans-motòs lei

multicosmonialas motòmobilas son de se clafir lo borson d'oreus (€ !) e de profundar Papaflarnia estent la pollucion. Es bèla aquesta Societat Idillica Avançada ! Es bèla ! N'ai mon pron ! Basta !

Joan-Glaudi BABOIS
(23 de genoièr de 2002)

L'EMPLEC JOVE

Pòu crèisser en poténcia. Començar amb una nòta soleta, desvolopar una linha, doas linhas, un fais de linhas. Pòu au contrari començar sus un crosament en fòrça.

La musica es l'expression evidenta dau foncionament dau cervèu uman. Lo joine podiá cantar dins sa tèsta tant de sinfonias, de la començança a la fin, ambé totei lei partidas de totei leis instruments. La construccion de linhas de ligasons e dei linhas entre ligason, complexas, crosadas, multiplas, se bastissiá dins sa tèsta. E quand se retrobava davant que que siá, aquest mòde de ligason foncionava sus lo modèle bastit.

Quand foguèt embauchat, li demandèron se jogava de musica. Per far lo flic, lo poliçon, semblava una question estrània. Ais examinatòrs de comissariat, a elei li semblava normau, estent que l'idèa veniá dei ressorças umanas e que lei ressorças umanas sabián çò que sabián.

Adonc quand l'emplec joine respondèt de òc, li donèron lei ponchs correspondents e ansin foguèt pres. Dins lo comissariat i aviá un brave pati. Lei machos refusavan l'autoritat de la comissària. Ela, pas tròp facha per s'impausar, laissava anar. Bastava pasmens d'un o dos rapòrts a l'ierarquia per metre tot lo monde d'acòrdi. Lo crime èra evident se disiá lo jove. Avia agachat lo monde per far l'enquista, suau dins son canton sensa parlar. Avia espinchat, ausit, escotat, pensat, chifrat, e l'evidéncia èra evidenta. Demandèt adonc de parlar a la comissària que l'escotèt, enquistèt e demostrèt lo crime.

Lo ser foguèt convidat per la comissària au restaurant. Una amistat semblèt nàisser de la complicitat au trabalh. Se mangèron una bolhabaissa, una polida nuech d'amor.

L'endeman, la jove e polida comissària lo recebèt dins son burèu per li dire que sa pacha èra acabada e que podiá s'enanar.

Eu prenguèt mai seis estudis au Conservatòri. La premiera sinfonia que compausèt foguèt « Crime a l'operà ». La segonda, « Sinfonia precària ». La tresena, « Amor sensa amor ». Aguèt fòrça succès. Fau dire que sensa son experiéncia au comissariat auriá jamai agut l'idèa de compausar sus de tèmas pariers.

Quand la comissària ausèt qu'èra tant celèbre, cromptèt un CD dau jove. Escotant lo disc acomencèt de pantaiar. E pasmens èra pas tròp musiciana !

Mai quand avètz conoissut quauqu'un de pròchi, qu'avètz pas comprés sa valor veritabla, qu'avètz fach l'amor amb eu, qu'aquest « eu » es un bèl òme, que vos pensatz que siatz passat a costat de l'intelligéncia, de la beutat, dau gentum, lei regrets vos fan pantaiar.

Venguèt adonc amorosa. Comencèt de maigrir, de plorar, Li venguèt l'òdi de sei collègas machos tant cons subretot a rapòrt dau joine. Après quauquei setmanas s'avisèt que podíá l'anar escotar en concèrt. Prenguèt d'entressenhas e partèt a Hamburg ambé lo trin.

Dins lo compartiment, te tombèt sus tres drogats que te la violèron e la laissèron dins un estat de depression fons. Quand lo joine aprenguèt per lei jornaus aqueu malastre, estent que la musica adocís lei biais, la cerquèt, la trobèt, li faguèt una musicoterapia.

Lo monde qu'an sofèrt chifran. Lo monde que chifran venon mens colhons. Lo monde que venon mens colhons aprenon a aimer.

Adonc s'aimèron aquest còp, sincerament, naturalament, amistosament, e subretot ambé un grand plaser. Aguèron d'enfants, mai coma avián après la musica e la sofrença per còp d'astre, foguèron incapables de lei transmetre e leis enfants foguèron tant colhons que lei machos dau comissariat e lei drogats dau trin.

Pèire ASSANTE

LO CAPÈL DE DÒNA SEGUIN

Dòna Seguin aimava los capèls.

E los capèls l'aimavan.

Aquò per dire que li anavan ben. Ren de mai polit qu'aquela dameta sota capèl.. N'aviá, n'aviá. De totas formas, de totas colors. Per l'estiu e per l'ivèrn. Per la solelhada e per la plòja, per la vila e per la campanha. A tibatge vos o dise.

Dòna Seguin portava en tot luòc, en tota escasença. Per la gaug coma per lo tristum. Ne getava ges. Recaptats dins un membret que sonarem, se volètz, la cambra capeliera aquò fasiá una famosa colleccion. Se ne seriá pogut far una mòstra. Au « Carré d'Art » per exemple (1). N'i a pas aquí de per rire. De capèls causits ambé tan d'amor, aquò podí pas èstre que d'art. Ne perdeguèt aquò vai sens dire.

Un polidet daurat e florit qu'un bufal de mistral mandèt dins lo canal de la Fònt (2) ont lo veguèrem navegar pichòta caravèla de sòmi sus l'aiga vèrda. Un autre agantat a la volada per un barbelàs sens respècte. Un de marrit feutre qu'un lavaci d'auton o espotiguèt lèu fach, coma un codonhat.

Pasmens Dòna Seguin preniá sas precaucions. Desenant los capèls volaires los arnegèt a son menton per un cordilh artisticament nosat. Mai, coma o dire, èra un pauc cigala, e aquel pichòt default li costèt pron car.

Un jorn sus un mercat de Gavaudan se n'en trapèt un que l'embelinèt positivament...

Entre los capèls ja maravilhosos qu'aviá recampats foguèt aquest la maravilha de las maravilhas. Saique diretz qu'aquí passe l'òsca. Escotatz puslèu. Ai ! Coma èra polit lo capèl nòu de Dòna Seguin ! Coma èra polit ambé sos... Òu ! De qu'es aiçò ? Desencusatz-me. Pron que saupretz qu'aquel capelon èra un cap d'òbra, òc, un cap d'òbra vertadier. Cujatz un pauc. Portava entre maravilhas dos ornaments. Un : sus lo costat drech apegat au riban negre, un ramelet negre de castanhier ambé doas fuòlhas e un pelon entredubèrt que laissava veire una castanha pron madura. Tot aquò en plastic e miniaturisat. Dos : de l'autre band dau capèl, espillat dins lo palhet, decopat dins una mena de rusca, un cap de bèstia pintrat e

vernissat amb una gola badanta d'ont penjava una lengassa roja sus de caissaus terribles. Un cap de lop ? E òc, avètz devinat. Aquel capèl gavaudanés èra l'òbra d'un mèstre-capelier de Maruèjols. Li costèt fòrça car. Mas la passion es pas regardaira. Lo portèt soncament per las grandas ocasions.

Un jorn Dòna Seguin venguèt coma aquò a son òme : « Fai de temps qu'avèm pas vist los cosins de la montanha. »

Es vertat, respondeguèt Seguin.

I caudriá montar un d'aquestes dimenges.

Bon. Avèm que de i anar dimenge que ven.

Lo mas dals cosins s'amata dins una comba estrecha de la Cevena, un luòc sonat, anatz saupre perqué, *Escota Se Plòu*.

Per faire onor als cosins Dòna Seguin aviá cargat lo capèl miracle.

Ai ! Coma èra polida, la Dòna Seguin, coma èra polida son son cabucèl folcloric... Bòn. Avèm comprés.

Quand devalèron de l'autò per acabar de pè lo darrièr montador, Dòna Seguin escalava tota fièra e lo capèl panoramic emparadisiá lo castanet estivenc. D'embraçadas, de potonejadas n'en vòls aquí n'as. E d'exclamacions. Cossí van los enfants ? E la dròlla l'avètz mandada... E patin e cofin.

Subran, la cosina Bèrta : « Ai ! Eliana ! Quante polit capèl ! De ma vida non jamai ne veguèr de tan originau ! »

Eliana sorrís modestament.

Beguèron lo cafè sus la terrassa davant lo mas. Quante chale de babilhar entre amigas. Coma fasiá bòn e suau sota la trelha de clinton. Lo cosin Marcèl vouguèt que tastèsson sa cartagena, una liquor roja, robusta, d'un gost de fuòc. E de babilhar, babilha que babilharàs.

Dòna Seguin un bricon escaufada –la cartagena saique--, desnosèt, sens se n'avisar, la cordeleta dau capèl.

Una cabra bialèt. « Tenètz de cabras encara ? demandèt Dòna Seguin. »

N'avèm pas qu'una. Sem tròp vièlhs ara per anar gardar.

Eliana e son òme se sarrèron de la parabanda de la terrassa que plombava lo pradet ont paissiá la cabra.

Aquesta aucèt lo cap per espinchar aqueles estrangiers que menavan tan de bruch. Los saludèt d'un Bè ! amistós. Èra una cabreta

blanca amb d'uòlhs jaunes trufarèls e una barbeta de conselhièr flocada d'èrbas finas. « L'estacatz pas ? faguèt Seguin. »

Per de qué ? A pas 'nveja de s'escapar.

Bè, bè ! ressonèt la cabra qu'aquela conversà, çò semblèt, atissèt. Eliana e son òme tornèron s'assetar. « Anam gostar, anoncièt la cosina. »

E d'anar quèrre dins lo mas una sietada de piraudons, un saussissòt bèl, una topineta de mèl e una botelha de vin negre.

Dòna Seguin aviá gardat lo capèl, mas lo cordilh l'aviá pas tornat nosat.

Pasmens lo solelh mermava, lèu a trescolar. « Seria benlèu temps de rintrar a l'ostau, marmoguèt lo brave Seguin. »

Espèra que vau donar lo bòn vèspre a Blanqueta, faguèt Dòna Seguin.

E magestuós lo capèl traversèt la terrassa...

D'un còp, un ventàs devalèt dau sèrre.

Ailamont de la man de Fòntmòrt s'escantonava una nivola grisassa. Un segond bufal d'aura mai fòrt levèt la pols de la terrassa. S'ausiguèt una tronada luencha. « Rintrem ! faguèt la cosina. »

Bè, bè ! bialèt la cabra.

Eliana vene que vai faire auratge !

Aquesta clinada sus la parabanda agachava amorosament la cabra... « Adieussiatz Mieta, torna dins ton estable. »

Ai ! Ai ! Ai ! Un remolin de vent enrabiàt, un bufal de masc, òc, pallevèt lo fièr capèl. Aquest, coma un aucèl bandit de sa gàbia, s'enairèt graciosament, faguèt un tornat sus la prada, traseguèt un ulhaucet roginèl e venguèt caire, lo pauret, entre las pautas de Blanqueta. Qu'aquesta coma s'aviá esperat aquel moment faguèt espetar un Bè comol de furor gaujosa. Puòi s'escampèt sus lo malaürós « cubricap ».

« Mon capèl ! Mon capèl polit ! badèt la paura Eliana. » Lo cosin Marcèl bombiguèt coma un cabròl (enfin, biais de parlar) e devalèt la marrida escala que mena au pradet. Las ! Tròp tard.

D'un caissau venjaire, Blanqueta aviá ja estraçat lo cap d'òbra capelièr, l'òbra d'art que fasiá la gaug e la glòria de nòstra amiga.

L'ala senestra, la que portava lo marrit lop de lenha dal uòlhs roges, l'aviá estrifada a tròces.

Quand lo Marcèl lo margue dau foet levat se presentèt davant
ela, l'agachava aquesta d'un uòlh innocent.

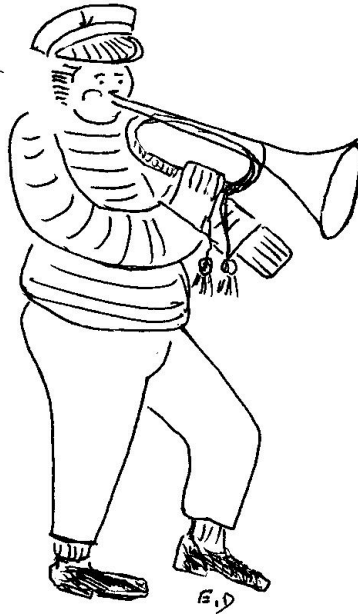
Puòi d'un còp mandèt au cèl chavanós un Bèèè longàs e
apasimat. Aürosa. Veniá de venjar sa mamet. Avia tuat l'òrre borrèl.
Enfin.

Dòna Seguin plorèt, òc, plorèt son infortunat capèl.
Una setmana puòi n'aviá comprat un novèl.

Renat SIÒL
(Estiu de 1993)

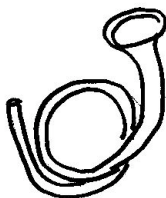
Lo « *Carré d'Art* » : bastiment de Nimes onte se fai de mòstras e
d'activitats culturalas.

Lo « *canal de la Fònt* » : canau de Nimes, tocant lo jardin dau meteis
nom.

JULHET : SANT TRESPESOLHS

Lo mes de julhet es totjorn estat aqueu de la calor. Lo soleu caufa lei codenas, lei clòscas, lei nèrvis. Aquò te fa descapelar lo monde de tot çò que lei geina e mai rasclar quauquei succs. Vaquí pas que lo 3 de julhet, qu'èra un dissabte de l'an dei maugas bèlas, un pareu de bravei gents, Trespeus e Lapeleta, aguèron un nenet tot nòu polit e complit coma se deu desirar ! Aviá pas encara agut son premier bofar d'èr que lo paire, per precaucion, sonèt lo chiapacan e faguèt tondre l'enfantonet per fins qu'agantèsse pas de manjança. D'aqueu temps aiçò èra pas una causa rara. Tot lo rasclant, lo chiapacan esrachèt tres bestioletas qu'assajavan ja de se tancar son tibanèu sus la pèu tendra dau calandron. « A ! A ! cridèt lo paire, lo sonarem Trespesolhs estent que son venguts vertadiers amb eu per la vida. E lo Bòn Dieu que saup tot e ausís tot deis òmes prendrà ren que lo niston mai pas la sobra. Avèm de bònastre vai ! »

RAOLS FÉRAUD
(11 DE GENOIER DE 1920 – 21 DE SETEMBRE DE 2001)
ORASON FUNÈBRA
(24 DE SETEMBRE DE 2001)

Nos mancaràs en totei, Raols, fraire amic, que nos aviás acostumat a te veire totjorn a l'òbra, puei a te veire de mens en mens, puei a te veire pas pus, avalit dins la nuech dau temps deis endemiadas. Nos mancarà ta paraula de lucaire, de patz e d'amor ; ton anar, ta calor d'òme, bòn coma lo pan, drech coma una broqueta, savi coma la sau.

Fondador de l'associacion de lenga e cultura d'òc *Lo Ròdol de Velours*, sòci de l'*Estrambòrd*, as, remirable, illustrat e sostat la lenga e lei costumats de Velours, sensa passeïsme, ni replegament. Dins ton expression imatjosa, populara, e jamai desavenenta, totjorn enracinada dins la vida, mesclas gaietat, sensibilitat e tendresa. Un estile simple e conviviau, aquò es tu, Raols, sensa contradiccion entre çò que disiás e çò que viviás ; un òme de ben, un òme de dever ! Tu, lo deportat macat, e qu'as jamai clinat lo cap, qu'as jamai acceptat de compromission, « N'ai pron d'una cadiera per m'assetar » disiás. Tu l'ancian president de l'A.R.A.C., tu lo medalhat dau meriti de l'Assemblada Nacionala.

Raols, siguères l'ongtemps lo trabalhador infatigable, lo militant generós, fidèu a tei originas, patriòta estacat ai valors republicanas. As luchat, gardant la **fe en l'òme** ; çò que vòu pas dire, per tu, per nos, una mena d'òme que que siá, capable d'orror, coma nos o fan veire l'actualitat e l'istòria ; mai l'**Òme drech**, l'òme que s'amerita la qualificacion « fach a l'imatge de Dieu » donada dins la Genèsi, aquela part plenament umana, que bastís lo sòcle incontornable de tota dimension veraiament umana o esperituala. Pereu lo **drech a la diferéncia** a de sens, per tu, per nos, solament s'es **pas exclusion**, solament s'oblida pas la lucha per la justícia, la patz ; solament s'es don generós, enriquiment mutuau.

Raols, as luchat per una **vertadiera justícia sociala**, atencionat en totei, e mai que mai ais oblidats e ai macats de l'existéncia. Ta granda sensibilitat avenava aitant ta vida coma la

poèsia, en francés coma en occitan dau nòstre, en occitan subre que tot ; **l'occitan, lenga deis oblidats**. Son pas lei testassas desumanisadas que fan una comunautat, mai lo **còr** e la **man** de sei treballadors, elei que son la sau de la Tèrra e la saba de la Vida. Raols siás d'aquelei ! Amb un còr grand a aimar l'umanitat tota : **aimar**, lo grand secret que nòstrei trobadors an pron cantat ; ansin Guilhem de Montanhac :

amor fai bons lei malvatz,
e lei bons son melhors...
Quar qu en amor ben s'enten
Non pòu far puei ren de mau.

Raols, siás òme d'amor e de patz ; un levame e un liame, que portaves aitant ben lo vièstit dau treballador militant, coma lo vièstit de nòstrei tradicions. Après tant de milions de quilomètres ambé ton taxi, as endralhat lo camin de l'infinit. De gaire, as seguit Alban ton amic ; siatz anats amondaut jogar a quicha-anchòia e dançar la farandola de patz. Coma o as dich, mai d'un còp per tei amics enanats, te ploram ambé ta **familha tota**, ambé Nèna, tei enfants, tei felenas e felens ; ambé tei familhas de còr dau *Ròdol* e de l'*Estrambòrd*. Ambé la familha granda de totei tei parents e amics te ploram e te potenam. Es dins **ta lenga**, es dins la lenga de tei rèires, que teniam a te dire **adieu**. Adieu, Raols, vagues en patz, t'oblidarem jamai ! E s'es verai que de l'autre costat s'espelís una vida novèla, que la dralha de ta vida nova sigue a jamai semenada de patz e d'amor.

Pau COLOMBIER

TRÒÇ DE VIDA

*(de la deportacion dau 13 de març de 1943
a la liberacion dau 15 d'aost de 1944)*

Au mes de fevrier de 1943, una classa, la quaranta, devián partir qu'èra la lei, e coma l'aviá pas fôrça voluntaris, fasián de rabalhadas per te mandar obrar en Alemanha, assegurar la relèva dei presoniers de guèrra francés. Una idèa, aquò, de Pétain, Laval e deis ocupants.

Mon paire adonc me faguèt marcar dins la polícia urbana de Marselha, qu'aquò semblava una assegurança per restar aquí. Avèm fach l'escòla ambé lo comandant Rey e lo brigadier Salle. Quinze jorns de cors per venir agent de polícia. Lo darnier jorn nos faguèron venir a l'estadi de l'O.M., androna de l'Olimpic de Marselha, au Pargue Borély ; sigueriam totei bòn. Èri ieu au comissariat de la carriera dei Convalescents. Vaquí que l'après-dinnar dau premier jorn d'afectacion d'un còp s'entende de bruch dins l'androna. Leis Alemands d'ocupacion èran a nos rabalhar e nos menar en camions a la carriera Honnorat onte siam restats fins l'endeman a sièis oras de vèspre, gardats per lei sordats alemands. D'aquí, lei fusius totjorn baionetas au canon, nos an fach traversar la carriera, e en gara de Sant Carles nos an botats dins lo trin a destinacion de l'Alemanha. Nos an deportats per lo S.T.O. (Serviçi dau Trabalh Obligatòri) sensa que degun faguèsse ren per empachar lo trin de partir. E nosautres qu'aviam vint-e-tres ans !

A Sarrebruck nos an causits un vintenau de Marselhés e d'Avinhonencs per l'usina onte fasiam besonh, a quinze quilomètres d'aquí, a l'usina Reichling Eisen und Stal Vergue, de Vollkhisgen. Aquí avèm agut idèa de çò que nos esperava : la besonha, lo trabalh sensa s'arrestar de doge oras, ambé tres chormas : de matin, de jorn, de nuech. Dins aquela usina eriam vint mila emplegats, manòbras sensa especialitat. Lei Marselhés, un quingenau, se siam totei fachs marcar « emplegats municipaus de la Vila de Marselha » ; au burèu lo secretari sabiá plus onte se virar de tant èra pauc credible aquò ! Nautres v'aviam fach dins l'espèr de trabalhar pas fôrça ! Quand fau sonjar que, plus tard, lo còntramèstre dirà en totei qu'anava mièlhs una

frema russa que non pas cinc Marselhés, qu'aqueu tipe podia pas nos sentir !

Se siam fachs, per mens trabalhar, de plagas voluntàrias ; per lei far venir rasclaviam la pèu ambé un cotèu o ambé un morsèu de fèrri fins qu'au sang ; metiam puei un pensament de sau, e lo mau s'acampava qu'avèm encara totei lei cicatritz. Lo metge se n'es avisat e a fach analizar lei crostas... Per far venir la conjonctiviti avèm passat ais uelhs de grums de Vals.

E lo temps passava. Anaviam manjar a l'Arbeit Sam (Frònt dau Trabalh Alemand) ; eriam mai de mila a faire la coa ; te donavan ta racion dins un tian esmautat ; de tartifles, totjorn parier ; l'i a que la saussa que cambiava ; e ren per lo sopar. Amb aquò fai-te gras ! Farai cinquanta tres quilòs quora m'escaparai.

E lo temps passava. Aviam fach la coneissença d'amics d'Avinhon : eriam fòrça ligats, mai qu'ambé lei Marselhés ; aviam una amiga interprèta belga afectada au chantier de l'electricitat - parlava cinc lengas -, que nos diguèt un jorn que podiam aguer de faus papafards en lei cromptant. Cadun n'en prengueriam un.

Cadun s'aviá trobat un biais per partir ; amb aquò èra mai aisat ; se siam totei escapats dau meme biais, mai per de rasons desparieras. Ieu es un collèga d'Avinhon, Renat Autard, que venguèt a Velaurs e diguèt a ma maire : « Se volètz que Raols s'entòrne d'Alemanha, fau un certificat medicau marcant que faudriá vos operar vos o mossur Féraud. » Tot s'endevenèt ben ; lo quatre de janvier de 1944 m'acampavi a Marselha ambé lo trin sensa empacha. Es mossur Wolz, metge a Ronhac, que faguèt l'atestacion que mon paire devia èstre espitalisat. Mai restar a Velaurs èra pas possible, qu'a l'ostau l'aviá una cambra requerida per un luettenent SS. L'aviá puei lo lavador onte se charrava que tròp. Que faire ? Siáu partit en cò de ma tanta Joana e de mon oncle Pèire Boyer, au uech de la carriera Pontin, quartier de Sant Lasèr, a Marselha.

Mon oncle aviá chifrat qu'ambé lei papafards podiau aguer una prolongacion de permission. A faugut que lo metge ORL J. Prevot, de la carriera Saint Jacques, me faguèsse l'ablacion dei galhas ; a vint e quatre ans es pas de rire ! S'endevenèt pas tròp mau. Mon oncle anèt far lei papafards a la carriera Honnorat, au metge alemand que, a la segonda visita, demandèt de me rescontrar. « Fau prendre lo maquis », me venguèt alora mon oncle.

Lo maquis, aquò anava pas solet. Faliá prendre lenga ambé la Resisténcia per de rendètz-vos secrets. Finalament siáu partit ambé l'amic Felician Sabatini per lo maquis de la Santa Bauma. Sièis jorns siam restats dins la còla sensa ren trobar, sensa ren per manjar, cochant au sòu. Devaleriam en cò de sa maire que per fugir lei bombardaments restava au Toqui, un cabanon entre la Bedola e Cassís. Siam restats quauquei jorns esconduts. L'aviá la Wermach ; que de Polonés pas tròp marrits. Avèm puei sachut que lo maquis de la Santa Bauma èra montat a Gramboes, en Vauclusa. Plus question de l'i anar, que li avián tot rabalhat, e que l'i aguèt de deportats a Buchenwal.

Ambé mon amic Pascau Dettori, de la Ciutat, se vesèm totjorn. Aviam, ambé Fèlix, un amic qu'èra fornier a la carriera Desaix, a Marselha. « Restatz ambé ieu, nos diguèt ; faguetz lo pan e sortetz pas tròp. Siáu ben ambé lei gendarmas ; veirem ben. » E siam restats fins la Liberacion. Ai gendarmas, Estalishau Menguoi lo fornier li diguèt qu'aviam pres lo maquis. Lo cap dei F.F.I. de la casèrna dei Doanas, Enric Fourcade, qu'èra farmacian e lo metge Couritas, nos demandèron de faire de pan per totei lei gents que cochavan dins lei cròtas de la casèrna dei Doanas ; ambé lei bombardament l'aviá que nòstre forn que podiá coinar sota la sieuna proteccion ambé lei F.F.I. e F.T.P. enrotlats ambé fòrça plaser.

Eriam armats e, amb un braçard, quauquei còps partiam sus una motò de la Doana per anar deblocar de farina americana a la carriera de la Bibliothèque. Anaviam puei quèrre de farina amb un carreton. Leis Alemands de la batariá dau Recapti nos tiravan dessus ; èra pas per rire. Enfin, tot çò qu'avèm passat se pòu pas dire d'un còp ; mai èra lo carcan, que s'acabèt a la Liberacion, lo 15 d'aost de 1944 ambé lo desbarcament sus la còsta varesa. Aviam, crèsi, acabat de s'escondre. Èra pas tròp lèu !

Laissan un gost amar dins la boca, lei marrits moments ; mai fan de ben lei sovenirs. L'i a de noms ambé de visatges que se pòdon pas oblidar. Lei familhas Menguoni qu'èran dètz ; la familha Matheron, quatre ; Martorell, Sabatini, quatre ; Perez, quatre ; Argento Matieu e Titina Poli de la Doana, dos ; de gents uei vièlhs o mòrts, que son fins la fin dins nòstreis esperits. Leis ancians de 14-18 s'en son sovenguts tota la vida. E nautres oblidarem jamai 39-45 ambé tot çò que s'es passat. Saludi ben toteis aquelei qu'avèm partejat leis

infèrns de l'usina d'Alemanha e la deportacion per lo S.T.O. ; leis Avinhonencs Renat Autard, Maurici Brulat, Rogier Martin, Joan Auzac, que son estats ben mai que d'amics ; lei Marselhés Le Blond, Fonfon, Petanca, l'agent Laurenç Fernand Deloly, Caillol, defuntat ; Pau Nostriano, pastissier. Puei la familha Ritter de Volingen, gents que nos an fach fôrça ben e que se vesèm jamai, jamai ! Èran pas nazis elei !

D'aquela rabalhada s'èra plus parlat. Pasmens fau ben dire qu'en 1943 lo país èra sota la bòta dei sordats alemands ; lei vichistas sabián tot, e la Prefectura dei Bocas de Ròse èra un nis de collabòs qu'an pas levat lo pichon det per nos dire de pas venir aqueu jorn. Lo prefècte Andrieu, extraordinari, lo comandant de polícia Rey, lo brigadier Salle dau comissariat de la carriera dei Convalescents, lo permanent de la carriera Honnorat onte siam estats gardats dos jorns amb una nuech. Lo prefècte vouguèt faire arrestar toteis aquelei qu'èran venguts cridar sa ràbia quora avèm traversat la carriera escortats per lei sordats alemands, baioneta au fusiú. L'aviá un cinquantenau de gents qu'an pas agut paur de far sentir çò que pensavan dei collabòs que nos an venduts au capitalisme internacionau per ajudar Hitler ambé la sieuna clica, de faire la guèrra per son país. Vergonha per nòstre país la França e totei lei fascistas qu'èran a la tèsta dau govèrn ! Vergonha çò qu'an fach !

Vaquí çò que devèm ensenhar an aquelei que seguisson leis escòlas e que sabon ren de tot çò que s'es passat au cors de totei lei guèrras. Fau tenir d'a ment çò que nos prepausan leis òmes politics de l'extrèma drecha, qu'an enveja de mai botar la crotz gamada sus lei drapèus dau país !

« Amic, ausisses lo vòu negre

« Dei corbàs sus la plana ? »

E son pas luenh lei corbàs !...

Raols FÉRAUD

(Velaurs, abrieu de 2001, una annada avans la tragedia deis eleccions presidencials)

« COSSÍ AS POGUT ? »

Quand èri una pichòta canhòta t'amusavi amb mas cambadas e te fasiái rire. M'apelavas ton enfant, e aquò malgrat qualques calçaduras rosigadas, sens oblidar qualques coissins abocinats. Soi lèu devenguda ta melhora amiga. Cada còp que fasiái una bestiesa, bolegavas ton det en me demandant « Cossí as pogut ? », mai m'excusavas lèu e me fasiás puei de gròs calins.

Ai mes un pauc mai de temps que previst per venir neta estent qu'èras tròp ocupat, mai i sèm arribats a la fin. Me soveni d'aquestas nuechs près de tu, dins ton liech ont escotavi tas confidéncias e tos pantaises mai secrets, e cresiáu que la vida poiariá pas èstre melhora. Avèm fach de longas passejadas e de juòcs dins los boscs, de passejadas en veitura, de pausas per se manjar un glacet (aviáu drech qu'al bescuech estent que lo glacet es marrit per los cans – çò que disiás) e fasiái de penequets longàs al solelh en esperant que rintras lo ser.

Pauc a cha pauc as acomençat de passar mai de temps al burèu, e mai de temps per te cercar una calinaira. Èri pacienta, t'esperavi braveta a l'ostal, t'ai remontat après las decepcions quand aviás lo còr en potilha, t'ai jamai fach de repròchi quand preniás la marrida decision e te fasiái de fèstas quand rintravas ! E mai quand siás tombat amorós.

Ela ara, ta femna, aima pas los cans. Malgrat aquò l'ai aculhida dins nòstre ostal, ai assajat d'èsser braveta amb ela e de l'escotar. Èri aürosa bòrd qu'èras aürós. Puei los pichons son arribats e ai partejat ta jòia. Me pivelavan, tot ròses ambé son odor particulara, e voliái tanben èsser lor mamà. Solament, ela e tu aviatz paura que lor faga de mal, e la gròssa part dau temps èri punida e mandada tornamai dins un autre membre o dins ma cabana. Ai ! Qu'auriái volgut los aimar, mai soi devenguda una presoniera de l'amor.

Quand an començat de se far grands, soi devenguda lor amiga. S'arrapavan a ma forradura e se servissián de ieu per se metre drechs sus lors cambas que trantalhavan, metián lors dets dins mos uelhs, fasián de las recèrcas fonsas dins mas aurelhas e me fasián de bais sus lo morre. Los adoravi quand me tocavan qu'a aquel moment d'aquí èra

vengut rar que me toquèsses, e los auriái defenduts ambé ma vida s'èra necessari.

Rintravi d'escondons dins lo liech e partejavi lors lanhas e lors pantaises secrets ; ensem esperaviam l'arribada de ta veitura. A temps passat, quand los gents te demandavan s'aviás un can, sortissiás dau pòrtafuelha una fotò de ieu e racontavas mas aventuras. Aquestas darrieras annadas respondiás solament « òc » e cambiavas la conversacion. Èri plus ta canha, èri devenguda « un » can e començavas de regretar l'argent despendut per mon còmpte.

Ara, as l'ocasion de far avançar ta carriera dins una altra vila, e tu e eles anatz restar dins un apartament que los cans i son pas admés. As pres la bona decision per ta familha, mai i aviá una epòca ont èra ieu ta soleta familha.

Èri contenta quand m'as mes dins la veitura fins au moment que sèm arribats al refugi. Aquò sentiá a cans e a cats, la paur, lo desespèr. As replit los papiers e as dich qu'èras segur qu'anavan me trobar un bon ostal. An levat las espatlas e t'an regardat tristament. Eles conoissián la veritat : las dificultats de plaçar un can qu'es plus tot jove, e mai un can ambé los papiers en regla. Siás estat forçat de derrabar los dets de ton pichòt que restavan arrapats a mon colar dau temps qu'udolava : « Non, papà, se te plai, los laisses pas prene mon can ! » E me soi inquietat per eles de la leiçon que veniás de li donar sus l'amistat e la leialtat, l'amor e las responsabilitats, lo respèct de la vida, de totas las vidas. M'as piconejat aimablament la tèsta per mena d'adiu, tot evitant de me regardar dins los uelhs e as refusat de prene mon colar e mon estaca. Èras tardier, un rendètz-vos, ara, ieu tanben n'ai un.

Quand as partit, doas dònas bravilhonas an dich que sabiás de segur que fa qualques mes qu'anavas desmainatjar mai qu'aviás pas cercat de me trobar una altra familha. An brandat la tèsta e se son demandadas : « Cossí as pogut ? »

Nos tractavan aitant ben que possible aici, al refugi, estent tot lo trabalh qu'avián. Nos noirissián, plan segur, mai despuei qualques jorns, ai plus fam. Al començament, tre que qualqu'un passava davant ma gàbia levavi la tèsta dins l'espèr de te veire, me pensant qu'aviás cambiat d'avís, qu'èra un marri pantais, o esperavi qu'aquò seriá qualqu'un que m'aimariá, que prendriá suenh de ieu, me sauvariá. Quand ai comprés que podiáu pas rivalisar ambé aqueles cadèls tot

gaujós, que s'en fotián de lor destin, me soi retirada al fons de ma gàbia e ai esperat.

Ai entendut sos passes quand es venguda me quèrre a la fin de la jornada e l'ai seguida docilament dins una altra pèça. Una pèça suava, silenciosa. M'a mesa sus la taula e m'a fretat las aurelhas, m'a rassegurada, m'a dich de pas m'inquietar. Mon còr batiá fòrt en pensant a çò qu'anava venir, mai aviái tanben un sentiment de solatjament. La presoniera de l'amor aviá plus de jorns davant ela. Tala es ma natura, me fasiái plus de marrit sang per aquesta femna. La carga que pesa sus ela es pesuga, aquò o sabi, coma devinavi altre temps caduna de tas umors.

D'aise d'aise, a mes lo torniquet a l'entorn de ma pata, una lagrema rajava sus sa gauta. Ai lipat sa man, tot coma te remontavi, fa tant d'annadas d'aquò. A mes l'agulha dins ma vena, en professionala. Quand ai sentit la ponhedura e lo liquid freg qu'intrava dins mon còr, me soi alongada, l'ai regardada dins los uelhs, tant bravets, e ai dich : « Cossí as pogut ? »

Benlèu per çò que compreniá lo lengatge dels cans, m'a dich : « Soi vertadierament desolada ». M'a calinada e m'a explicat qu'èra son dever de s'assegurar qu'anavi dins un endrech melhor onte seriái ni ignorada, ni enganada, onte deuriái me defendre tota sola, un endrech ont i a de lutz, d'amor, tot d'a fons diferent de la nòstra tèrra. Dins son darrier buf ai assajat, en bolegant la coa, de li far comprendre aquò : voliái pas li dire a ela « Cossí as pogut ? » Es a tu, mon Mèstre adorat que pensavi. Pensarai a tu e t'esperarai sempre.

Que tot lo monde a ton entorn contunhe de t'èsser fidèl.

Mes en occitan per Anthony WALKER
de la revirada francesa d'Eleri Jones
de l'original *How could you ?*, de Jim Willis

AOST : SANT BARJAMAU

Lo mes d'aost de l'an dei nèspas foguèt l'un dei mai chanuts. Leis enfants i creissián coma lo grame sensa lanha per la parentèla e sensa gròs trabalh per lei mèstres d'escòla que lei vacanças èran aquí. Vaquí pas que lo 27, un divendres, jorn maigre en mai d'aquò, t'arriba dins la cabana dau pòrt un nistonàs bramaire, marrit carracho que non sai. Coma es pas costuma aquest, tre sa primera bòla d'èr engolida, se n'en servèt per escornar tot son monde. Lo paire n'aguèt vergonha, la maire s'escondèt la tèsta dins son faudiu plorant totei lei lagremas de son còrs. L'enfant arrestava pas de barjar, de cridar, d'escupir sa bila sus l'esquina dei gents que sabían plus çò que li arribava. « A ! puei cridèt lo paire, s'es ansin, t'en vas tornar d'onte venes, Barjamau que siás ! », « As rason, faguèt la maire, es pas encara aquí lo jorn que leis enfants faràn lei a l'ostau ! E se lo Bòn Dieu t'ausís !... » « Non, cridèt lo Bòn Dieu, que de romegaires n'avèm pron en Paradís ; se ven au Paradís fau que siegue bravet ! »

D'ANNIVERSARIS PER 2003

Lo Jurament de Guilhem II, còmte de Besalú e Ripoll, a l'arquevesque de Narbona, escrich en 1053, es arribat fins a nautres. Aquest tèxte vièlh de 950 ans es l'un dei premiers en occitan o lenga romana.

En 1103, Ramond IV de Sant Gèli, còmte de Tolosa, es rejonch en Tèrra Santa per una part de la noblessa occitana : lo vicòmte de Besiers, Bernat Alon, Berenguier de Narbona, Guilhem Arvei de Nimes, Aicard de Marselha, Pònç de Fòs. Ajudaràn fòrça dins la presa de Jerusalem.

Bordalés e Gascons se revòutan en 1253 còntre Simon de Monfòrt, nomenat en 1247.

Cinquanta annadas puei, en 1303, son lei Carcassonés que s'auboran còntre l'Inquisicion a la rampelada dau franciscan Bernat Delicieux que serà condemnat a la preson perpetuala en 1317.

La meteissa annada, lei Bordalés se solevan e cochan lei Francés. Per una pacha de patz entre França e Anglatèrra, Guiana es retrocedida au rei d'Anglatèrra.

Totjorn en 1303, es fondada l'Universitat d'Avinhon per lo rei Carles II e lo papa Bonifaci VIII.

En 1403, fa 600 ans, la papautat tornava a Roma. Installada a Avinhon per Clemenç V en 1309, aurà permés un grand desvolopament culturau de la ciutat. Aperaquí un sègle de papas occitans !

Lo 17 de julhet de 1453, la batalha de Castilhon, en Guiana, ganhada per lei Francés sus leis Anglòs-Gascons, acaba la guèrra de Cent Ans. En octòbre, lei tropas dau rei de França intran dins Bordèu. La Cort Sobeirana es suprimida e remplaçada per una forma de « justícia » excepcionala e expeditiva : lei Grands Jorns. Quora leis Anglés abandonan Guiana, mai de 2 000 Gascons lei seguisson.

A Pau, naissença en 1553 d'Enric de Navarra que vendrà rei de França en 1589 sota lo nom d'Enric IV, fins a son assassinat lo 14 de mai de 1610. Cap incontestat deis uganauuds, abjura sa religion en 1593 per se far catolic. Acòrda un estatut ais uganauuds en 1598, l'edicte de Nantes, que serà aplicat dau temps de son renhe.

Lo collègi reiau de Borbon se duèrp a Ais de Provença en 1603.

En 1703, l'abat de La Borlie assaja de solevar Roèrgue e Albigés ambé l'ajuda dei Camisards.

Martin de Saint-Amand defend la lenga gascona davant l'*Académie des Sciences* de Tolosa en 1753 : « *Ce que nous regardons comme un jargon informe, un patois grossier, est une véritable langue, harmonieuse, élégante, énergique.* »

Dubertura a Marselha en 1803, dau licèu imperiau (uei licèu Thiers), per Napoléon. Sa tòca èra de formar de quadres militars !

Naissença en 1903 de Felip Lamour (defuntat en 1992). Se li deu l'asagatge dau Lengadòc Bas.

Naissença a Tolon en 1923 dau poèta subrrealista Enric Espieux (mòrt en 1971). Es l'autor de la premiera istòria d'Occitània.

La meteissa annada nais a Nimes, Robèrt Lafont, l'un dei escrivans occitans màgers de uei. Son òbra es tras qu'importanta : romans, poèmas, teatre, recèrcas, assais.

Fa seissanta ans, lo 23 de janvier de 1943, lo quartier vièlh istoric de Marselha es evacuat per l'armada alemanda ; lei nazís acomençaràn de lo tombar au mes de fevrier.

L'annada 1963 marca la començança dau chaple dau ribairés lengadocian ambé la construccion dau Motàs (Erau). La còsta qu'èra desèrta serà urbanisada sur lo biais de Florida per venir lo bronzeuou d'Euròpa.

Fa vint ans, en 1983, dispareissèt l'escrivan cevenòu Andrieu Chamson.

Ramond BIZOT

LO FAUDIU

La Tina ven d'ausir lo gau. Son cacaracà s'es endralhat fins a sei pensadas penequejantas. A pas encara destriat aquela que li dòu dins lo pitre. « I siáu ! La pichòta que se marida ! Mai de qu'ai fach au bòn Dieu per que me mande pariera compassion ! Se va maridar lo Josèp, un de Gaubèrt qu'a ges de ben, ges d'aver, que son paire se nasca e que sa maire engauha de bolegar de pòuca tota la jornada au bot d'una pata ! E mon òme qu'es consent ! »

« Ve, leva-te, qu'es l'ora ! », ven la Tina a votz auta s'avisant que son òme est totjorn virat devèrs la paret de l'alcòva. « D'en premier, fau governar lei bèstias. » Descend leis escaliers. Carga lo faudiu dei pòrcs, pendolat au clavèu de la pòrta granda. Es un faudiu fach de doas sacas per lei trufas, corduradas dins lo mitan, que se nosa ambé dos tròç de ficèla.

Un còp defòra, la Tina se pren lo ferrat dau rasset e s'en va trantalhanta de la sòm e de remomiatge vèrs la sosta dei pòrcs.

Doas oradas puei, paire e filha se son aliscats per lei nòças. Fernissenta davant la carreta, la muòla fai craïnar d'aise d'aise lei ròdas. Mai que borrola, la maire ? Espèra dins la cosina que son òme la cride per partir. A acomençat lo netejar pèça per pèça d'un plan d'armari.

Après una passada, finís pasmens per sortir. A pas tombat lo faudiu dei pòrcs. Lo gardarà tota la jornada, per messa, repàs e vèspras !

Dins lo relarg, lo sopar es acabat. Lei convidats èran pas nombrós e lei nòvis van s'esbinhar dins la carreta florida.

S'avança lo paire per abraçar la filha. Cu saup quora la tornarà veire ? L'ostau novèu es belèu a mai de tres lègas.

Se clinant a son aurelha, li ven ansin : « Tè, pren-te aquò ! »

A sortit de la pòcha una boiteta de fèrri comola de pecetas d'aur e la balha d'acaptions a sa pichòta. Un pauc pus luenh, la maire, totjorn cencha de son faudiu dei pòrcs a devirat la tèsta per de dire de pas veire.

...E lo gonflitge s'apoderèt ostau, relarg e dependéncias.

Regina FOURNIER

BORÍS E COMPANHIA

Aubèrt s'èra acantonat sota lo banc dei lieumes e s'afairava amb una Bíblia illustrada. Un rai de lutz tombava d'a través la veirina. Aquí podiá legir e pantaiar a son aise. Se bolegava pas, s'avisava de virar ben propriament lei paginas, riscava pas que degun sospechèsse una preséncia umana darrier lei sacas de ris, de mongetas, de lentilhas o de somolas. La mèrça de son grand li fasiá barri. Observava lo monde entre leis intersticis, mai lo monde podiá pas lo veire. Justament lo Papet veniá de tancar sa mesura dins la polenta. Lo bruch doç de l'esquinçadura li anèt au còr coma quand plantava sa pichòta pala dins la sabla. Avia açat leis uelhs dau libre, s'imaginava en riba de mar, vesia pron ben l'aiga que sorgentava au fons dau trauc de l'arena. Èra tant pivelat que se manquèt de gaire qu'auriá pas vist Dona Savòna ocupada a cargar d'escondons un pareu de boitas dins son cofin. « Papet, de qué vòu dire *la femme adultère* ? »

T'ocupes, nautres n'avèm pas de fremas adultèras.

E bè, ieu me pensi que òc, Dòna Savòna n'es una, bòrd que t'a raubat.

Coma m'a raubat ?

Sabi çò que sabi, a pres doas boitas dau costat dei consèrvas, de pès e paquets a la marselhesa, mai crèsi pas que t'ague pagat.

Tròn de pas Dieu !

Aubèrt se chalava de veire l'estomagada de son grand. Seis uelhs beluguejavan de contentament. Lo laissèt un pauc alenar, puei anoncièt peremptòri : « Papet, la deuriam lapidar, Dòna Savòna ? »

Taisa-te, Aubèrt, siás a desparlar.

Perqué ? Es çò qu'arriba normalament ai fremas adultèras.

Aubèrt, te disi encara un còp que nautres avèm ges de fremas adultèras, e mai pas Dòna Savòna, m'as comprés.

Tanlèu dich, lo Papet regretava son laus iperbolic de la gent meridionala e sa manca d'onestetat semantica, sensa parlar de l'abséncia de condemnacion de practicas barbaras. Sabiá que lo pichon tardariá pas d'atacar mai. Per de dire de desvirar son atencion, li demandèt d'estremar dins lei caissas la mèrça arribada dau matin e encara plegada. « S'as ben trabalhat, auràs una bòna. »

Papet, m'interessa pas ta bonbonilha, anam s'aprovesir en cò de la concurréncia.

Aubèrt qu'aviá totei lei bònas de la tèrra dins l'especiariá de son grand, li dançava pas davant. De verai, li arribava de se remplir lo fanau de sucrariás, mai per amistats solament, lo ventre lo fasiá pas córrer.. Ambé sei collègas li agradava d'anar far lo pirata en vila. Passavan lo pònt e montavan dins la vila auta. Badavan coma de laïmbèrts, belavan de tot caire, bevián la vila ambé sa beutat insolita. L'estrambòrd de la descubèrta li donava sovent lo batecòr, mai oblidavan qu'avián decidit de localisar totei lei comèrcis de la vila onte se podiá crompar de bònas. Esperavan totjorn de n'en destoscar un que coneissián pas. Amb elei l'ofèrta riscava pas de passar la demanda. Aubèrt plantèt lo Papet au bèu mitan de sa mèrça e anèt retrobar sa banda.

L'enfant landèt leugier coma l'aucèu e lo Papet aviá pas lo temps de l'aleiçonar. Fasiá mala cara, bòrd qu'arrestava pas de romegar. La dicha dau felen li aviá donat per chifrar, estent que Dòna Savòna, la coneissiá fòrça ben. Dinnava o sopava ambé pron de regularitat a son ostau, e lo « raubar de la dòna » èra qu'un juec de gromanditge amorós. Ela manjava coma una cardelina, e se lo norrissiá au sucre, lo Papet, au figurat naturalament, bòrd qu'eu aviá puslèu lei fèbres galavardas. Conoissiá lei provèrbis benpensants, mai lei practicava pas. « Maigra cosina, solida ostau », « Granda cosina, misèria vesina ». Ata, non. Amb aquò, après l'indiscrecion d'Aubèrt, lo juec dei mistèris gastronomic li foitariá pas lo sang. De segur que li aviá fach venir la colèra d'èstre assabentat dau menut, mai lo carpinhava encara ben mai de saupre que n'aviá pres doas de boitas de paquets. Perqué doas ? Aviá convidat quauqu'un de mai, la diablina ? O voliá far ?

Lo Papet aviá baissat la cortina de fèrre e s'adralhava maucorat devèrs sei pès e paquets. Marchava lòng deis ostaus dins lo mieg mètre d'oimbra que tombava dei genovesas, sosprés que degun li contestèsse aqueu passatge estrech, mai i aviá degun aquí defòra, ren que quauqueis estivants que se pavonejavan au bèu mitan de la carriera. Se vesia qu'avián ja fach censa au soleu. Dieu garde. Lo Papet passèt davant un corredor, ausiguèt una pichòta votz tremolanta e emmaliciada que bramèt : « Siatz totei de colhons de la luna ! » Un niston de quatre o cinc ans rasclet fòra l'ostau, manquèt de lo ronçar

per sòu, e afortiguèt encara un còp dins sa fugida : « A de bòn, siatz totei de colhons de la luna ! » Coma son pròchas la ràbia e la paur, filosofèt lo Papet. E coma venon lèu ai minòts. Mai s'interessèt pas a la tiera dei colhons de la luna que sortèt de l'ostau a la coa dau lop dins son esquina, e vesia pas ni mai son felen Aubèrt qu'èra de la chorma e se metia a lo pistar d'escondons, vesia ren que Dòna Savòna a son balcon que bandejava lo mocador. Aqueu que saludava s'aluenchava lentament de reculons e fasiá signe de la man tanben. Èra un òme joine, l'autra boita de pès paquets.

Lo Papet passèt sota lo pòrge, montèt leis escaliers a cha quatre, s'arrestèt sus lo pontin per bofar un pauc e adobar sa dicha, un paraulís enviscat entre lanha e galejada. O, te siás convertida au twist ara. Subretot quand as de joinei galants a l'ostau. Chubby Checker roncava de l'autre costat de la pòrta, mai quand se durbèt, lo Papet posquèt pas sortir una paraula. Lei mots li restèron tancats dins la garganta. Vesia la cara defaciada de Sofia, la dolor que la carcanhava. Chubby Checker acabèt lèu de se destwistar e d'embestiar leis ausidoiras. Lo Papet entamenèt prudentament : « T'a fach plorar ? »

Non, plori ara.

Cu èra ?

Laurenç... Mon niston.

Aquela empega, fa un sègle que l'aviás pas vist, e quand passa per un còp, aquò te fa plorar ?

L'an rampelat, e vòu pas i anar, cèrca un endrech per se metre a la sosta. Agacha un pauc çò que m'a portat. Escota pas ren que lei ié-ié. A destraucat lo disc de Borís Vian, e ditz que vòu pas raubar la tèrra deis autres e chaplar lei gents.

E tu, de qué diés ?

Ieu, disi que d'unei dison que fau i anar per pacificar lo país e dontar lei rebelles, d'autrei dison que fau de monde dins lei casèrnas per faire de propaganda en favor de la patz e de l'independéncia. Eu, ditz que li agrada mièlhs l'insomission, que lo Borís canta pas ren que *Le déserteur*, canta tanben que sensa sei sordats un generau seriá pas perillós. Vòu pas anar faire lei « corradas de bòsc » dins lei jebèls, puei jogar lo Ponç Pilata aguèsse l'astre de pas se faire desquilhar. Ditz qu'a pas idèa de tornar au país, lampista destimborlat e copable

pasmens. E ieu, disi que de tot biais tot es fotut, mai vòli pas èstre una maire abusiva, deu seguir sa dralha...

Tot esbalausit qu'èra, lo Papet n'en demembrava lo juec dau gromanditge amorós. Èran dins l'embolh, faliá s'arrapar a la bauca. Per ara podiá pas laisser sa frasa dins un estat d'inacabament tant vergonhós, mai quauqu'un piquèt a la pòrta, coma assajava de prene mai vam. D'una abrivada, Sofia foguèt sus lo lindau. Cresiá que Laurenç aviá oblidat quauqua ren, mai se recobrèt quand se retrobèt nas a nas ambé dos quèpis, ben resouguts de verificar se la dicha persona se recaptava pas en cò de sa familha. E non, la maire podiá pas dire onte se trobava son enfant. Veniá solament de se congostar d'una sieta de pès e paquets a la marselhesa amb un amic. Assetat a la plaça de Laurenç, l'amic observava Sofia que se metiá a rejónher de disques. Ventre afamat, mai aurelhós pasmens, èra a se vujar de beure. E non, aviá pas d'idèa, e dins lo dobte es totjorn melhor de s'abstenir.

Après la partença dei gendarmas, lo Papet fasiá pas d'alònguis. Quand arribèt en bas deis escaliers, devistèt Aubèrt, cranament plantat dins l'encastre dau pòrge : « Papet, siás un brave pistaire, as lèu fach de retrobar tei boitas. »

Taisa-te, Aubèrt, te vòli encargar d'una mission de fisança.

Lo Papet preniá son felen per la man, mentre que totei dos prenián lo pas de la passejada per s'entornar a l'especiariá. Tot caminant, lo Papet expliquèt lo monde au pichòt. Un polit tablèu de familha ofèrt a aqueu monde qu'afrontava la raja dau soleu e tanben ais autres refaudits dins lei cantons sorns.

Quand lo Papet se botèt a remontar la cortina de fèrre, Aubèrt lampèt vèrs lo pòrt. Revestit d'una mission coma èra, aviá pas idèa de musar. L'estrambòrd li donava d'alas, perdiá pas un pas, mai d'alas vertadieras li aurián fach vertadierament mestier, tant se podiá que Laurenç se trobèsse encara dins un cafè de l'autre costat dau pòrt. E lo Papet li aviá donat d'argent per se pagar un « scopitone ». Non, faliá pas esperar *Le déserteur*, mai bessai una altra cançon dau Boris. « Cèrca Henri Salvador sus lo clavier, aviá dich lo Papet, a enregistrat *Faut rigoler*, bessai que te farà rire a tu tanben. »

Cu ganha temps, ganha tot. Aubèrt voliá ganhar tot. Quand arribèt ai cais, comprenguèt subran qu'auriá plus lèu fach de se mandar a l'aiga que de contornar lo pòrt. L'intrada dau bacin li semblava pas tant larga, la peirada d'en fàcia pas tant aluenchada. Esparnhariá de

temps, mai faliá pas trantalhar d'aquest caire. Cabussèt dins l'inconegut, plen dau desir de coratge. E nada que nadaràs.

Ives ANDRIEU

SETEMBRE : SANTA ARANGETA

Dins lo terrador niçart, sus lei pendís barrats de bancaus viviá fa fôrça temps, dau temps deis aucas fêras, un pareu de bravei gents, de païsans que se facturavan son tròç de ben montanhós. Èran de monde simples e discrets, de lònca ambé son bigòt, que cavavan e tornavan cavar lei petges de seis oliviers aitant qu'aqueu de seis arangiers. Leis arangiers fasián flòri aquí, que la calor de l'èr e lei pluejas coma la sosta dei monts i èran benastrós. L'òme, l'avián sonat Tonin e sa molher èra la Tonina. Totei dos, sensa mutar, fasián cada jorn son pron de pena e gardava lo demai per l'endeman. Lo temps fasent escapar lei fuelhets dau calendier, vaquí pas que Tonina se trobèt a mand de balhar vida a un drollet que lo jorn vengut, totei s'avisèron qu'èra una drolleta. Èra venguda dins la pontannada de Nadau, aquí que s'alestisson lei fèstas dei Calendas e que l'arange es la dona mai convencionala per leis enfants. Sonèron sa filha Arangeta per amor deis òrts. Puei aquesta naissença anava ben ambé lei fèstas e mai la fruchada èra dei chanudas. Demorèt Arangeta la braveta qu'èra totjorn estada e passèt sa vida coma sei gents, sensa trecimaci ni trantalh.

PARAULA D'ENFANT !

Alan, un pichòt qu'anava sus sei quatre ans, viviá ambé son fraire, un pauc mai grandet, e sei gents, dins una vilòta provençala. Lei pichòts anavan totei dos a l'escòla. Lo paire e la maire trabalhavan. La setmana de trenta-cinc oras existissiá pas encara, li restava, fin finala que lo dimenge per se consacrar vertadierament a la vida familhala.

Sovent, lo dimenge d'après dinnar, s'enanavan totei prendre un pauc l'èr en barrutlant dins la campanha. Èra una sana activitat.

Per ganhar lei còlas qu'environavan la vilòta faliá caminar de lòng de carrieras un pauc estrechas e un pauc sornas coma se n'en vetz dins fòrça ciutats dau país nòstre. Aqueu biais de bastir apara dau mistrau, mai subretot, d'estiu, dona un pauc d'ombra dins lei carrieras e dins leis ostaus, quand lo soleu dardalha e pica drech.

Adonc, un dimenge d'estiu, Alan, lo pichonet, son fraire, mai grandet, e sei gents seguissián la Carriera Granda, qu'èra pasmens pas tant larja qu'aquò. Caminavan au mitan de la carriera que lo trepador estrech tanben èra encombrat per lei cadieras dei fremas, que leis òbras fachas prenián lo fresc a l'ombra, en charrant d'aquò e d'aquò. Lei gents d'Alan s'arrestavan, de còps que i a, per lei saludar e li dire quauquei mots en passant. Dins una vilòta coma aquela fòrça se coneissián.

Subran, l'Alan s'aplantèt, leis uelhs fixats sus una frema assetada sus una cadiera, de lòng dau trepador estrech, davant sa pòrta. La cara regaudida, content d'aguer trobat quauqua ren d'interessant de dire, l'Alan cridèt : « Mamà ! As vist aquela frema coma es pichoneta ! » Lo resson de sa votz se resclantís dins tota la carriera. L'agach de sa maire, lo palafiquèt. Seis uelhs fuguèsson de canons, lo pichot seriá mòrt sus lo còp. La maire, vergonhosa, agantèt son pichòt, que i compreniá ren, per la man e lèu lèu, lo tirassèt au bot de la carriera. Aquí, un pauc apasimada, assagèt de li explicar qu'aquela frema, efectivament pichoneta, èra naneta, qu'aquò èra una mena de malautiá qu'entrepachava lei pichòts de venir d'òmes e de fremas, mai qu'aquelei qu'an aquela malautiá se venon vièlhs coma leis autres, creisson pas, rèstan de pichona talha. Li diguèt qu'aquò èra un malastre, que lei gents qu'èran ansin, èran malaürós. Avián fòrça pena d'èstre pas coma leis autres, d'èstre a despart. Li diguèt qu'avián encara

mai de pena quand quauqu'un o li fasiá arremarcar. Alan, qu'èra un bòn pichòt, qu'aviá de sensibilitat e lo còr sus la man, semblèt que dins sa pichona tèsta aviá comprés la leiçon. La maire n'en fuguèt un pauc rassegurada.

A quauquei temps d'aquí, un dimenge d'après-dinnar, decidiguèron mai de s'enanar promenar dins lei bòscs a l'entorn de la comuna. Faliá, per aquò, mai traversar la vilòta e passar mai dins la Carriera Granda. Anavan plan planet, saludavan un e l'autre. De luenh, la maire veguèt la vièlha naneta assetada sus sa cadiera, de lòng dau trepador. Comencèt de se faire de marrit sang. Que l'Alan, dins son innocéncia, aguèsse pas, encara un còp, una paraula malaürosa ! Lo prenguèt per la man e contunhèron son camin. L'Alan, qu'èra conscient de sa falta passada, quand arribèron au nivèu de la paura naneta, se vouguèt regantar e mostrar qu'èra vertadierament un bòn pichòt. La maire, tremolanta, li sarrava la man, mai l'Alan cridèt, pasmens, dau mai fòrt que posquèt : « Mamà ! As vist la frema, me sembla a ieu, qu'a un pauc creissut ! »

La maire se seriá messa dins un trauc de garri.

Guiu GARNIER (Pelissana, B de R)

Concours literari "Escriure en Lengua d'Òc 2002" deis *Amics de Mesclum*, prèmi Josèp Roumanille (umor e galejada) ex-aequo.

SOCIABILITAT E MEDIÀS

Encuei que lo monde pita ren qu'a l'esca de la television, e sòrte plus de l'ostau, senon per veire en « live » lei « vedetas » de la television, encuei que i a que lei joines per s'acampar e faire fèsta, e mai lei gents de l'atge tresen que n'en viatz d'en pertot en grop, e mai en carris, es malaisat d'imaginar un temps onte lei familhas, parents, enfants, e mai grands, s'acampavan a la guingueta per cantar ensems, un temps onte cantar èra au còp lo divertiment e l'arma dau pòple. Un temps onte cada eveniment familiar, naissença, maridatge, e mòrt, pecaire, èran acompanhats per leis improvisacions cantadas dei declamaires. Un temps ont cada eveniment politic de la localitat o dau país èra comentat de cançons satiricas o dramaticas. Un temps onte la cançon èra lo biais mai popular e mai eficaç per alargar seis idèas...

E ben entendut, la lenga d'òc i preniá tota sa plaça, la premiera...

Rabalhar çò que pòu demorar d'aqueu tresaur es la tòca dei cercaires e dei istorians... A despart de quauqueis afogats, o fan pas gaire per lo moment.

Mai subretot, d'evocar aquesta sociabilitat perduda nos deuriá faire chifrar a la manca presenta de sociabilitat, e ais aisinas que podrián nos ajudar a nos levar de l'esquina lo pes terrible dei mediàs, au servici dau conformisme, dei poders e de l'argent.

Renat MERLE

JANETONETON...

Lo sabètz saique l'occitan es una lenga colorida, afectiva e creativa... A partir d'un mot solet es de bon de ne fargar un molon d'autres. L'occitan es la lenga dels sufixes, l'occitan sufixeja... I a los augmentatius amb sovent un sentit pejoratiu : un gormandàs, un cataràs... e puèi los diminutius qu'an eles sovent un sentit afectiu : un catonet, polidet, polidonet...

La rota èra drecha, devalava, devalava e la veitura vèrda landava, landava... Mas quand arribèt al virador, al virador a l'escaire, la veitura vèrda alentiguèt pas brica e a la poncha del virador, pataflèu ! la veitura vèrda te resquilhèt e te cabussèt ailai enbàs dins lo prat, las quatre ròdas en l'aire !!!... Malastre, quant accident ! I aviá benlèu de nafrats, lèu lèu lo Samú !

La fenèstra de la cosina se dobriguèt a brand e una votz doceta mormolhegèt : « Janet, veni manjar ta sopeta, despacha-te mon drollet. »

Èra la maire, la sopa, la sopeta, òc, mas ara lo carri blanc del Samú « ten bon ! ten bon ! », devalava la rota drecha e landava, landava. Podiá pas mancar aquò, lo Janet e puèi a la poncheta del virador d'un còp pataflèu ! lo carri blanc del Samú te resquilhèt e te cabussèt ailai enbàs dins la pradeta las quatre ròdas en l'aire ! A costat de la veitura vèrda ! Encara d'autres nafrats benlèu, lèu lèu la polícia ! Se tornèt dubrir a brand la fenèstra de la cosina e una voseta tota docinèla mormolhogenèt : « Janet, polidet, veni manjar ta sopetona, serà fregeta, anem despacha-te mon fraironet... »

Èra la granda sòrre aquest còp. La sopa òc, la sopeta, la sopetona mas ara la forgoneta blava de la polícia « te teni ! te teni ! », te devalava la rota drecha, landava la forgoneta, landa que landaràs mas... A la ponchetona del virador t'alentiguèt pas tanpauc e la forgoneta de la polícia te resquilhèt e te cabussèt ailai enbàs dins lo pradet, las quatre ròdas en l'aire ! A costat del carri blanc del Samú, a costat de la veitura vèrda ! Totjorn mai de nafrats,auràn de trabalh los pompièrs, papom ! papom !

Se dobriguèt tornamai a brand la fenèstra de la cosina e una vosetona tota docinèla mormolhetogenèt : »Janetonet, polidonet,

bravonet, veni manjar la sopetona, serà pas pus caldoneta, anem despacha-te mon nenetonet, fai un momenet que t'esperam... »

Aquest còp èra la grand que lo sonava. La sopa òc, la sopeta, la sopetona, la sopetoneta, mas ara lo camionàs dels pompièrs te devalava la rota drecha, landava lo camion, « papom ! papom ! », mas... A la ponchetoneta del virador t'alentiguèt pas solament e lo camionàs dels pompièrs, el tanben, te resquilhèt e te cabussèt ailai enbàs dins lo pradàs, las quatre ròdas en l'aire !! A costat de la forgoneta blava de la polícia, a costat del carri blanc del Samú; a costat de la veitura vèrda ! Qual anariá al secors dels pompièrs, al secors de la polícia, al secors del Samú, al secors de la veitura vèrda ?... Demorava pas que lo Janet. Seria el, solet, lo Janet, l'eròi, lo sauvaire...

Encara un còp la fenèstra de la cosina que se dobriguèt a brand e te petardegèt una vosarassa fortarassa. Lo paire aquest còp que te tenia dins la man una escudelada de sopa e començava de la clinar dangierosament en dessús de la tèsta del Janet : « Polissonàs, capudàs, testaràs, la venes manjar aquela sopassa o te la mandí sus ta testassa marridassa ? » Coma lo Janet avia encara de cambetas cortetas esperèt pas mai e t'escalèt tres a tres los escalierasses, laissant dins lo prat las veituretas virapassadas. De tot biais ne tenia pas mai dins sa saquetona e capitava pas jamai de las far rodar sus la man correnta qu'a cada còp qu'arribava a la ponchetoneta del virador, las veituretas resquilhavan e cabussavan dins lo pradaràs, las quatre ròdas en l'aire.

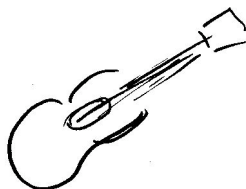
Criquetonet e cracarassàs mon istoriasseta es acabada !

Jòrgi PELADAN

OCTÒBRE : SANT GARGAMÈU

Èra dau temps dei trufas bèlas que la culhida n'èra acabada, e totei èran rintrats au sieu. Èra ja lo temps dei soleus corts, dei soleus colcs ben avans l'ora e leis ostaus un còp clavats fasián tubar sei chaminèias. Lo temps virava au fresc. L'èr aviá totjorn un semblant d'auton mai aiçò enganava degun. Guston e Gustina èran pensatius qu'esperavan un enfanton per lo mes dei fresquieras. Avián acampat de lenha, de farina, de blat, un pauc de vin tanben per sostenir Gostina mai èra pas pron amb un ivèrn qu'arribava. Venguèt l'enfantonet. S'atrobèt qu'èra un brave bramaire e un gròs chimaire qu'aviá totjorn talent e que cridava de lònca car lei tetadas èran lèu secas. Es per aquò, pecaire, que li diguèron Gargamèu. Engolissiá e cridava sensa relambi sa fam e son desaire d'aver pas jamai pron manjat. Coma far per aqueu Gargamèu ? Gustina pregava mai lei preguieras fasián ren e l'ànsia istava dins l'ostalada. Aquò durèt fins au jorn que lo Bòn Dieu qu'escota sempre son pòple faguèt tombar una pluèia tant fòrta que neguèt tot.

1907

Aqueu matin, Agustin sortèt de son ostau en riba dau canau, per anar inspectar lo camin de tira fins au pònt de Tresilha. Aquò li prendriá tota la jornada. Avia ben dormit, la nuech èra estada suava e mai que sus lei cinc oras quauquei ventadas d'autan avián çaganhat lei platanas grandarassas que bòrdan lo canau.

Èra garda-canau Agustin. Aqueu pòste existís dempuei que lo canau foguèt traçat per Pèire Pau Riquet e cavat aperaquí en quinze annadas. A per carga lo bòn estat dau camin deis aigas dins sa juridiccion, la marcha dei gabarras, lo proviment en fen e palhada deis estables. Fa de rapòrts mesadiers que manda a Tolosa, a la direccion : estat dei dogas, aubres malauts o geinants, e tot çò que pòu entrepachar la navigacion fluviala.

Rèsta dins un ostalet en riba dau cai ont a viscut aürós ambé sa paura frema vint annadas de temps. Ges d'enfant, aladonc ara viu tot solet.

Quora deu anar en inspeccion, un ajudaire ven lo remplaçar que nòta lo trafec dei gabarras, lo naulatge que s'escàmbia subre lei cais.

A un ortalet tocant l'ostau, qu'i tira lei lieumes qu'a de besonh e que balha ais amics e a la familha quand n'i a a bèu bodre. L'aiga es a gratis, le fen es assegurat per son ase e lei lapins, e mena una vida pron suava.

Adonc, aquest matin de junh de 1907, s'envà fins au pònt de Tresilha, ambé son quasernet e un gredon dins la pòcha, lo quèpi fierament pausat subre son suc desplumat, la biaça ambé lo repàs, que s'entornarà que de vèspre. Una inspeccion es pas una passejada per s'espachar, que fau sempre s'avisar dau començament d'un auvari que pòu puei mau virar. E levarà quauquei palangras qu'a caladas e benlèu podrà far grasilhar d'anguielas. Tot va ben ! Es pas de plànher !

Mai, d'aquela temporada tot es pas tant pasible dins lo vilatge e pus largament dins lo Mieggjorn. Lei vinhairons son maucontents. Tròp de subreplans trabalhats dempuei dètz ans, tròp de creis de recòlta estent la practica dau sucratge que lo sucre es estat destaxat. E lo pretz dau vin a devalat, dètz francs l'ectolitre, una misèria ! Lei vinhairons reclaman au govèrn de Clémenceau una lei enebissent la

practica dau sucratge e restrenhent lo desvolopament dei subreplans plantats. I a agut de manifestacions d'en pertot, e mai que mai a Montpelhier, ambé de gròssei satonadas e fòrça nafrats. Un òme aviá capitat de federar lei vinhairons a l'entorn de son nom e pres la tèsta dau movement de defensa viticòla : Marcelin Albèrt dich « lo rei dei gus ».

Èra pertocat per aquela revòlta Agustin, lo garda-canau, qu'aviá de familha vinhairona. Mai son pensament premier demorava lo canau qu'i transitava lei botas, barricas, muegs bordalés, tot aqueu vin dau Miegjorn que s'enanava outra part.

D'un pas segur endralha lo camin de tira e comença son inspeccion. Tot es suau dessota leis aubres grandaràs, lei cotèlas jaunassas e blavas son en flor, es polit e dona un èr de fèsta au camin. Quauquei fòucas e rits fugisson quand arriba, risoleja e fa semblant de li tirar dessus ambé sa cana ferrada. Lo soleu dardalha, lo vent fa brusir lei brancas bassas, pauc d'avarias, quauquei rodams e carraus sus lo camin, l'èrba qu'a creissut e que faudrà dalhar ; per aquò anarà veire Lieutaud que vendrà ambé sa dalhaira. De brancas mòrtas tombadas dins lo canau que faudrà levar. Justament, per parlar de bòsc mòrt, vaicí lo Tina qu'acampa lei brancas secas ; n'emplís sa carriòla, fa provision de lenha per lo fornèu. La lenha dau canau es a totei, qu'ansin esparnha una novèla batuda. « Salut, Tina, vas ben ? Es bòna la recòlta ? Crèsi que òc ! »

Lo bonjorn a tu Agustin ; veses, ai remplit ma carriòla e ai netejat tot lo caire ! Crèsi que lo canal deurà me pagar quicòm.

Zo ! Zo ! Totjorn lo mot per rire. Mai diga-me ai pas vist fòrça monde uei ? Sabes çò que se passa ?

Òc. I a una acampada gròssa subre lo plan, per l'encausa del vin. Las gents son en colèra. Tu, t'en trufas que ta recòlta es lo canal !

Sabes pron que m'en garci pas, ai de cosins dins la batèsta ; e dos son anats a Montpelhier ambé los autres e an tornat coma s'èran passats dins una calcadoira ! Mai uei devi inspectar lo canal !

Verai, escusa-me... Bona jornada e a ben lèu.

Contunha Agustin son inspeccion. Deu s'arrestar que lo sònan. Es lo menaire d'un percheron supèrbe que tìrassa una gabarra : « Salut Agustin, cossí vas ? »

Aquò vai, grandmercé. E la navegacion ?

Tot vai ; rèsta de plaça au cai que devèm desbarcar de fustas per lo barricaire ?

Òc, qu'i a just una barcaassa ambé de fen, i podètz anar.

Camina mai, espinchant lei dogas. Arriba au ròdol dei palangras. Agacha d'en pertot qu'i aguèsse degun. Fa semblant de notar quauqua ren, se clina sus la riba e tira lo cordilhon de l'aiga. Aquò bolega, tira e tres anguielas sòrtan de l'aiga, bombilhantas e lusentas. Leis ensuca e lei bota dins un tròç de jornau. Pica miegjorn, Agustin tròba un endrech ben a la sosta dau soleu, dessota lei platanas, atuba un fuec, bota leis anguielas a rostir dau temps qu'entamena son repàs. Un festin de rei aquelei bèstias, amb un peçuc de sau. A agut una idèa bòna d'adurre de vin blanc : aqueu que n'a pas tastat coneis ren !

Lo quèpi a ras deis uelhs remira la natura, la riba dau canau tresplomba l'estanh ; es un paísatge bèu e repasant. Ara se manja leis anguielas. Après leis aver engolidas acaba la botelha de vin, fa petar un rot majestuós e tindant e decidís de far un penequet aquí luega d'anar a Tresilha. Dardalha lo soleu mai s'en trufa qu'es a l'ombra. S'endòrm e subran l'aura se leva, una aurassa marina, fresca, marrida que pudís a fanga, que sent la plueja. Se derrevelha de ressautons doas oras après, la tressusor au frònt, enfrenit. A pas passat lo repàs, sent que li bolega lo ventre. A freg. Acampa seis afaires lèu lèu e s'entòrna a l'ostau, acorchissent l'inspeccion. Èra malaut, la nuech foguèt tarabustada. Avia caud, avia freg, la febrassa èra aquí. L'endeman, lo metge, avisat, venguèt far visita e diagnostiquèt una gròssa peremonia poirosa. Luchèt dos jorns còtra la malautiá Agustin, puei morèt.

La velha de son enterrament lo govèrn Clémencau ordena l'arrestacion dau cònsol de Narbona, lo metge Ferroul. Per protestar còtra lo flaquitge dau govèrn e la condicion dificila dei poblacions viticòlas, de còsols demissionan e sarran lei comunas çò qu'augmenta l'estat de crisi onte se tròba lo Miegjorn. «An arrestat Ferroul ! An arrestat Ferroul, lo cònsol de Narbona ! A las armas, vinhairons, fraires, toti dins la carrièra ; sèm traïts ! De qu'anam balhar a manjar als enfants ! Avèm pas res mai, es una vergonha ! » Lo rambalh fa son comolum, tot lo vilatge es en revolum. « Anam faire un passa-carrièra, los drapèls e caissas davant, lo cònsol e lo conselh municipal darrier, e nautres seguissèm ambé los pals e margues. Ges de fusilhs, remembratz-vos mila uech cents cinquanta un ! »

Au resson dei caissas cadenciant la marcha, lo passa-carriera desplega sei drapèus, sei brams, sa colèra a travèrs lo vilatge ; s'en va cap au crosament dau camin grand que mena a Narbona, a Besiers, Carcassona e Sant Pònç. Aquí restancaràn tot lo trafec e discutiràn ambé la gent, que tot lo monde deu saupre çò que se passa. Belèu i aurà lei gendarmas, fa pas res, òm se fretarà !

Justament la marescauciá es aquí, a cavau, una dotzena de gabians sota leis òrdres de l'adjutant, sabre nus, pallinèus. Leis instruccions son claras : aparament de l'òrdre, libra vanegacion subre lo camin grand, e se son agarrits, tustar ambé lo plat dau sabre.

Arriba lo passa-carriera, udolant, bramant, vilatgés de totei condicions, mesclats dins lo malastre e la traïson dau govèrn. S'arrèsta. Lo silenci. L'adjutant fa lei somacions, mai l'afrontament es inevitable ; tròp d'enganas an emmaliciat la gent. Subran vòla una pèira, es l'acomençança de la batèsta. Leis òmes se penjan au mòrs dei cavaus, de fremas se rebalan dessota per faire resquilhar la faussa-sufra. Aquò brama, endilha, gemís. Lei còps de sabre tomban subre leis esquinas deis insurgents, lei còps de margues e de paus sus leis autres. Es un chaple ambé de nafrats per sòu, raja lo sang, de crits de pietat e d'ajuda s'ausisson.

Restentisson lei clas ; contunha la batèsta mai s'ausís una campaneta adabàs de la carriera ; es lo carri mortuari d'Agustin qu'arriba, un clerjon davant lo curat, quauquei vièlhs e lo Tina que seguisson darrier. Cala la satonada e tomba un silenci ofegant. Quand passa lo carri, l'adjutant, lo nas espetat, la vèsta estraçada, pòrta leis armas. Leis òmes levan sei berets e sei casquetas, lei fremas se senhan, tomban de genolhons e recitan la preguiera dei mòrts. Lo carri desapareis e amb eu la simpla e umbla vida d'Agustin, lo garda-canau. Dau temps, òm se trai de regaçadas e pren mai l'afrontament fins a la nuech.

Coma l'insurreccion amenaçava tot lo país, sonèron l'armada. A Narbona, lo 13en de linha tirèt, i aguèt de victimas. Onte tombèron, lei Narbonés, an enauçat un tumulús commemoratiu. A Besiers, lo 17en regiment d'infantariá basat a Agde, pachegèt ambé lei vinhairons. Èra compausat mai que mai de joines de la region. L'endeman, lei sordats s'entornèron a sa casèrna, e per punicion, maugrat la promessa solemna de Clémenceau de pas prendre de mesuras, lo regiment foguèt mandat a Gafsà, dins lo sud tunisian ! I

aguèt tanben de trebolèris a Perpinhan qu'i cremèron la prefectura. Cent vint milas vinhairons s'acampèron a Besiers au crit de « Barra als fraudaires ! Barra als fraudaires ! Al diable ! »

Tot lo biais de Clémenceau faguèt de far venir Marcelin Albert a París per discutir. Li faguèt de promessas... e li prestèt cent francs per la bilheta de retorn en trin ! Lo menaire dei vinhairons faguèt descreditat tocant sei tropas.

Lo 29 de junh de 1907, Clémenceau faguèt votar una lei còntre lo trempatge e lo sucratge. E una marrida recòlta permetrà d'abenar leis excedents. S'apasimèron leis esperits. Mai èra pas acabat ambé lei revòltas dei vinhairons dau Miegjorn.

Marcèu PUJOL

LO TEMPS, LA DURADA E LA CRONOLOGIA

La representacion dau temps

Sensa èstre especialista de l'epòca geologica dau Segondari e encara mens dau bestiari que vivián dins aqueu periòde, ai pres lo risca, fa doas annadas, d'escriure per l'*Armanac de Mesclum*, sus lei dinosaures en Provença. De subjècts d'aquela mena an per efiech de mostrar coma lo Temps geologic es una nocion fòrça malaisada de se la representar. Me siáu pensat que tant podriá far mestier de prendre la durada dei dinosaures per ne mostrar lo caractèr relatiu. Ai fach la causida de presentar una eternitat coma aquela dei dinosaurians a regard d'una eternitat encara mai generala, aquela dau monde vivent, ela tanben tancada dins lei 15 miliards d'annadas d'organizacion de l'univèrs.

De fach, cadun a sa referéncia e son escala per cubar l'ancianetat deis eveniments : lo papet qu'es a mand d'agantar galhardament sei 99 ans, la guèrra de 70, lo renhe de Loís XIV, l'Edat Mejana ambé sei castèus, lei Romans, lei Grècs, puei la preistòria, encara qu'aquesta nocion siegue tota relativa bòrd que dins lo meme temps de pòples de l'autra man de la mar èran dejà dins l'istòria ambé l'escritura, de vilas grandassas e una organizacion sociala urbana dei chanudas. Generalament, quand se tracta de miliers (m.a.), de milions (M.a.), de miliards (M.A.) d'annadas, desfauta l'abitud per chifrar la posicion cronologica deis eveniments. Pron sovent lei tornam amassats o borrolats que la cronologia ne patís !

L'organizacion de la matèria

Tota l'istòria s'engimbrèt fai d'aquò prè de 15 M.A. ambé lo big-bang, es a dire la granda tronadissa. Vòu pas dire que i aguèsse pas agut quauqua ren avans, mai tot simplement que trobam aquí lo limit mai alunchat per çò qu'es de nòstra percepcion de l'univèrs.

A comptar de la premiera fraccion de segonda fins quauquei milions avans, foguèron adobadas lei varòscas (es a dire lei particulas

elementàrias), leis atòms, lei premierei moleculas que son foncionament es bailejat per lei quatre fôrças fundamentalas : quarquienas, nucleàrias, electromagneticas e gravitacionalas.

Partent d'aquí se va gaubejar la matèria per constituïr lei premierei nebulosas e vèrs 12 a 8 M.A. se vei aparéisser lei galaxias que l'una nos interessa mai, lo camin de Sant Jaume. Es dins aqueu camin que fa aperaquí 5 M.A. nasquèt una estèla negada dintre de miliards d'autreis estèlas que li disèm lo Soleu. Èra enrodada de concentracions de matèria celèsta pas pron massivas per congregar d'estèlas de mai. An donat solament lei planetas que coneissèm. Es justament sus l'una d'elei, la Tèrra, que va prendre vam fa 3 M.A., l'Aventura de la Vida.

La granda Aventura de la Vida

Adonc a comptar de 4,6 M.A. se van passar sus aquela planeta qu'es nòstre brèç tota una tiera d'eveniments importants. Mai capitam sus un fach primordiau que se debanèt fa 3,7 M.A. Es la sintèsi abiotica dei moleculas organicas (acids aminats e nucleïcs). Rapidament se faguèt puei la vitalisacion de la matèria organica. Adonc la Vida apareguèt vèrs 3,6 M.A. ambé d'organismes coma per exemple lei bacterias. La diversificacion de formas faguèt son crèis lèu lèu. Venguèron premier leis augas blavas, puei vèrs 3 M.A. leis augas vèrdas estent l'aparicion de la clorofila ambé per consequéncia la fotosintèsi. N'en resultèt l'enriquiment de l'atmosphèra ambé l'oxigen (O₂). Ansin partent de 2 M.A. posquèt se far lo respirar aeròbi, capitada de primera per congregar d'energia. La produccion d'oxigen aguèt tanben per consequéncia la creacion de la jaça d'ozon (O₃), aparament de la vida a rapòrt de la gislada dei varòscas estelaras. Vèrs 1,5 M.A. l'organizacion biologica deis organismes deven mai complèxa. Son materiau genetic s'amassa dins un mesolhon (lo nuclèu). Fai 1,1 M.A. la reproduccion, per l'encausa dau rescòntre dei gametas masclas e femèlas, mescla lo materiau cromosomic. Ansin la vida ambé la sexualitat se tròba afortida d'un biais novèu per assegurar la diversitat favorabla a sa perdurença. L'unicitat d'aquela vida es abocada que lo monde animau comença sa diferenciacion a rapòrt dau monde vegetau.

La primera conquesta dau mitan terrèstre

Desenant per comptar lo temps, pron de parlar de milions d'annadas (M.a.) e d'un trach fasèm un pas de gigant per arribar vèrs 500 M.a. Aquí lei formas animalas per lo premier còp ganhan fòra aiga per investir la tèrra fèrma. Son d'invertebrats (insèctes, cruveluts, arcnides). An pas d'esqueletas mai solament de cauquilhas. D'aquela passa lo monde vegetau vai tanben conquistar lo mitan terrèstre. Es representat per de vegetaus inferiors sensa supòrt cellulosic (valent a dire sensa esqueleta elei tanben que sabon pas encara fabricar la lenha). Adonc son de plantas nanetas que se tirassan per sòu (mossas, líquens, campairòus). Pron d'aquel erbum e subretot deis augas oceanicas per que la produccion d'oxigen pòsque contunhar son creïs.

L'aveniment dei vertebrats

Quand passam aquelei raras apareisson çò que podèm considerar coma leis avis dei vertebrats que li disèm cefalocordats. An una còrda nerviosa esquinarèla perlongada per la coa e religada a un centre de comandament e de coordinacion important, lei cervèlas, aparadas per la clòsca. An pereu sus l'avans de canaus de circulacion dau sang (sang ambé d'emoglobulina) butat per un còr contractil. En mai d'aquò aquelei bèstias s'aprofichan un respirar gaunhós. Partent d'aquí, començan de trevar lei mars totei menas de peis. Premiers son lei peis agnates, es a dire sensa maissas coma es encara lo cas dei lampres encuei. Venon puei de peis qu'an de maissas que pòdon èstre poderosas (esqüales coma làmias e gats auguiers). Son encara arcaïcs ambé d'asclas gaunhosas e una pèu nusa. Dins la mema passa lei mars son tanben trevadas per de peis protegits per una coirassa (placodèrmas).

Dins lo monde vegetau, fins aquí se vesia que de plantas cortetas coma lei mossas, feuses, consòudas, mai partent de 365 M.a. van trachir de plantas dau fustatge lenhós ambé de canaus per adralhar la saba. Per far son esqueleta çò que permet l'elaboracion de la cellulòsa, fixan una granda quantitat de carbòni (C). Lo carbon se lo trachan dau CO₂ abondós estent leis emissions volcanicas tras que nombrosas d'aquela passa. Es ansin que de formas vegetalas novèlas e arborescentas pòdon se desvolopar. Constituïsson lei forèsts arcaïcas

qu'an donat lei jaç carboniers dau nòrd e dau centre de la França. Aqueu cambiament aguèt per consequéncia, que van de cotria la diminucion dau CO₂ e lo crèis de O₂ dins l'atmosphèra. Aquelei condicions foguèron favorablas au respirar paumonar qu'èra a s'organisar. Dins lo meme temps, partent de nadarèlas, venián quatre membres pars simetricas a rapòrt de la cadena. Coma aquò s'engimbrava dins lo monde animau la tetrapedia per donar un mòde de locomocion terrèstre.

La segonda conquista dau mitan terrèstre

Desenant, pas ren empachava la segonda granda sortida deis aigas de capitar. Vèrs 300 M.a. batracians e reptilians van colonisar lo mitan terrèstre (incubacion aerenca). Un fube de formas novèlas de reptils es a espelir. Leis invertibrats estan florissents mentre que lei peis pèrdon fòrça d'importància.

Dins lo mitan vegetau, lo champ de criptogamas e de fanerogamas es a s'estrechonir, mentre que lei gimnospermas son a prendre la predominança (lei conifèras son d'aquela mena). Lei forèsts tiran d'èr d'aquelei de sequòias. De mai, se tròban d'aubres qu'ara son plus gaire nombrós (cicàs, gimquò-bibolàs). L'espandiment dei plantas de flors es solament a son acomençança, pèru lo cortègi d'insèctes que lei trevan (guèspas, abelhas, parpalhons).

Sus tèrra, entre 245 e 65 M.a., barrutlan subretot de reptils que son a senhorejar dins un mòde egemonic a rapòrt dei premiers mamifèrs que son gaire representats tant en varietats coma en quantitat.

Lei dinosaurians (c.f. *Armanac de Mesclum 2001*), avesinan d'autrei grands grops de reptilians que se tròban dins totei menas de mitans : pleisosaurians, dau còle longarut e dei patas mudadas en palas nadadoiras, adaptats a la vida de la mar granda ; ictosaurians, tanben adaptats a la vida marina, caçaires de peis, de cefalopòdes... e que donan un pauc d'èr ai daufins (mamifèrs qu'an tanben tornat dins lo mitan aquàtic) ; pterosaurians qu'apofichan per jogar lei reptils volaires de recorsons de pèus entre lei dets entre membres e pitres, que se tiblan coma una tela de tibanèu quand duèrbon lei braç (solucion pariera a aquela dei ratapenadas, mamifèrs qu'an pèru tornat mai au mitan aèrian).

Fau s'avisar que lei pterosaurians son pas leis avis deis aucèus. Leis aucèus frairejan amb un grop fòrça pròche dei dinosaurians, leis arqueorintas avipelvians qu'an ren de veire ambé lei reptils volaires. Partejan mai d'un entre-senja ambé lei reptils, mai au còntre d'aquestei, coma lei mamifèrs, an lo sang caud e se reglan la temperatura corporala per que rèste constanta. Coma aquò pòdon s'entreviar de seis afaires tot de lòng de l'annada. Au revenge, an l'obligacion de se trobar de qué manjar en consequéncia. Aquò contriarament ai reptils que tomban en letargia tre que la temperatura passa sota lei dètz gras e que sa capacitat de competicion n'es fòrça demesida.

Sus lo lindau dau Terciari (65 M.a.) lei reptilians son fòrça en recul. Es ansin que desapareisson un fais d'espècias reptilianas dei gròssas coma lei dinosaurians (c.f. *Armanac de Mesclum 2001*). Demòran solament encuei d'espècias generalament pichòtas, a despart d'aquelei dei regions tropicalas que tròban ailalin lei temperaturas que li van ben. Lei mamifèrs aprofichan de la diminucion de concurréncia a comptar de 65 M.a. e es un desbòrd de formas per ocupar cada clòt ecologic laissat de libre per lei reptilians anequelits o qu'an desapareissuts.

La Tor Eiffel e lei dinosaures

Per clavar avèm d'imaginar çò que representan, a una idèa prèsa, lei paurei 230 M.a. de durada dei dinosaures a rapòrt dei temps geologics e mièlhs encara dau temps escolat despuei la beluga iniciarèla e organizarèla de la matèria. Podèm dire que lo temps d'un ulhauç, d'una tronadissa, aquelei bèstias nasquèron, visquèron e s'esvaliguèron !

Mai, o sabèm, la nocion de Temps es relativa e lei causas se pòdon presentar d'un autre biais. Adonc, vaicí lei memei 230 M.a. de durada dei dinosaures a rapòrt, aquest còp, de l'istòria de l'umanitat la mai larga, es a dire partent deis Australopitecs mai ancians.

Avèm de prendre per far aquela comparason un image comòde. Per aquò utilizam l'autura de la Tor Eiffel per representar lei 230 M.a. dei dinosaures. Dins aqueu cas la durada de l'umanitat qu'avèm definida avans representariá ren que lei 4 o 5 darrièrs mètres de l'antena de television qu'es en cap de la tor, e lo temps passat

despuei la naissença de Jèsus Crist fins a nosautres seriá pas mai espés
que doas pecetas d'un euro ben mesas a clòt l'una sus l'autra e
pausadas en cima d'aquela antena de television !

Alan FOURNIER

RETORN

Lo ressòn a l'ostau
Dei mòts dins la cosina
fasiá una musica
que reven dins mei vèrs.

Quand lo fuòc rondinava,
Fasiá parier lo cat.
Ansin lo temps passava
Lei seradas d'ivèrn.

*

Me vaquí revengut
Cargat d'ans e de patz
Aquí monte ai viscut
Lo morvèu sos lo nas.

Lo relòtge plan plan
Fai mai sei vai e ven,
mai mon pichòt chin blanc
degun se n'en soven.

Guiu MATHIEU

NOVEMBRE : SANT BIDORSET

Coma vos presentar aqueu sant novèu que venguèt au monde e a la vida a l'encòp tot risolent e escacalassat que non sai ? Eriam dins l'an dei còstas rotas e degun auriá poscut dire perqué lo paire Tristonàs e la maire Pandebregas venián de se far un niston tant gaujós. Es totjorn qu'aqueu macarèu de nistonet se bidorsava de lònca e que tot li èra bòn per aquò. Se trufava dau nas de son paire, dei gautas de sa maire que leis aviá totei rojas e ont aflorava de grans de beutat tant druds e chanuts que levavan tota mena de beutat a la dòna. L'enfant cacalejava tant que podiá. Aiçò durèt un mes o dos, la vida èra plus possibla que s'ausissiá, lo rire, fins a la sortida dau vilatge. Lo paire n'avent son pron diguèt un matin au nistonet : « Escota-me, mon bèu, se te pòs pas aplantar de rire, te coparai la tèsta, te trencarai lo còle, te taparai lei barjas ! » Desparlava l'òme quand lo Bòn Dieu qu'es ailamondaut dins sei nívol, cridèt : « Tristonàs, deixa l'enfantonet aürós far sa plega que la vida es pas totjorn un plaser, n'en sabi quauqua ren qu'es ieu que vos la fau, la vida ! »

UN CÒNTE QU'ES PAS UN CÒNTE

Es un cònte vertadier. Sonque lei noms son estats cambiats. Aquelei joves leis avèm pus vists au vilatge, mas lei gents de La Palú se remembran encara d'aquelei foligauds que se laissèron embarrar per una montada de Verdon.

Es pas una istòria tragica... L'auriá poscut èstre ! D'autres se son jamai sortits dau grand garagai. « Aquestei pasmens, s'en son escapats ! », ansin acaba Valentin que de contuni per lo país rabòta, ressa, ajusta lo noguier o lo pin e s'entrevia totjorn de l'aubèrga de joinessa qu'es eu que la creèt e que n'es pron fièr...

Despuei quatre oras de l'après-dinnar, Valentin gaita... A tot moment sòrte de son atalhier e, plegant leis uelhs sota seis ussas gròssas, agacha lo camin dau caire de Mostier... Ren, ren encara !

Torna intrar, manda un còp de rabòt, ajusta una pèça de fusta, torna mesurar ; aquela fenèstra l'acabarà pas d'aquest sèr ! Es pensamentós un pauc, pas de tròp. Lo jorn es encara clar per tres oras, bòn pes, mas pasmens, despuei la començança dau tantòs deurián èstre aquí...

Lei mans dins la larga pòcha de son davantau blau que n'en despassa son mètre, s'atarda. La carriera dau vilatge es quasi vueja, es d'ora encara e lo monde son ai camps. Juliana que va quèrre sa cabra estacada dins son prat d'Arnier lo saluda de luenh : « Un momenton de pausa, Valentin ? »

Ò ! Pas lòng, gaiti mei tres toristas de la matinada d'aièr...

A!

Pas mai... Juliana que fa jamai lo « torn dei Gòrgas » coma dison aici, quand seriá que per lo camin, se socita pauc dei toristas : passan, saludan de còps, s'arrèstan pauc vèrs sa bastida. Son, a son vejaire, d'originaus, e ela a son òbra. S'arrèsta pas per escotar Valentin que, pron parlier, trobariá una escapa a son ànsia dins un brigon de charradissa... Siguèsse ambé Juliana.

Cinc minutas puei es tornamai sus lo lindau. Aquest còp, Leon que ven de remisar son tractor s'avança : « Alora, aquela jornada ? »

Ai pas acabada la fenèstra d'aquelei dau Plan, mas dau bòn, ai pas la tèsta a çò que fau.

Perqué ? Siás malaut ?

Espèri mei tres toristas e siáu preocupat.

Mas n'en passa de dotzenas de toristas. Ton aubèrga de joinessa es plena, cu va, cu ven... De qué an d'estrage aquelei tres ? Lei conoisses ?

Non, mas an vougut faire lo fons !

Lo fons ? Mas se ditz qu'es enebit. I a de placardas fins ai camins de la comuna : « Enebit de s'asardar dins la maire dei rius... eca... », e mai i ague a l'entorn dau vilatge que de vabres. Se n'en placardan tant luenh de Verdon es qu'aquò es perilhós.

Enebit, enebit, rebecca Valentin. Coma lei vòles empachar ? Ai explicat, ai dich, ai tornat dich que despuei qu'an bastit lo barratge se caliá pus passejar aquí dins per causa dei crèis artificiaus possibles. Ren a faire ! La dralha Martel bastava pas a aquelei particuliers, e mai n'i a un que s'es garçat de ieu, que eu aviá passat lo Ròse en nadant. Lo Ròse, e ben, lo Ròse es pas Verdon !

Valentin se desgonfla. Leon escota, sosca : « E se l'aiga monta ? »

Aquí...

Valentin leva sa casqueta enfarinada de serrilha fina, se grata la clòsca... Leon evòca lo jove que se neguèt l'an passat per pescar son sac tombat dins l'aiga. Agantat dins un remolin, degun lo veuguèt pus. « Aquelei, contunha Valentin, avián ren demandat a degun, d'ignorants qu'avián jamai vist un gaudre coma lo nòstre de pròchi... E lei matelòts de Tolon en exercici ambé sei caiacs escotavan leis òrdres. Lei chèfs son responsables d'aquelei que i restèron... Aquò fa mau, grand mau, mas non i sigueriam per ren. Lei « mieus », leis ai prevengut. »

Despuei que Valentin a ensajat de persuadir aquelei tres joves d'abandonar son projèct, son venguts sei « toristas ». Se fa repròche de pas aver capitat, e pasmens, es emparaulat Valentin, e conois son país, lei saup lei capricis de Verdon engabiat dins sei barras prigondas.

Es bèu, es subre bèu : lei visitaires i son, ailàs ! sempre que mai nombrós. Fan de rotas dins la montanha per se rendre en veitura ai ponchs de vista mai espaventós, a ras dei barras mai autas. De lacs coma Castilhon e Chaudana ensajan d'aprivadar o mièlhs, de domesticar aquest gaudre qu'es pacific que vist de tres o quatre cents mètres d'auçada.

Se « fa » Verdon per la rota coma se corre lei gòrgas de Tarn. Mas son solets a saupre cu es Verdon aquelei que s'engulhan au mai fons dau Grand Ca_on. En Provença, se ditz « Verdon », « Artubi », coma se diriá lei noms de creaturas vivas. Lo Grand Ca_on restrenh entre sei doas barras montat fins a cinc cents mètres, non se pòu percórrer que d'a pè. Un dralhòu ajuda, en anant vèrs l'amont, d'en visitar una granda partida. Es alassant, segur ! Dins aquelei rocàs, maugrat la verdura, avètz grand set e d'unei tirassan la camba. Mas es sens dangier, se pòu faire en familha ; de polidei plajas pichonas semondon l'escasença de pausas agradivas... Aquelei gòrgas son demoradas fòrça temps en blanc sus lei mapas. Son estadas vertadierament exploradas qu'a la començança dau sègle per lo mèstre d'escòla dau vilatge de Rogon.

Lei gents dau país, elei, i anavan cercar lo mèu fèr o arrancar lei racinassas dei bois per faire de bòchas de petanca, mas èra pas question de visitar. Pasmens es gràcia a elei que lei pioniers s'esparnhèron d'uneis imprudèncias, lei païsans foguèron lei premiers guidaires.

Maudespiech tot aquò, Verdon a totjorn fach d'unei victimas, sens comptar aquelei que s'en tiran a grand paur !

Leon es partit. Valentin espèra totjorn. Ara lo jorn baissa, lo soleu a trecolat darrier Barbin, a cha pauc l'ombra conquista tot lo país, e lo camin es sempre vuege : « Mas que fan ? Que fan ? »

Subran Valentin larga un gròs sospir. Solaç e pichona ressentida fan plaça a sa paur ; de siloetas se destacan en cima de la còsta : « Aquí lei ! »

E sens mai esperar Valentin intra acabar lo batent de fenèstra abandonat, pausat sus dos bancs de son atalhier. A un pauc vergonha de sa nervositat, la vòu subretot pas laisser devinar. Alena, marmussa : « Auriá mancat pus qu'aquò d'èstre forçats de leis anar cercar ambé lei fanaus coma lo mes passat per l'enfant de Trichard que se rompèt l'espatla en tombant dins un vabre. Lo cerquèron tota la nuech. Quand an trabalhat tot lo jorn a sa tèrra, leis òmes son pas ben contents de tornar partir en cèrca d'un vacancier imprudent ! »

Valentin rena encara : « Aquest còp son d'ajistas, valent a dire de gojats que son un pauc sota ma responsabilitat. Auriáu agut lo sentiment de lei desplaçar per ieu ! »

N'es aquí de sei reflexions quand de gròssei sabatas de montanha rasclan lo ciment de la terrassa. De sacs tomban, van intrar. Valentin s'afisca a son trabalh, leva pas la tèsta. Li vòu encara mau dau socit que s'es fach, que laisserà pas veire. Lei gojats intran après aver picat a la pòrta : « E ben nos vaquí ! » dison.

Sa votz es estranha, pauc assegurada. Lo silenci dura quauquei minutas. Valentin pica un darrier còp de martèu. Se revira puei, leva la tèsta. Seis uelhs s'alargan sota seis ussas espelofidas ; dos, son que dos ! « E l'autre ? » demanda sus lo còp.

Lei dos joves an un biais entrepachat. En un virat d'uelh, Valentin se pensa : « S'èra negat, serián pasmens un pauc mai trebolats. » Lei possa : « E vòstre companh ? Es dins lo vilatge ? Es anat drech a l'aubèrga ? »

Lo mai grand ensaja de prendre un ton desgatjat : « Non, tornarà deman... »

Valentin ressauta : « Deman ! Mai ont es ? Èra ben ambé vautreï ? »

Geinat, lo grand se taisa. Es roge, regarda en dessota son camarada : « Pau, conta-li... » demanda sota votz.

Pau a ni mai pas l'èr ben fièr, mas Valentin se despacienta, se va encoroçar : « Que n'avètz fach ? »

S'imagina pas una negra istòria de crime coma dins lei romans, legís paus de romans, mas flaira quicòm pas simple. Aganta Pau d'un braç, lo gangassa : « Te decidas, òc ? »

Pau alena d'a fons, agacha Valentin dins leis uelhs mentre que Joan Loís fa rajar maquinalament de serrilha entre sei dets, tèsta clina : « Aquí... Aviatz rason... L'aiga a montat... »

Valentin aviá rason, mas trionfa pas, que non ! Se taisa, escota.

« Tot anava ben, eriam ben contents de vos aver pas escotat. Aquò es tant bèu que vos voliam un pauc mau d'aver ensajat de nos privar d'aquela escorreguda. Avèm dormit dins la bauma d'Esmerauda. Aquí avèm trobat de lenha seca, fach lo repàs. Coma nos lo digueriatz, refagueriam lo molon de fais. Lei gas èran pas tròp fons, lo corrent pas ben fòrt. Auriam poscut aisidament nos recampar dins la matinada, mas fasiá tant bèu temps qu'avèm flandrinejat per camin. Nos sobrava per manjar, pron per quichar l'anchòia avans de pojar. Causigueriam, gaire passada la cascada de Man Mòrta, un gròs rocàs que i

avengueriam en bondant d'un massacan sus l'autre. Mangeriam un crostet e a la solelhada coma de laïmbèrts fagueriam un penec... Somelhavi quand me semblèt que lo bruch de l'aiga aviá cambiat. Retronava e nòstre rocàs èra ja pus qu'un illon enrodat d'èrsas... »

Caliá gafar subran, ditz Valentin. L'aiga monta fòrça lèu, que l'estrech es tras que sarrat.

Òc mas nòstreis sacs èran desfachs, nòstre varatge esparpalhat. E mai se despachessiam, agueriam lèu a l'entorn de nòstre ròc de remolins d'escuma blanca. Pasmens ambé Joan Loís sauteriam un darrier l'autre. Joan Loís manquèt d'èstre luchat, lo corrent l'emportava, avenguèt a grand pena a me rejónher sus la grava de la riba. Richard trantalhèt. Aguèt paur d'aquela ondada que creissiá a vista d'uelh. Ja la playa pichoneta que s'i teniam s'avalissiá e escaleriam lei ròcas en nos arrapant ai bois. Fòra de l'ondada nos foguèt donat de veire qu'èra tròp tard. Èra clar que Richard riscava ren sus aqueu rocàs que dominava l'aiga d'una bòna auçada, mas s'asardar ara seriá estat foliá.

Joan Loís que ven d'escotar en capejant, contunha : « Un còp un, un còp l'autre, li crideriam tant l'aiga fasiá un bocan ensordaire : « Demòra aquí que riscas ren. Deman de matin, l'aiga aurà baissat, te tornarem quèrre. » Ara caliá de tot biaïss que vos venguessiam rassegar e metre au fiu ! »

E vaquí ! E vaquí ! E l'avètz abandonat, ditz Valentin. E vos cresètz que deman de matin se podrà rebalar sus la riba ? Vos pensatz que lo barratge bandirà plus d'aiga ?

Enrabiát, Valentin manda un còp de pè dins lei frisons e lei postetas que clafisson lo sòu de l'atalhier. Se morsega la lenga per pas cridar : « Vos l'aviáu ben dich ! »

Nòstreis dos joves son pron moquets mas inquiets pas tant qu'aquò en dedins. Richard passarà la nuech sus son illa... Es pas un affaire ! Fa pas frei l'estiu e dins la biaça i a encara de viures. Es manco una aventura per elei, tot bèu just una mauparada. « Deman partirem d'ora » ditz Pau.

Podriam portar una còrda, prepausa Joan Loís.

Que faire anuech ? Ren !

Anarai ambé vosautres, ditz Valentin.

Es pas la pena, se despatolharem. Tre que l'aiga baissará, traversar serà qu'un juec.

Bòu ! rondina Valentin pas brica segur.

Eu partiriá subran. Despacientat, bolegaire, saup que la nuech li va semblar sensa fin. E aqueu pichon ailà ? Per lo fach, sus aquela illeta risca ren, Valentin s'es ben fach explicar l'endrech e se lo torna dire encara e encara, mas aurà pas paur lo dròlle ? « Un enfant dei vilas, aquò a pas l'abitud... E mai un pastre familier dei grandei solesas nuechencas en montanha, figuratz-vos una nuech sus un calhau au mitan d'aquela aiga solèbra que mena dins lei gòrgas una tronadissa sens fin ? »

Pau e Joan Loís se son recampats a l'aubèrga que se dessenha tota esclarada coma un grand naviri dins la nuech, ailà sus la coleta. Valentin li vòu mau d'èstre tant tranquilles, mas tot comptat, an rason. Deman serà jorn. Es çò que li mòstra dòna Valentin mai filosofa : « Segur, es pas gai, mas de jorn ambé de monde podretz far quauqua ren. De nuech, riscatz que de vos rompre una camba dins lei robinas. Aurà besonh que d'un pauc de paciéncia. Campeja sota leis estèlas, pas mai. Aiman aquò lei joves ara. N'as tot còp que s'ajaçan au pè dei feniers o dins lei baumas per pas tesar lo tendolet... » Acaba : « Ieu preferissi mon liech ! » tot semondent a Valentin una gròssa sieta de sopa ont embriga un gròs talhon de pan.

Legís son jornau après sopar, mai son èime es outra part. Dòna Valentin qu'ensaja de li parlar d'autra causa li tira qu'un romegar pauc aimable en respònsa.

Tre sièis oras l'endeman de matin, Valentin es lèst : cauçat de fòrts Pataugàs a sòlas de cauchó, pòrta sus l'espata de senestra una sacòcha gonfla d'un pan d'un quilò e d'un saussissòt. Lo còl d'una botelha despassa d'un caire. Sus l'espata drecha a enrodat una fòrta còrda, d'aquelei que sèrvon a montar a la feniera lei fais de fen.

Lèu se despacienta. A ! D'aquelei joves, s'en fan pas, deurián ja èstre en camin. Enfin lei vaquí ! Elei tanben an pensat a la biaça ; Joan Loís a son sac plen d'un bòn gostaron e Pau a pres una còrda pron lòngra trobada dins l'aubèrga. Es pas una còrda d'escalada, aici siam pas Chamonix e totei lei còrdas an d'usatges agricòlas, mas son solidas. Fa bèu temps, la campanha es radiosa e lo soleu seca l'aiganha sus lei matas de lavandas e de lavandins.

Tot es gai e nòstrei dos joves s'oblidan a siblonejar sota l'uelh corroçat de Valentin. Ditz ren pasmens, mas es luenh de se trobar tant fringaire. Lo conois son Verdon, conois lei desbòrds dau gaudre...

Richard, segur es au sec sus son rocàs, mas per lo sortir d'aquí serà belèu un autre afaire !

Lei vaici au pas. Aquí laissan la rota, travèrsan un camp peirós onte de lavandas vièlhas espèran d'èstre derrabadas per laissar plaça a de plantums joves. Plenas de bòna volontat an encara fach quauquei flors d'un violet fonçat e leis abelhas s'i afiscan ; aquò li dona un pauc de vida. A cima dau camp, es la barra. La ròca assosta dins sei baumetas quauquei bois, quauquei dormius, quauquei pinatèus ragasits, puei pus ren. La devalada es pas brava. Lo riu se vei pas, sonque una granda ascla sens fons. Sembla que d'un còp de pèira aganteriatz l'autra riba pus vertiginosa encara. En riba dau plan de Canjuèrs, costejant la cornissa, la rota varenca serpateja, vueja d'aquesta ora.

Lo pendís es vengut mai regde, la devalada mai malaisida. Lei joves pasmens bòns caminaires, s'embroncan de còps, s'arrapan ai bois, ai ginèstas, s'assetan, se dreïçan. Valentin passa davant d'un pas segur : « Dau bòn, es una cabra aquel òme ! » marmussa Pau. Degun parla. Pas question de cantonejar o de charrar. « Èra pus aisit d'escalar ! » se pensa Joan Loís qu'es pas segur d'èstre passat aperaquí la velha.

Lèu miran lo riban vèrd dau riu, en bas, ailavau, una rega serpentosa, ben traçada au pè dei ròcas. D'aicí, sembla ren Verdon, sembla perfectament immobil, mas lei rocàs son enrodats de blanc. Leis òmes pòdon pus far avans. Tresplomban la maire dau riu. A vòu d'abelha Valentin leis a menats just fàcia au rocàs onte Richard es presonier. Lo tresplomban, mas pòdon pus far un pas. Joan Loís crida : « Ve-lo aquí, ve lo rocàs !... E Richard qu'es drech, agachatz, braceja au soleu qu'arriba sus eu ! »

Nos aurà vist ? Agacha vèrs l'avau. Que fa ?

Se rescaufa. Deviá pas aver caud a l'auba ! Se desengrepesís lei membres.

O-òu ! Richard ! Pau crida.

Nos ausís pas, trenca Valentin. L'aiga fa tròp de bruch.

Pau a una votz angoissada per constatar : « L'aiga a encara montat, se vei pus lo ribàs qu'i escaleriam. Anam pas poder nos avançar. »

Faguem tirar dau mai possible sus la drecha per de dire de nos ben mostrar, ditz Valentin, mas anarem pas luenh !

Cocanha, agacha de nòstre caire, crida Joan Loís.

Braceja fòrt subran imitat per Pau. Richard respond d'un gèst de non poder en mostrant l'aiga que l'environa a un mètre sota sei pès, que pòu pas passar. Corre, s'abriva, bacèla lei ròcas, fasant de franjas d'escuma. D'embuts onte l'aiga s'avenca fan de remolins vertiginós que son trapèlas rendent jamai sa preda. « Es dins un remolin coma aquelei d'aquí que dispareissèt lo jove qu'aviá fach lo cabús per pescar son sac... Èra fòrt nadaire pasmens. »

Son sus l'òrle de la barra : serà pas question de demandar a Richard de se mandar dins l'aiga, sembla tròp descoratjat ailà sus son calhau... Joan Loís e Pau son deçauputs : « Que d'aiga ! que d'aiga ! » mormolha Pau umorista pasmens. Richard crida : « Siáu ben tancat aquest còp ! »

Cau brammar, lei mans en pòrta-votz : « E aquesta nuech ?... » demanda Joan Loís sens acabar sa frasa. « Ai ben cresegut que l'aiga montariá fins aquí ! Ai de lònga agut paur ! » arriban a ausir. « As manjat ? » crida Joan Loís en fasant signe tot parlant. « Òc, mai ai pus ren. »

T'adusèm de viures, mas coma faire ?

Valentin es pas intervengut. Eu parier es deçauput. Se pensava maugrat tot de se poder avançar mai e de mandar una còrda per que Richard traversèsse sens èsser emportat. Crida a Richard d'una votz mai restontidosa qu'aquelei dei joves : « Siam tròp luenh, lo corrent es tròp fòrt, la riba onte pausar pè es tròp en avau... E lo crèis a pas arrestat. Cau demorar aquí encar encuei aumens. »

« Cu auriá cresegut, se pensa Pau en l'admirant estonat, qu'aquel òme pichon aguèsse una tant fòrta votz. »

Valentin aponde : « Anam ensajar de te mandar de viures, es tot çò que podèm faire per ara. »

Joan Loís trantalha pas. Aganta dins son sac una bola de pan, pren son envam sus l'estrecha clautiera onte son quilhats e la manda de tota sa fòrça. Tomba dins l'aiga, remolina coma una baudufa fòla e dispareis. « Aquò es desgordit ! » rena Valentin.

Ailavau, Richard confortat per sei preséncias se bota a rire en auçant leis espatlas. Joan Loís es pimat. Es pas aisit segur, mas auriá poscut amirar mièlhs. Ara es a Pau. Manda ambé vigor lo saussissòt que Richard rescaça. Valentin s'entrevia de l'autre pan que atèrra ai pès dau Robinson. « La botelha ara ! fa Pau, bofon, assegurat que Richard

a son dinnar. L'aiga li mancarà pas, es que la podrà aténher ? Òc en mandant sa cogorda amb una estaca tenguda fèrme. » Que faire mai ? Valentin sembla un vincut, sosca... L'aiga monta encara. Anarà pus ben aut d'ara en davant, la gòrga se relarga un pauc, l'aiga s'expandirà pron per pas anar tocar lei matas de ginèsta que plomban lo riu, mas baissará pas tant que lo barratge tamarà pas sei martelieras, cu saup dins quant d'oras e mai quant de jorns ? Es un barratge de poncha. Tot depend de çò que l'usina deurà donar per completar la produccion deis usinas d'avau o de la vau de Durença. En apondent l'aiga que lei tèrras i an drech. Ditz tot aquò Valentin, puei, per li donar a tota fòrça un pauc d'espèr, prepausa : « Vau tornar au vilatge, vau telefonar a Castilhon. Belèu se podrà obtenir la barradura... Cu saup ? »

S'entorna de son pas lent e fèrme, laissant lei dos amics tenir companhiá a Richard que, se sentent un pauc mens solet maugrat l'alunchament, neteja l'ostau. Espouça sa cubèrta, ordena son sac, ensaja de charrar ambé Pau e Joan Loís : aquò es pas aisit !

Jòrgi GIBELIN

Aqueu tèxte de nòstre amic Jòrgi Gibelin (1922-1994), que foguèt lo premier president deis « Amics de Mesclum », s'arrèsta aquí. Lo posquèt pas acabar que defuntèt avans. Çò que podèm dire es que l'afaire s'acabèt ben per lo jovent. E lo personatge nomenat Valentin, creator de l'aubèrga de joventut de La Palú, es lo paire de Jòrgi Gibelin. Se siam pensats qu'aqueu racònte a valor de testimòni e qu'èra interessant de vos lo presentar.

Per dire au cabanon, au bastidon, au maset, a la capitèla, a la barraqueta, e mai outra part onte voudretz !

FAU S'ENANAR.

Quand lo passeron dins sa gàbia,
Enchichinit pòu plus piutar ;
Quand l'a plus au fons de la fàbia
Pron d'òli per vónher lo tap ;
Quand la potilha ais uelhs s'empega,
Que siatz vièlh, maucorós, arnat,
Es temps de deversar la pega :
Fau s'enanar, fau s'enanar.

Quand l'entre dos de vostrei braias
Jauneja, sente l'escaufit ;
Quand lo pissorutgi s'estralha
Dins lei bas que n'en son cafits ;
Quand dau nas vos pende la gota
E que de tot fètz que renar,
Vengue lèu la fuelha de rota :
Fau s'enanar, fau s'enanar.

Quand podètz plus èstre dei fèstas,
Rire, beure sec ni velhar ;
Quand davant la taula vos rèsta
Qu'un machorau descavilhat ;
Quand lei chatonas vos fan liga
E qu'avètz ren a li tornar,
Es ora de fermar botiga :
Fau s'enanar, fau s'enanar.

Quand avètz plus la vista neta,
Quand per legir vòstre jornau
Vos fau l'ajuda dei lunetas,

Quand siatz blede, cepon d'ostau ;
Quand luenh dau restoble e de l'auga,
A viure au liech siatz condemnat,
Es temps d'anar fumar de maugas :
Fau s'enanar, fau s'enanar.

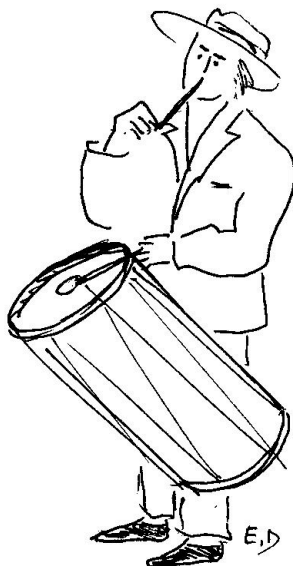
Quand sus lei tranchas de viandutgi
Podètz plus mòrdre a bèlei dents ;
Quand vos fau farçum e saussutgi,
Que lo rostit vos ditz plus ren ;
Quand v'aduen per plat de ribòta
Un pelau de ris safranat,
Es temps que vos graissan lei bòtas :
Fau s'enanar, fau s'enanar.

Quand avètz plus coma ai tombadas
Qu'un còr passit, estransinat,
Qu'una cervèla en marmelada,
Quand lo bòn sen a debanat,
Quand la camba en marchant tirassa,
Quand podètz plus vos botonar,
Quand siatz plus qu'un vièlh fais d'estraças :
Fau s'enanar, fau s'enanar.

Carles Onorat GANTELME

Aqueu tèxte es de Carles Onorat Gantelme, naissut a La Sanha, en 1820, defuntat dins aquesta ciutat en 1890. Metge dins la Marina Nacionala, la « Reiala », se metèt a rimejar partent de la fin dau Segond Empèri e donèt de tròbas e de galejadas que debanava ambé lei collègas que s'acampavan en cò dau farmacian Jordany, dins son magasin de la plaça de la Pescariá, a Tolon. Aquestei tròbas, que per la màger part foguèron jamai estampadas, an agut una grossa popularitat. *Fau s'enanar*, sonat perein *Lo cant dau depart*, foguèt publicat per Carles Poncy dins l'armanac *Lo Franc Provençau* de 1883, e plus tard, per Antòni Esclangon, dins lo recuelh *Lo Gai Saber* de 1906. Son de notar quauquei particularitats dau parlar de la

Provença maritima qu'emplega Carles Onorat Gantelme : pissorutgi per pissoritge ; fètz per fasètz, resulta de la casuda generala dau « s » (son : « z ») intervocalic ; viandutgi per vianditge ; saussutgi per saussitge ; v'aduen per vos aduson.

LEI PINHENCS

Aqueu jorn aviam decidat d'anar ai pinhencs. Parteriam d'ora. L'aviá Josèp, Joan, Loís, Aubèrt e ieu ; eriam cinc, ambé la biaça, lo baston, lei braias sarradas au bas per empachar leis argeràs de pónher. En camin charraviám, e lei sièis quilomètres per anar sus l'Arbòis passavan coma ren.

Arribam a Madrid, au cabanon d'Adelin, just a l'ora dau dejunar. Coneissiáu l'us per la clau, esconduda sota un teule. Rintram, s'assetam. L'aviá çò que faliá, e chascun sortiá son dejunar. L'un aviá de saussissòt, l'autre de dòba freja, un de jambon. Bèrt sortèt un camenbert d'aquelei miejas lunas ; levèt lo cabucèu, e aqueu fromatge emporaquèt lo cabanon.

« Mai Bèrt ! Gita-lo aqueu fromatgi ! A au mens dos mes ! »

Partageriam nòstre manjar. Bèrt sortèt lo gitar, revenguèt, s'assetèt. Sentiá totjorn mau. « Sentes totjorn marrit, li diguèri. Mai l'as mesa dins la pòcha, la mieja luna ; o alora as petat ! »

Bèrt se levèt, prenguèt sa biaça, son baston, e sensa dire ren, s'enanèt. Ieu que lo coneissiáu ben, diguèri : « Aquí es fachat ; e n'avèm per quauquei jorns. »

Nautrei, acaberiam nòstre dejunar e monteriam sus l'Arbòis per cercar de pinhencs. Èra pas una bòna annada. N'en troberiam quauqueis uns, sensa faire fortuna. S'entorneriam pron lèu que fin octòbre, la nuech vos aganta regde dins la còla e que puei, lo còp d'Aubèrt nos aviá un pauc chagrinats.

Arriberiam au cèrcle : ges de Bèrt. Aqueu còp es fachat ! L'endeman, anèri a son ostau. Sa maire mi diguèt : « Sai pas çò que l'a, fa de bregas de dos pams. »

Dos jorns après venguèt a l'ostau, mi cridèt : « Raols ! »

- Ou, Bèrt, es tu ? Que t'arriba ?

- Ò ren ! Ti veni dire que l'autre jorn aviás rason ; mai v'ai crenhut.

Aviáu pas petat, aviáu... Enfin aviáu manjat de muscles e... Èri desrenjat ; una caganha que ti disi pas mai !

Raols FERAUD

DECEMBRE : SANT RIGAUDON

Avèm bèla dire que lo mes de març seriá lo mes dei fòles, es pas segur que siegue una veritat. Lo mes dei fòles es aqueu onte lei jòbis, lei calucs, lei madurs, se manifestan mai. Es çò qu'arribèt dins nòstre ròdol a la naissença de Rigaudon que tre lo segond jorn sautèt de sa breçòla e se metèt a dançar. Balèt ansin sensa ratèla fins a çò que lo Bòn Dieu lo sonèsse a son caire per l'onorar de son plaser de l'aver dins lo cèu. Fau dire qu'èra nascut dins la sason dei fragas e que la prima per eu durèt d'annadas. « Quina vida, quina vidassa ! » disiá lo paire alassat de sempre lo veire balar. Es ansin direm que finiguèt la vida de Rigaudon que s'arrestèt de dançar sus Tèrra per anar rigaudonejar ailamondaut dins lei nívols dau paire Bòn Dieu. E es puei ansin que son paire e sa maire, alassats d'aqueu trepejament se posquèron pausar e prene tornamai vam a la vida.

DE DUNQUERQUE A TAMANRASSET !

Es una formula que belèu d'unei l'an jamai ausida. Pasmens, es istorica que la frasa « França de Dunquerque a Tamanrasset » (precisi que Tamanrasset es una ciuta d'Ogart, massís dau Saarà centrau anexat per Argeriá après l'independéncia), d'un colhonitgi qu'es pas de dire, foguèt sortida per un òme « politic » intelligent, ancian vichista, que capitèt puei de venir president de la republica francesa ! Ço que nos mòstra qu'en politicalha, tot es possible. Vos laissi trobar son nom.

Adonc, dau temps que d'unei cresián encara a aquela França tant generosa onte si destriava dins l'empèri de ciutadans e de subjècts, autrament dich que totei èran francés mai que n'i aviá qu'èran mai francés que leis autres, si debanavan d'operacions de manten de l'òrdre dins la « bèla província » (de pas confondre ambé Quebec !) argeriana. Ajusti qu'ara a cambiat la terminologia bòrd qu'es estat decidit qu'i aviá agut una guèrra en Argeriá !

Naturalament, lei joves que complissián son servici militar èran mandats en Argeriá per mantenir l'òrdre e en luega de complir dètz e uech mes de servici, avián drech a un badat que podiá lei menar de restar fins a trenta mes dins l'armada. Disián a aquò lo « manten sota lei drapèus après la durada legala » (alora devi èstre illegau ?). Sensa parlar d'aquestei dei classas precedentas qu'avián rampelats per far bona mesura.

Ieu, èri l'un d'aquestei que fasián lo servici. E dins l'armanac de fa quauqueis annadas, vos ai contat coma sus mon naviri, un P. C. (Patrolhaire Costier) de cinquanta mètres de lòng e cinc de larg, « L'Indiscret », aviáu victoriosament aparat Marselha còtra leis Egipcians de Nasser qu'aqueu rofian aviá agut l'estomac de te nacionalisar lo canau de Suez.

Aquestei P.C. èran utilizats en Argeriá per far de patrolhas de lòng de la còsta per fins d'estancar lo trafec d'armas. Aqueu anava pas mau e permetiá d'adurre d'armas au *Frònt de Liberacion Nacionala*, lo F.L.N., que sei maquis se batián còtra lei Francés. S'agissiá

d'empachar, o d'entrepachar, aqueu trafec. De mai, s'organisava de temps en temps d'operacions que sonavan combinadas estent qu'i participavan l'armada de tèrra, l'aviacion e la marina nacionala, « la Reiala » se vos agrada mièlhs.

Es coma aquò qu'en març de 1957, « L'Indiscret », qu'i siáu embarcat per quartier-mèstre ràdio bòrd que siáu oficier radioelectrician dins la marina mercanda mai qu'aquí ai debanat, se tròba a Colò, un pòrt pichòt dau ribairés argerian, entre Bougie (ara Bejaïà) e Philippeville (ara Sikjà), en Cabília. Es l'una dei regions que lei « rebèls » mestrejan mai. I fan l'empèri e ansin, es impossible de passar per lei camins. O alora lei carris devon pagar un drech de passatgi, un impòs revolucionari se volètz. O fau organizar de carregs ambé escòrta d'autò-miltralhairas e de carris d'assaut... Vesètz d'aquí l'espectacle ! Adonc franc d'excepcions, tot lo ravitalhament e lei desplaçaments de personas se fan desenant per mar, ambé de batèus transformats en menas de bus.

Pasmens, dins aquesta Cabília, ti n'an fach un fum l'armada francesa d'operacions de netícia onte ti parlavan de centenaus de tuats en cò dei felagàs. La resulta clara es que lei fèls son totjorn aquí e qu'es impossible de passar alevat un acòrd tacite d'aquestei d'aicí !

Nautrei, fasèm de patrolhas de rutina de lòng de la còsta. Subretot de nuech, ambé totei lei fuecs d'amorçats e lei fenèstras redondas de sarradas per fins de pas èstre senhalats. Que de jorn, es pas necessari : nos veson arribar lei felagàs, e nòstra preséncia es lèu lèu senhalada per de fuecs que s'abran sus lei còlas. De tot biaï, en Cabília, la forèst va sovent fins a la playa e lei gents se pòdon escondre sensa dificultat çò que fa que vesèm jamai degun. Coma un canon de 76, qu'es l'un d'aquestei qu'avèm sus lo P. C. es una arma redobtabla, riscam pas gaire d'èstre atacats. Es coma aquo que podèm anar furnar dins de baumas que coneissèm per veire se i a pas d'armas de recaptadas e que d'estiu si banham dins lei calancas sensa crenta. La bèla pròva de l'eficacitat de nòstre armament l'agueriam un còp, dau caire de Colò, qu'i rescontreriam una barca que l'equipatgi n'èra compausat d'un segond mèstre e de tres marins. Charreriam una

passada amb elei puei lei laisseriam. Fasiá tot bèu just un quart d'ora que leis aviam quitats que foguèron mitralhats per lei felagàs ! O aprengueriam tres jorns après en arribant a Erbilhon, un autre pòrt pichòt de Cabilia. Mai, tant qu'eriam estats ambé lei collègas de la barca, lei felagàs qu'èran a l'agachon avián pas bolegat que seriá estat tròp perilhós per elei.

De si veire colhonar de lònga coma aquò, leis estratègs francés n'avián son confle. Alora, après un fuble d'acamps, de conferéncias e de discussions, si decidèron de montar una operacion grandassa que sa tòca èra d'escobar lei rebèls de la region de Colò. Una operacion combinada, qu'avián previst de batalhons de l'armada de tèrra, l'aviacion e mai la marina. La festassa, que !

Davant quauqua ren de tant espectaculars, leis oficiers si sentián plus pissar. Que volètz, èra enfin la guèrra, la guèrra per de verai, aquela que fa de tu un òme ! Mai, per la màger part dei marins, s'en fotiam en plen que nos interessava ren qu'una causa soleta : la quilha. Valent a dire d'aver finit nòstre temps dins l'armada e de nos retrobar dins la vida civila. E aquò çò mai lèu possible.

Lo jorn d'avans l'operacion prevista, agueriam interdiccion d'anar en tèrra que faliá pas que lei rebèls siguèsson assabentats per seis espions que quauqua ren èra a s'engimbrar... Sabètz, quora lei marins van trobar lei putas, se son un brigon empegats, de que anaràn pas li contar ! Vos dirai que ieu, siguèssi-ti estat espion, mi seriáu puslèu demandat perquè lei marins, just aqueu vèspre d'aquí, venián pas en tèrra mentre que son batèu èra dins lo pòrt... Verai que deviáu pas aver lo meteis mecanisme de rasonament que nòstreis estratègs qu'avián ja ganhat la guèrra còtra Nasser au mes de novembre de l'annada d'avans...

Basta, de vèspre, m'avisi qu'en mai de nòstre naviri, i a dos L.C.T. que son d'engenhs de debarcament que ti pòdon carregar un centenau d'òmes. Quora l'auga poncheja just, ti lei cargan de tiralhaires senegalés, e nautres avèm tanben nòstre fais d'Africans que si van bastonar còtra d'autrei colonisats.

Tre embarcats, si largan leis amarras. Doas oradas après siam faciant la plaja onte si deu far lo debarcament. Es lèu complit aquest d'aicí. Sus « L'Indiscret » nos an donat l'òrdre de metre lei cascos. Si saup jamai e es melhor de si prendre de precaucions. Avèm un pòste de liason ambé la tèrra estent que mandam ailà un ensenja de vaissèu e quatre òmes dins un nega chin. Cadun son torn, nautrei lei radiòs, l'un es au pòste de fonia, l'autre a la velha sus lo pòste telegrafic, e lo tresen espèra mentre que lo segond mèstre es aquí per contarotlar que tot va ben e qu'i a pas d'auvaris.

Fan son vira vira leis avions. Sus lo batèu, avèm lo canon de 76, aqueu de 40 e lei doas mitralhairas de 20 en batariá, lèsts per tirar. Ren si passa. Peta en ges de luec. Tot es suau. Si ! A un moment ti vesèm dos avions, de caçaires, que ti devalan drech dins la valada que va a la mar e ti largan de raissas de mitralhairas sus... dos borricòts que, pecaire, devián pàisser dins lo canton e que demandavan ren en degun. Que volètz, lei pilòts devián n'aver son pron de radar sensa jamai trobar lo mendre felagà.

Arriba miegjorn. Es ben polit la guèrra, mai vos emplisse pas lo fanau. E puei, se manjas pas, coma vòs perseguir de ti bastonar ? Luega dau repàs caud costumier, avèm drech a un repàs freg ambé de boitas de singe coma sònan lo buou en boita e de racions reglementàrias. Basta ! A la guèrra coma a la guèrra, que finalament es pas marrit e nos càmbia de çò que nos manjam de costuma.

Si debana lo temps. Bònastre que fa bèu, e pas freg. Se solelham sus lo pònt tot espinchant la plaja e lei còlas d'alentorn. Totjorn ren. Siam a jorn falhit quora vesèm leis òmes de l'infantariá que sòrton de la valada e arriban a la plaja. E probable que lei tiralhaires senegalés an rejonh l'endrech previst. De rebèls, pas ges. Operacion acabada. Estremam lei cascos e tornam a Colò.

Una galejada mai ? Es un pauc coma aquò que vesían la causa aquestei qu'èran critics e opausats a aquesta guèrra coloniala. Mai, sabían qu'èra una galejada tragica, parier de çò que s'èra passat amb Egipte. Ambé de mòrts e de misèrias. Que per de desenaus d'operacions coma aquela, sensa tuats en fòra de dos paurei borricòts,

bastava d'una que capitèsse, sensa parlar deis emboscadas e atemptats que n'èran victimas lei sordats dau contingent o professionaus, e mai lei felagàs e lei civils.

D'aqueu chaple, n'aguèron sa part de responsabilitat tant lei Franchimands que leis Occitans. Vaquí onte mena lo sentiment de superioritat de raça, valent a dire lo racisme vengut ara « sobeiranisme »... Aicí, amb aquestei fascistas nòus, « sobeiranistas », lei Francés qu'an una cultura diferenta d'aquela dau conquistaire n'en patisson. Leis affaires de la *Carta Europèa* e dei *Calandretas* mòstran clar coma disiá Coluche, qu'i a de gents que son un pauc mai egaus que leis autres !

Glaudi BARSOTTI

LA SERENA

Una serena ben mameluda
E que son vam la fa biaissuda
Arpateja dedins la mar
Ontè sa coa la fa fusar.

Per lo dinnar quatre o cinc gòbis
Ben folastrons mai pas tròp jòbis,
Un peis fèram e dei pus gròs
Que son cadabre es ren que d'òs.

Dins la mar sema que fa riseta
Tot en trevant lei sardinetas,
La serena es tèsta aquí
Que deu trevar fòrça país.

E coma aquò, de lònga nada
Tota enrabiada e desplegada
Tau la sageta o ben l'ulhauç
Resquilharèla dins lo mirau.

Tè ! Vaquí Niça puei Corsega,
Capri, Malta, Frontinhan,
Tunís o Ròde, lo Liban...
Leis encontradas fan riban.

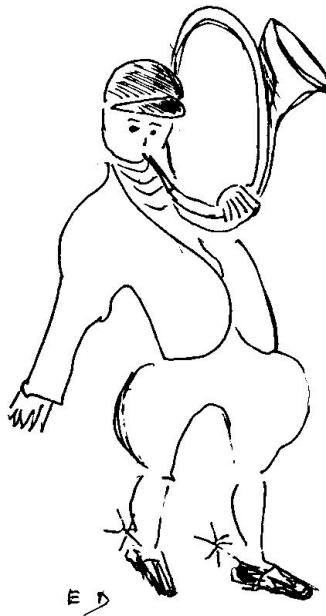
Puei la vaquí davant Atenas.
Tres còps de coa, es sensa pena
En bosca d'amorós
Pron filosòfs e coratjós.

Mai dins la raça dei serenas,
Es ben segur qu'an pas de vena.
Se farga pas que de femèus
Calinharèlas o prega-dieu.

Pas un masclàs ni de masclons,
Pas lo mai prim escapolon.
Es la vida coma que vague,
Dins leis èrsas o dins leis augas,
Per lei grands largs o lei Camargas.

Es per aquò que sòna l'òme
Sus lei laüts dei pescadors.
Es pas astrosa... Lo bèu fantaume
Fa pantaiar leis amorós.

Enric DAMOFLI
23 d'octòbre de 2000

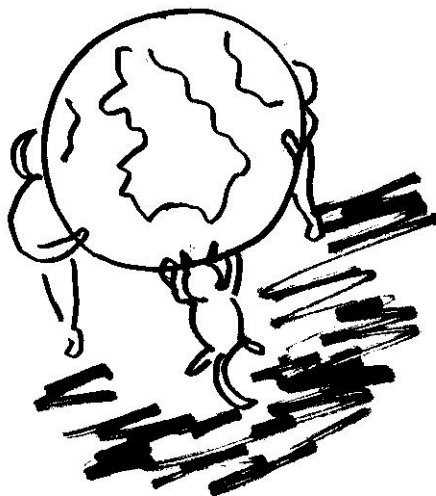
NADAR

Camin de plaja toforós,
La paret te cremant l'esquina,
Soleu solet dieu,
Donc uman.
Sensa carn. Sensa d'òdi.
Fuec s'abrandant a ton tieu,
Astre qu'assadola.
Anar a l'infinit,
Lòngs pas lents,
Còrrer dins l'èrsa que te sapa,
Aspretat,
Vestida de luxe,
Nusor.
Tei pès sus un tapís
De sabla, d'auga,
De fanga doça.

Arena mirgalhada,
Blanca, bruna, saura,
Arena grisa,
Grum de volcan
Rajant de tei mans,
Seda.
Arena marbrada,
Rica de cruveluts,
Ròses, vèrds o gris,
Jaunes o blaus.
Peiretas rossèlas,
Còdols preciós de color
Envernissats d'aiga,
Vèrds de serpentina,
Blaus de prigondor,
Negres.

Dau calimàs te despulhas,
Fila lo pouveròu
De teís espatlas.
Ton còrs tòca la mar,
Canta la mar que t'emmantèla,
Frescora d'èstre.
Tei braç dubrissent ton còrs,
Ton eime acuelha la vida.
Nadar luenh,
Luenh de çò qu'embarra,
Lisar dins l'onda fosca,
Clara a ton agach.
Serpentejar dins l'espessor
Leugiera a ta braça.
Nada, imne a la vida,
Nadar pus luenh.

Amanda BIOT

QUAUQUEIS ENTRE-SENHAS UTILAS

ORGANISMES

Institut d'Estudis Occitans (I.E.O. centrau)

IDECO, BP 6, 81700 Pueglaurenç ; tel 05 63 75 22 26

fax 05 63 75 22 14 ; e-mel : ieo@fr.st ; internet : **Erreur! Signet non défini.**

Centre Culturau Occitan « Lo Camèl »

BP 11, 7, carriera Franklin, 34501 Besiers Cedex ; tel 04 67 28 75 36

fax 04 67 28 75 39 ; e-mel : camel.de.fuoc@aprene.org .

Centre Cultural Occitan de Roergue

59, carriera Béteille, 12000 Rodés ; tel 05 65 68 18 75.

Centre d'Oralitat de la Langua d'Oc (COL'OC)

Ostau de Provença, camin d'Òc, 8 bis, avenguda Jules Ferry

13100 Ais de Provença ; tel 04 42 26 23 41 ; fax 04 42 27 52 89.

Centre Regionau de Documentacion Occitana

Centre Culturel des Cèdres, 77, lèa dei Cèdres, 06370 Moans-Sartós ;
tel 04 92 92 47 24 ; fax 04 92 92 10 13.

Centre International de l'Écrit en Langua d'Oc (CIEL D'OC)

3, plaça Joffre, 13130 Bèrra l'Estanh ; tel/fax 04 42 74 93 42

internet : www.lpl.univ-aix.fr/guest/ciel/

Centre Inter-Regional de Desvolopament de l'Occitan, (CIRDÒC)

BP 180, plaça dau 14 Juillet – Espaci Duguesclin, 34503 Besiers
Cedex ; tel 04 67 11 85 10 ; fax 04 67 62 23 01

e-mel : infor@cirdoc.fr ; internet : www.cirdoc.fr

Centre de Recherche, d'Etude et de Diffusion d'Oc (CREDD'O)

Oustau di Petit, 12 Av. Auguste Chabaud 13690 Graveson

tel 04 90 61 94 06 ; Joseph Petit, Président, tel : 04 90 95 71 74

Centre Regionau d'Estudis Occitans - Provença (CREO-Provença), Ostau de Provença, camin d'Òc, Pargue Jourdan

8 bis avenguda Jules Ferry, 13100 Ais de Provença

tel/fax 04 42 22 47 79 ; e-mel : jrpl@club-internet

secretariat telematic : oebmestre.creo-pro@wanadoo.fr

internet : <http://multimania.com/creoprov>

Cèrle Occitan Albigés, Ostal d'Occitània « Lo Grifol »

3, carriera Perroty, 81000 Albi, tel 05 63 46 21 43, fax 05 63 46 21 68.

Espaci Occitan (Centre Regionau de Difusion Occitana)

21, carriera de l'Imprimerie, 05000 Gap ; tel/fax 04 92 53 98 40

e-mel : espaci.occitan@wanadoo.fr

Institut Occitan

BP 326, Castèu d'Este, 64141 Bilhèra Cedex ; tel 05 59 13 06 40

fax 05 59 13 06 44 ; e-mel : institut.occitan@wanadoo.fr

MARPÒC e I.E.O. Gard

4, carriera Fernand Pelloutier, 30900 Nimes ; tel 04 66 76 19 09

fax 04 66 36 71 01 ; e-mel : marpoc2@wanadoo.fr

Ostau de Provença, Camin d'Òc,

Pargue Jourdan, 8 bis, avenguda Jules Ferry, 13100 Ais de Provença

tel 04 42 26 23 41 ; fax 04 42 27 52 89.

Ostau dau País Marselhés

5, carriera dei 3 Mages, 13001 Marselha ; tel 04 91 42 41 14

e-mel : deventadour@libertysurf.fr

Sirventés

BP 312, 9, ciutat « Clair Vivre », 15003 Orlhac Cedex

tel 04 71 64 34 21 ; fax 04 71 64 09 07 ; e-mel : sirventés@wanadoo.fr

Seccion Regionala de l'I.E.O. Lengadòc-Rosselhon

4, carriera dei Mésanges, 30000 Nimes ; tel 04 66 64 17 99.

Seccion d'Aude de l'I.E.O.

B.P. 205, 11005 Carcassona Cedex ; tel 04 68 25 19 78

fax 04 68 71 39 70 ; e-mel : ostal.sirventes@wanadoo.fr

Seccion deis Aups de l'I.E.O. (04 - 05)

Espaci Occitan, 21, carriera de l'Imprimerie, 05000 Gap

tel/fax 04 92 53 98 40.

Seccion deis Aups Maritims de l'I.E.O. « Jòrgi Gibelin »

62, camin de l'Orme, Lo Molin de Brun, 06130 Grassa

tel 04 93 42 79 64 ; fax 04 93 42 78 67.

Seccion d'Auta Garona de l'I.E.O.

1, carriera Jacques Darré, 31300 Tolosa ; tel 05 61 21 22 56.

Seccion dei Bocas de Ròse de l'I.E.O. « Frederic Mistral - Provença Tèrra d'Òc »

Ostau de Provença, Camin d'Òc, Pargue Jourdan,
8 bis, avenguda Jules Ferry, 13100 Ais de Provença
tel 04 42 59 07 13 - 04 91 40 31 14.

Seccion de Cantau de l'I.E.O., veire a **Sirventés**.

Seccion de Droma de l'I.E.O.

Bureau 15, Maison des Sociétés, 26200 Monteleimar.

Seccion de Gard de l'I.E.O., veire a **MARPÒC**.

Seccion d'Erau de l'I.E.O.

Librariá Occitana, 1, plaça dau Millénaire, 34000 Montpelhier
tel 04 67 64 19 08.

Seccion de Tarn de l'I.E.O., veire a **I.E.O. Centrau – IDECO**.

Seccion de Var de l'I.E.O.

(Joan Glaudi Babois), 1, plaça deis Enfers, 83790 Pinhans.

Seccion de Vauclusa de l'I.E.O.

Ostau 4 de Chifra, 26, carriera dei Teinturiers, 84000 Avinhon
tel 04 90 67 16 90.

ESTAGIS - ENSENHAMENT

Estagi intensiu de lenga, (Segonda quinzenada de julhet)

Estagi de formacion d'animators,

Rescòntres Occitans en Provença

Ostau de Provença, Camin d'Òc, Pargue Jourdan,
8 bis, avenguda Jules Ferry, 13100 Ais de Provença

Escòla Occitana d'Estiu (Segonda quinzenada d'aost)

Centre Cultural de Picapol, 47340 Nautafaja la Tor
tel 05 53 41 32 43, 05 53 95 79 57, 05 53 95 71 13.

Universitat Occitana d'Estiu de Nimes, veire a **M.A.R.P.O.C.-I.E.O. 30** (Fin d'aost - començança de setembre).

Association des Enseignants de Langue d'Oc (A.E.L.O.C.)

Ostau de Provença, Camin d'Òc, Pargue Jourdan,
8 bis, avenguda Jules Ferry, 13100 Ais de Provença.

Centre Régional des Enseignants d'Occitan de l'Académie de Montpellier (C.R.E.O.)

C.R.D.P., lèa de la Citadelle, 34064 Montpellier Cedex,
tel 04 67 60 74 66.

Publican la revista pedagogica « Lengua e País d'Oc ».

Fédération Pour l'Enseignement de la Langue et de la Culture d'Oc (F.E.L.C.O.)

C.R.D.P., lèa de la Citadelle, 34064 Montpellier Cedex.

Aprene (Establiment d'Ensenhament Superior Occitan)

M.V.A. n° 111, 15, carriera Général Margueritte, 34500 Besiers

tel 04 67 28 75 36 ; fax 04 67 28 75 39

e-mel : aprene.centre.occitan@wanadoo.fr

internet : <http://perso.wanadoo.fr/aprene/aprene>

Confederacion Occitana de las Calandretas, 1, avenguda de Lodève, 34070 Montpelhier ; tel 04 67 06 81 10 ; fax 04 67 06 81 12

e-mel : confederacion.calandretas@wanadoo.fr

- **Calandretas** :

Alès « dels Gardons »

Avenguda Docteur Jean Goubert ; tel 04 66 30 78 12.

Auloron Santa Maria

46, avenguda Tristan Barème, 64400 Auloron Santa Maria

tel 05 59 39 41 69.

Aurenja, Ancian Licèu Agricòla,

Rota de Cadarossa, 84100 Aurenja ; tel/fax 04 90 34 94 47.

Banhèras de Bigòrra

1, carriera Alphonse Cazes, 65200 Banhèras de Bigòrra,

tel 05 62 91 19 95 ; fax 05 62 91 19 99.

Beost (Laruns)

Plaça de la Mairie, 64440 Beost ; tel 05 59 05 33 95.

Besiers

34500 Besiers

1° « L'Ametlier », 7, carriera Franklin ; tel/fax 04 67 30 11 97

2° « Los Falabreguiers », 7, carriera Rouget de Lisle,

tel 04 67 28 18 53

Carcassona

Carriera dau Plò, Ciutat de Carcassona, 11000 Carcassona

tel 04 68 47 34 64.

Castanet

7, avenguda Salette Manset, 31320 Castanet Tolosan
tel 05 61 71 29 67.

Castras

47, carriera Marcel Briguiboul, 81100 Castras, tel 06 89 43 90 66.

Cuers

Camin de la Ruol, 83390 Cuers ; tel 04 94 48 52 92.

Drap (A.M.), veire Anna Maria Sgaravizzi-Garcia,

11, avenguda Capitaine Fischer, 06200 Niça ; tel 04 93 71 80 49.

Foish, sénher Cristian Duthil,

3, plaça dau Porche-Ferriés, 09120 Riu de Pelapòrt.

Gap « La Gapiàna »

87, rota de Saint Jean, 05000 Gap ; tel 04 92 53 70 11.

Ginhac « La Garriga »

538, camin de la Barque, 34150 Ginhac ; tel 04 67 57 68 00.

Labohèira « Boheirota »

Comuna, 40210 Labohèira ; tel 05 58 07 13 19.

La Testa « Bogesa Navera »

Carriera dei Catalans, BP 78, 33260 La Tèsta ; tel 05 56 54 48 00.

Lescar

Carriera Lt de Vaisseau Carnuchot, 64230 Lescar ; tel 05 59 81 06 47.

Lesinhan-Corbieras (associacion prefigurativa)

2, carriera Louis Braille, 11200 Lesinhan-Corbieras

tel 04 68 27 37 39.

Limòtges

35, carriera François Chenieux, 87100 Limòtges ; tel 05 55 77 12 42.

Lis « dau Lis »

Maison Pour Tous, 64260 Lis.

Limós « Limosenca »

1, carriera de l'Aiguille, 11300 Limós.

Mesa

BP 44, 34140 Mesa ; tel 04 67 43 44 10.

Monenh « La Benjamine »

Quartier Candeloup, 64360 Monenh.

Montpelhier

34000 Montpelhier

1° « Novèla Candòla », 2, carriera Aigrefeuille ; tel 04 67 60 98 80

2° « **Dau Clapàs** », 146, carriera Mas de Merle

tel 04 67 07 93 75 / 04 67 47 27 01

3° « **Pèira Roja/Lepic** », 33, carriera Lepic ; tel 04 67 27 43 66

Mureth

4, avenguda dau Maréchal Lyautey, 31600 Mureth

tel 05 61 56 73 08.

Narbona

Androna Santoline, 11000 Narbona ; tel 04 68 65 81 82.

Nimes « Aimat Serres »

2 , carriera André Girard, 30000 Nimes, tel 04 66 26 97 79.

Orlhac « Dau Vernhat »

Maison des Associations, 8, carriera de la Paix, 15000 Orlhac.

Ortès

Maison Trompeta, baloard C. de Gaulle, 64300 Ortès

tel 05 59 69 49 75.

Pàmias « Del País de Pàmias »

Camin Le Pic, 09100 Pàmias ; tel 05 61 60 58 08.

Pau

13, carriera Guynemer, 64000 Pau ; tel 05 59 62 45 57.

Peirigús « Pergosina »

49, carriera Font Laurière, 24000 Peirigús ; tel 05 53 05 78 54.

Pesenàs « Dels Polinets »

Carriera Jean Vigot, residéncia Plein Soleil, 34120 Pesenàs

tel 04 67 98 25 04.

Pessac « De la Dauna »

171, avenguda de la Paillère, 33600 Pessac.

Rodés

Plaça Foch, 12000 Rodés ; tel 05 65 73 18 82.

Sanchinhan (associacion prefigurativa)

14, avenguda de la Grotte, 34460 Casedarnes ; tel 04 67 38 09 66.

Seta

Baloard de Verdun, Enceinte de la Caserne Vauban, 34200 Seta

tel 04 67 53 67 06.

Tarbas

1, avenguda de las Pyrénées, 65000 Tarbas; tel 05 62 51 50 27.

Tolosa

1° « **Còsta Pavada** »,

11, carriera Toulouse Lautrec ; 31500 Tolosa ; tel 05 61 34 28 72

2° « **Sant Çubran** »,

Escòla Primària Patte d'Oie, 87, carriera de Cugnaux ; 31100 Tolosa
tel 05 61 21 11 38.

Valauri

Rota Vièlha de Vallauris, 06220 Valauri.

Vic de Bigòrra

5, baloard Castelnaud, 65500 Vic de Bigòrra ; tel 06 81 51 44 64.

Collègi « Leon Còrdas », Domèni de la Valsièra

44, carriera Antoine Jérôme Balard, 34790 Grabels

tel 04 67 04 32 32, fax 04 67 04 32 29.

Federacion Provençala dau Sindicat Occitan de l'Ensenhament,

J.-C. Babois, plaça deis Enfers, 83790 Pinhans.

Bulletin dau Sindicat Occitan de l'Educacion

BP 6, 33450 Sant-Sulpici-e-Camèrac, tel 05 56 30 22 39.

ESPECTACLES, TEATRE, CINEMÀ

Claudi Alranq (Teatre de la Carriera)

L'Estanh, 34120 Pesenàs ; tel 04 67 98 92 50.

Ballet Populaire de Provence

16, carriera Emile Gaston, 13980 Aleins ; tel 04 90 57 33 16.

Centre Provençau de Danças e Musicas Tradicionals

(C.P.D.M.T.), en cò de Luciana Porte- Marrou,

15, carriera F. Jouve, 84000 Avignon

tel 04 90 82 52 09 ; fax 04 90 82 79 51.

Esquieu Marcèu - Duverger Teresa, contaires

Nadalia, 47340 Nautafaja la Tor ; tel 05 53 95 79 57.

Massilia Sound System - Bouducon Production - Fabulous

Trobadors, Rocker Promotion, www.massilia-soundsystem.com

e-mel : caroline-bonheur@massilia.org

La Rampe (Théâtre Talhers Production)

Carriera Adam de Craponne, 34000 Montpellier

tel 04 67 58 30 19 ; fax 04 67 92 41 30.

TECIMEOC

Joan Fléchet, 84430 Montdragon ; tel 04 90 40 62 11.

LIBRARIÁS - DISQUES

Espaci Occitan, veire a ORGANISMES

I.D.E.C.O.

BP 6 ZA St Martin 81700 PUÈGLAURENÇ ; tel 05 63 75 22 26
fax 05 63 75 22 14 ; e-mel : ideco@ideco-dif.com

Librairie Le Blason

2, rue Jacques de la Roque, 13100 Ais de Provença
tel 04 42 63 12 07 ; internet : www.librairieleblason.com

Librariá Occitana

1, plaça dau Millénaire, 34000 Montpelhier ; tel 04 67 64 19 08.

La Boutique des Passionés, Musique Arles

14, carriera Réattu, 13200 Arle ; tel 04 90 96 59 93
fax 04 90 96 59 95 ; internet : www.passionnes.com

L'Ostal del Libre

BP 27, 5, carriera Champeil, 15018 Orilhac Cedex
tel 04 71 43 33 69 ; e-mel : ostal.libre@wanadoo.fr

Pam de Nas, Librariá occitana e catalana,

30, carriera dei Grands Augustins, 75006 Paris (metrò Saint Michel)
tel 01 43 54 04 84.

PUBLICACIONS

Aquò d'Aquí (mesadier bilingüe d'informacion occitana)

c/o Pascalina Barthélémy, 20, baloard Bonniot, 13012 Marselha.

Lo Bram dau Clapàs

Cèrle Occitan de Montpelhier, Ostal d'Occitania,

1, carriera Embouque d'Or, 34000 Montpelhier.

La Faraça

c/o Magdalena Froment, rota dei Cevennes, 07140 Los Vans.

Lo Gai Saber

Les Dames, 31320 Aurevila.

Institut Occitan

BP 326, Castèu d'Este, 64141 Bilhèra Cedex

Internet : www.univ-pau.fr/institut.occitan

Lengas (revue de sociolinguistique)

Service des publications,

Université Paul Valéry, B.P. 5043, 34032 Montpellier cedex.

L'Occitan (periodic de la vida occitana)

427, avenguda dels Morets, 82000 Montauban.

Ousitanio Vivo

Ufficio via marconi, 12020 Venasca (Itàlia).

Occitans ! (revista bimestrala de l'Institut d'Estudis Occitans)

I.E.O., B.P. 205, 11005 Carcassona Cedex.

Informacion e difusion, e-mel : alan.roch@wanadoo.fr

Prouvenço d'Aro

18, carriera de Beyrouth, 13009 Marselha.

Ressons d'Òc

B.P. n° 28, 30340 Salindres.

La Revista Occitana (revista semestrala)

8, carriera de la Salle l'Evêque, 34000 Montpellier.

La Setmana

jornau occitan d'informacions, B.P. 86, 64230 Lescar.

Tèxtes Occitans (revista semestrala)

13, carriera Georges Roux, 33800 Bordèu.

TELEVISION - RADIO

France 3 Méditerranée (Marselha-Niça), emission sus l'actualitat provençala de la setmana occitana lo dissabte a 18 oras 56 ; lo dimenge, emission occitana *Vaqui* de 11 oras 28 a 12 oras 11.

France 3 Sud (Tolosa-Montpellier), emission occitana e catalana *Viure al País*, lo dimenge de 11 oras 28 a 12 oras 11.

Ai mes de julhet e d'aost, leis emissions dau dimenge son remplaçadas per de redifusions. De còps fan petar leis emissions occitanas que son remplaçadas per la direccion parisenca dicha "nacionala" per de causas "prioritàrias" (copa Davis per exemple !).

Ràdio Lengadòc, www.radiolengadoc.com (Montpellier) ; difusa de contunha, van aver una frequéncia ; tel 04 67 58 30 47.

Radio Galère (88,4 mh ; Marselha) : emission occitana lo diluns, 19 oras a 20 oras.

Leis entre-senhas que donam aquí son pas completas. Mandatz-nos leis informacions que permetràn de tajar lei traucs per l'Armanac de 2004 qu'ansin vendrà una fònt preciosa d'informacions per aquestei que sostenon nòstra cultura.

MESCLUM

Es una pagina especiala, MESCLUM, que despuei 1985 es publicada cada dijòus dins LA MARSEILLAISE. Aquí dintre, trobatz d'articles de fons, de romans fulhetons, de renduts còmptes, de fotòs, de dessenshs, e mai un fais d'informacions sus la vida occitana tant culturala que sociala, politica e economica. Es una experiéncia unica coma n'a pas jamai conoissut nòstra cultura despuei la renaissença dau sègle XIX. Es possible d'aver un abonament especiau per lo dijòus : 35 € ; de mandar a LA MARSEILLAISE - MESCLUM, 17, cors Honoré-d'Estienne-d'Orves, B.P. 1862, 13222 Marseille Cedex 01.

De notar que dins LA MARSEILLAISE avètz tanben lo dimenge e lo dimarç de cronicas occitanistas, que dins L'HÉRAULT DU JOUR, qu'es l'edicion d'Erau de LA MARSEILLAISE, i a cada dijòus una pagina « Occitanie », e que dins l'edicion de Gard, i a pron sovent una pagina sus « Occitanie-Cévennes ».

Dins l'encastre dau concors **ENFANCE – JEUNESSE** de LA MARSEILLAISE un grand concors escolar en lenga d'òc es organiat. I pòdon participar leis escolans de la classa de 3na a la mairala, individualament o collectivament, sota forma de tèxte (pròsa o poèma), cançon, dessenh ambé legenda, benda dessenhada, caisseta audiò o videò en lenga d'òc. Entre-senhas de demandar a MESCLUM.

LEIS AMICS DE MESCLUM organisan perein un concors literari **ESCRIURE EN LENGA D'ÒC**, ambé lei prèmis Victor Gelu (novèla), Jòrgi Gibelin (cònte), Jòrgi Reboul (poèma), Josèp Roumanille (umor e galejada), Valèri Bernard (benda dessenhada), e per leis escolars e estudiants, Max Roqueta (novèla), Antòni Bigot (cònte), Robèrt Lafont (poèma), La Fara-Alais (umor e galejada). Data limita dei mandadís : 5 de març de 2003. Lei tèxtes melhors seràn publicats dins l'ARMANAC DE MESCLUM e dins la pagina MESCLUM.

L'associacion LEIS AMICS DE MESCLUM qu'es estada creada per sostenir MESCLUM, publican aquest armanac. Cotisacion annala a l'associacion : 10 €, de mandar a la clavairitz : Dòna Joanina Dugas, 52, lèa de la Grande Bastide Cazaulx, 13012 Marselha (chècs a l'òrdre : LEIS AMICS DE MESCLUM). Contacts telefonics : Pèire Assante, 04 91 73 24 93 ; Ramond Bizot, 04 91 27 04 31 ; Enric Didon, 04 91 06 68 54 ; Tonin Ollès, 04 91 36 90 33.

LEXIC

- Abaucar : *apaiser*.
Abalir : *élever*.
Abenar : *épuiser, achever*.
Abocinar : *morceler, mettre en morceaux*.
A bodre : *à foison, en désordre*.
Acaptons (d') : *d'escondons, en cachette*.
A cha pauc : *peu à peu*.
A mand : *sur le point*.
A ment (tenir d') : *surveiller*.
Ac : *pronom neutre o, va*.
Acaptar : *couvrir, dissimuler*.
Aclapar : *ruiner*.
Adès : *il y a peu de temps*.
Aduurre : *porter*.
Aferlecat : *leste*.
Afogat : *excité*.
Afortir : *affirmer*.
Agachar : *regarder*.
Agarrir : *attaquer, harceler*.
Agolopar : *envelopper*.
Agrovar : *acroupir*.
Ai : *ase*
Aisina : *ustensile*.
Ajocador : *perchoir*.
Alavetz : *alora, alors*.
Alen : *souffle*.
Alenar : *respirer*.
Alucar : *allumer*.
Amb(é) : *amé, emé, avec*.
Amagar : *cher*.
Amorçar, amorcir : *éteindre*.
Ampora : *framboise*.
Androna : *ruelle*.

Anotge : *agneau sevré*.
Ànsia : *anxiété*.
Aparar : *defendre, protéger, tendre*.
Apasimar : *apaiser*.
Aplanter (s') : *s'arrêter*.
Apoderar : *envahir*.
Apondre : *ajuster, ajouter*.
Ara : *àura, maintenant*.
Aram (fiu d') : *fil de fer*.
Arena : *sabla*.
Arma : *âme*.
Armari : *armoire, placard*.
Arpegiar : *jouer de la harpe*.
Arrapar : *saisir, prendre*.
Arrider : *rire, en occitan gascon*.
Arroi : *roge, en occitan gascon*.
Arron : *au bout de en occitan gascon*.
Atissar : *irriter, exciter*.
Aur : *òr*.
Aura : *vent*.
Aurada : *coup de vent*.
Ausidor : *tympan*.
Ausir, auvir : *ouïr, entendre*.
Auari : *incident*.
Avalir : *dissiper, disparaître*.
Avelanier : *noisetier*.
Avenar : *alimenter une source*.
Badas (de) : *en vain, inutilement*.
Badassa, baiassa : *lavande*.
Bailejar : *diriger*.
Balhar : *donar, dar*.
Bandir : *lancer*.
Barbelàs : *jeune garçon*.
Bard : *dalle de pavement*.
Baranha ; haie, clôture.
Barri : *rempart*.
Barrutlar : *roder, errer*.
Bartàs : *buisson épais, fourré*.

Baug (ja) : *fou, folle*.
 Beau, biau : *canal d'arrosage*.
 Beluguejar : *étinceler*.
 Biau : *besau, canal, prise d'eau*.
 Bidorsar : *tortiller*.
 Blau : *blu*.
 Blat turec : *maïs*.
 Blos : *pur*.
 Bocin : *morceau*.
 Bof, bofe, buf : *souffle*.
 Bonheta : *beignet*.
 Bornèu : *gros tuyau*.
 Bornhon : *ruche*.
 Borrolar : *remuer, bouleverser*.
 Bosca (en) : *chercher*.
 Bosin : *bocan, chafaret, bruit confus, tapage*.
 Botar : *metre*.
 Brand (a, en) : *branle*.
 Breçar : *bercer*.
 Bresilhar, bresilhejar : *gazouiller*.
 Bretonejar : *bégayer*.
 Briac : *ennivré, en occitan gascon*.
 Brieu : *moment, instant*.
 Brigon : *débris*.
 Brina : *petite quantité*.
 Broa (la) : *l'orée*.
 Bròca : *bâton, baguette*.
 Brombar (se) : *se rappeler, en occitan gascon*.
 Bronitera : *bruch, en occitan gascon*.
 Brot : *jeune pousse*.
 Brut : *sale*.
 Butar : *pousser*.
 Cabrifuelh : *chèvrefeuille*.
 Cabròl, cabròu : *chevreuil*.
 Cabudèu : *écheveau*.
 Cabussar : *plonger*.
 Cadèl, cadèu : *chiot, jeune chien*.
 Caire : *choir, tomber*.

Caire : *costat , côté.*
Caissau, caissal : *molaire.*
Caitiu : *méchant.*
Calabrun : *crépuscule.*
Calandrina : *alouette.*
Calcadoira : *bateuse.*
Calen, calèu : *lampe à huile de forme antique.*
Calendas (Lei) : *fêtes de Noël.*
Caler : *faler.*
Cambajon : *jambon.*
Can : *chin, chien.*
Canhòta : *petite chienne.*
Cantorlejar : *fredonner.*
Cara : *face, visage.*
Carcerier : *geolier.*
Cardelina : *chardonneret.*
Carrau : *ornière.*
Cauchó : *caoutchouc.*
Cauna : *cavité, terrier.*
Capitol : *chapitre.*
Cara : *face, figure.*
Carcanhar : *inquiéter, tracasser.*
Carestiá : *disette.*
Carreg : *convoi.*
Carriera : *rue.*
Catau : *personnage marquant.*
Cauna : *cavité, caverne.*
Caupre : *être contenu.*
Cauquier : *calcaire.*
Cavilhon : *petite cheville.*
Cèla : *cellule.*
Cepon : *pilier.*
Cèu sin : *ciel serein, sans nuages.*
Chabença : *fortune.*
Chambre, chambri : *écrevisse.*
Charrar : *bavarder.*
Chaupicar, chaupinar : *piétiner.*
Chaurilhar : *écouter attentivement.*

Chiapacan, chapacan : *tondeur de chien*.
 Chic (un) : un pauc.
 Chorma : *équipe de travailleurs*.
 Cimèu : *sommet aigu*.
 Cisampa : *vent glacial, bise*.
 Civada : *avoine*.
 Clas (lei) : *glas*.
 Clavelar : *clouer*.
 Clavèu : *clou*.
 Clòsca : *carapace, crâne*.
 Clòt : *plat, d'aplomb, niche*.
 Cluquejar : *cligner*.
 Cocha : *hate*.
 Cochar : *pourchasser, faire fuir*.
 Codena : *couenne*.
 Còdol, code : *galet*.
 Codonhat : *gelée de coings*.
 Còla : *équipe de travailleurs*.
 Coma : *crinière*.
 Comol(a) : *comble*.
 Comprar : *crompar, acheter*.
 Conglaç : *verglas*.
 Coniu, conilh : *lapin*.
 Congostar (se) : *se délecter*.
 Congrear : *engendrer*.
 Cortina : *rideau*.
 Cossí : *coma, comment, comme*.
 Cossòuda : *prêle*.
 Cotèu, cotèla : *iris*.
 Cotria (de) : *être lié*.
 Craïnar, crassinar : *grincer*.
 Cruvèu : *coque*.
 Cuca : *tas, butte*.
 Cujar : *pensar*.
 Dardenas : *sòus*.
 Daverar : *atteindre*.
 Debanar : *dévider, dérouler*.
 Decan : *doyen*.

Degalhar : *gâter, détériorer.*
Degot : *goutte.*
Deluvi : *déluge.*
Demai : *reste.*
Derrabar : *arracher.*
Desaire : *tristessa.*
Descabestrat : *effréné.*
Desenant : *d'ara endavant, désormais.*
Desgrunar : *égrener.*
Dessotar : *découvrir.*
Destapar : *découvrir.*
Destorbar : *troubler, déranger.*
Destoscar : *dénicher.*
Destriar : *distinguer.*
Dia : *jorn, en occitan gascon.*
Doas : *2 au féminin ; masculin : dos.*
Doceta : *mâche.*
Doga : *berge.*
Dòler : *faire mal, faire souffrir.*
Dormida : *sieste.*
Dormitòri : *dortoir.*
Drud(a) : *fort, vigoureux.*
Egrègi : *excellent.*
Èime : *jugement, raison.*
Eissordar : *assourdir.*
Embarrar (s') : *s'enfermer.*
Emberlugar : *éblouir.*
Embocadura : *échancrure.*
Embriagar (s') : *s'ennivrer.*
Empacha : *« difficulté ».*
Empassar : *avalier passivement.*
Emplanar : *aller dans la plaine.*
Enauçar : *élever.*
Enaurar : *élever.*
Encastre : *cadre.*
Endalh : *surface fauchée.*
Endemiadas : *vendanges.*
Endilhar : *hennir.*

Enebir : *interdire*.
Enebriar : *enivrer*.
Enfachinat : *ensorcelé*.
Enfonilhar : *introduire*.
Enfrenir : *frissonner*.
Enganar : *tromper*.
Engimbrar : *préparer, organiser*.
Engolir : *avaler, engloutir*.
Engulhar : *enfiler*.
Ensertar : *greffer*.
Entierat : *aligné*.
Entramble : *entrave*.
Entrepachar : *entraver*.
Envam : *élan, impulsion*.
Enverguetar : *garnir de gluaux*.
Èrme : *lande, terrain inculte*.
Èrsa : *vague*.
Esbarlugar : *éblouir*.
Esbalauvir, esbalausir : *étonner, ébasourdir*.
Escampilhar : *éparpiller*.
Escarchar : *déchirer, mettre en lambeaux*.
Escasença : *occasion*.
Escauma : *écaille (peau)*.
Esclapar : *briser en éclats*.
Esclòp : *sabot*.
Escondre : *cache*.
Escrachat : *écrasé*.
Escrancat : *écrasé sous le poids*.
Escret : *pur*.
Escupir : *cracher*.
Escuresina : *obscurité*.
Esmarrar (s') : *s'égarer*.
Esmautat : *émaillé*.
Espaçar : *récréer*.
Espalancat : *renversé, éreinté*.
Espandi : *espaci*.
Espaurugat : *épouvanté*.
Espécia : *épice*.

Espelir : *éclore*.
 Espepissar : *examiner soigneusement*.
 Esperlongar : *prolonger*.
 Espetar : *éclater*.
 Espillar : *épingler*.
 Espleche : *outillage, outil*.
 Estampar : *imprimer, imprimer*.
 Estanquet : *café, bar, en occitan gascon*.
 Estatjant : *abitant, habitant*.
 Estèu : *récif, écueil*.
 Estequit : *atrophie, chétif*.
 Estoretar : *fasciner, en occitan gascon*.
 Èstra : *fenêtre*
 Estraviar : *égarer, fourvoyer*.
 Estremar : *enfermer, ranger*.
 Estrifar : *déchirer, mettre en pièces*.
 Esvalir : *dissiper, détruire*.
 Esvanir : *évanouir*.
 Eurre : *lierre*.
 Euse : *chêne vert*.
 Fàbia : *gèrle, jarra*.
 Fabre : *forgeron*.
 Facturar : *labourer, travailler un champ*.
 Faiòu, faviòu : *haricot*.
 Falhit (a jorn) : *au crépuscule*.
 Farfantèla : *berlue, fantôme*.
 Fargar : *forger, façonner*.
 Fata : *pata, chiffon*.
 Faudiu, faudau : *tablier*.
 Faussa-sufra : *sous-ventrière*.
 Feda : *brebis, mouton en général*.
 Felen : *petit-fils*.
 Fen : *foin*.
 Fenèstra redonda : *hublot*.
 Fèr(a) : *sauvage*.
 Ferotge : *farouche*.
 Ferrat : *seau*.
 Feuse : *fougère*.

Fins a : jusqu'a, *jusqu'à*.
Flòc : *flocon, touffe*.
Flocar : *orner*.
Flocat : *houppe de laine laissée à un mouton*.
Flume : *fluvi, fleuve*.
Foire : *bêcher, piocher*.
Fons : *profond*.
Fòrabandir : *expulser*.
Fòuca : *foulque*.
Fruchada : *cueillette des fruits*.
Fuble : *foule*.
Fum : *foule*.
Furnar : *fouiller*.
Fus : *fuseau*.
Fusta : *poutre, bois de menuiserie*.
Gabarra : *chaland*.
Gàbia : *cage*.
Galha : *amygdale*.
Garauda : *guêtre en feutre ou en toile*.
Gau : *coq*.
Gaug : *joie*.
Gaudre : *torrent*.
Genoier : *janvier*.
Gèrme : *herbe*.
Giblar : *tordre, ployer*.
Gigant : *géant*.
Gip : *plâtre*.
Gonflitge : *besoin de pleurer*.
Grame : *chiendent*.
Gregau : *vent que bofa dau nòrd-èst*.
Grelhar : *germer*.
Grèu : *grave*.
Groar : *pulluler*.
Grolier : *savetier*.
Grum : *grain minéral*.
Guechitge : *strabisme*.
Guierdon : *récompense*.
Hens : *dins, en occitan gascon*.

Iridi : *iridium*.
Ja : ja, *déjà*.
Jaça, jaç : *couche*.
Jaire : *reposer*.
Jaire (se) : *se coucher*.
Jausir, gausir : *jouir*.
Jòia : *prix des jeux*.
Jove : *joine*.
Lacàs : *mare*.
Lagrema : *larme*.
Lamp : *ulhauç, éclair*.
Lanhar (se) : *se plaindre*.
Latz : *caire, côté*.
Lausa : *Pierre plate*.
Laüt : *luth*.
Lavaci : *averse*.
Lenha : *bois de chauffage*.
Lenhier : *bûcher*.
Lesca : *tranche*.
Lèst : *prêt*.
Lèu : *vite, vite*.
Levada : *digue*.
Levame : *levain*.
Li : las, lei, en occitan niçart.
Lichetar : *bêcher*.
Lindau : *seuil*.
Linde : *clair*.
Lisc(a), lis(a) : *lisse*.
Liscar : *resquilhar, glisser*.
Lume : *lampe*.
Lu : los, lei, en occitan niçart.
Lutz : *lumière*.
Mainada : *troupe, compagnie*.
Maire : *lit d'un cours d'eau*.
Maissèla : *mâchoire*.
Majofa : *fraise*.
Mand (a) : *sur le point*.
Mandar : *envoyer*.

Manejar : *manier*.
Manse : *doux*.
Margue : *manche*.
Mata : *touffe*.
Maucorós : *malpropre*.
Maudespiech : *en dépit*.
Maurèu : *brun*.
Membre : *pèça, pièce*.
Mena : *sòrta, sorte, manière*.
Mendic : *aide-berger*.
Mentre que : *enterin que, cependant que*.
Mèrça : *marchandise, sorte*.
Mermar : *diminuer, décroître*.
Mestierau : *artisan*.
Meteis : *meme, même*.
Metge : *medecin*.
Migon : *crotin de bergerie*.
Mirga : *rata, souris*.
Mofa : *mousse*.
Moissa : *moite, humide*.
Moissau : *moustique*.
Molher : *femme, épouse*.
Monge : *moine*.
Mongeta : *sœur*.
Monina : *singe*.
Morbin : *dépit*.
Morre : *museau*.
Morre bordon : *face contre terre*.
Mòstra : *exposition*.
Mudar : *partir*.
Muelha : *mare*.
Muscle : *moule*.
Mut : *muet*.
Nadar : *nager*.
Nafrar : *blessar, blesser*.
Nèspa : *nèfle*.
Net : *propre*.
Nèula : *gauffre*.

Nhacar (se) : *se mordre*.
Nhonha : *caresse*.
Niula : *nuée*.
Nívol : *nuage*.
Nonren, nonrés : *néant*.
O : pronom neutre va, vò, ba, bò, lo, le.
Òdi : *haine*.
Ofegar : *oppresser*.
Ola : *marmite*.
Ónher : *oindre*.
Ora (d') : *de bonne heure*.
Òrle : *bord*.
Òrt : *jardin potager*.
Pacha : *pacte, convention, contrat*.
Pachaca : *cancan, ragot*.
Pachaquejar : *faire des commérages*.
Pal, pau : *pieu, bâton*.
Palaficat : *pétrifié*.
Palhada : *litière des bestiaux*.
Pasmens : *pourtant*.
Pantais : *rêve*.
Parpèla : *paupière*.
Parabanda : *parapet*.
Pasmens : *pourtant*.
Passeron : *moineau*.
Pat : *langasta*.
Pata : *chiffon*.
Pegin : *inquiétude*.
Pegon : *torche*.
Pegòt : *cordonnier*.
Peis : *peisson, poisson..*
Pelon : *hérisson des châtaignes*.
Penche : *peigne*.
Penchenar (se) : *se peigner*.
Pereu : *tanben, aussi*.
Pertocar : *concerner, toucher au fond*.
Pes : *poids*.
Pesolhina : *poux, pucerons*.

Pesquier : *vivier*.
Pestèl : *pêne*.
Pesuc (ga) : *pesant*.
Pestelar : *verrouiller*.
Petge : *tronc d'arbre, pied d'arbre*.
Peutirar : *tirailler*.
Picar : *frapper*.
Piconejar : *tapoter*.
Pièger : *pire*.
Pigalhar : *bigarrer, tacheter*.
Pimpinèla : *pimprenelle*.
Pitre : *poitrine*.
Pivelat : *fasciné, magnétisé*.
Poderós : *puissant*.
Poirós(a) : *purulent(e)*.
Pojar : *gravir*.
Pols : *poussière*.
Ponent : *couchant, ouest*.
Pónher : *piquer*.
Pontannada : *période, époque*.
Pontin : *estrade*.
Pòrge : *porche*.
Porgir : *présenter, offrir*.
Portisson : *portillon*.
Postam : *plancher*.
Pòta : *lèvre*.
Potència : *puissance*.
Pòuça : *poussière*.
Prada : *prairie*.
Pregària : *prière*.
Precon : *crieur public*.
Prensa : *enceinte, grosse*.
Pretzfach : *travail à forfait*.
Prigond : *profond*.
Prim : *mince, fin*.
Prima : *printemps*.
Prusir : *coire, démanger*.
Quasernet : *carnet*.

Quatre pès blancs : *carte blanche*.
Quitran : *goudron*.
Quora : *quand, lorsque*.
Rabassa : *truffe*.
Rabissana : *clématite*.
Raganèla : *rabachâge, redite*.
Rai : *escabòt, troupeau*.
Rajar, raiar : *couler*.
Rambalh : *tapage, agitation*.
Ramblar (se) : *se garer*.
Ramelar, ramelet : *bouquet*.
Ramentar : *rapelar, remembrar, rappeler*.
Rampelar : *rappeler*.
Ranc : *roche escarpée, rocher*.
Rancareda : *chaîne de rochers*.
Rasset : *son*.
Ravasclàs : *averse violente*.
Rebalum : *restes de repas*.
Rebat : *reflet*.
Rebecar : *répliquer*.
Recaptar : *réfugier, abriter, placer..*
Redolent : *parfumé, odorant*.
Refastinhós : *délicat*.
Regaçada : *regard de travers*.
Regaudir : *réjouir*.
Rejonch : *serré*.
Relambi : *répit*.
Relarg : *espace*.
Remembre : *souvenir*.
Remembrar : *rappeler*.
Rementar : *rappeler*.
Res : *ren, rien*.
Rescaçar : *attraper au vol*.
Resclantir : *retentir bruyamment*.
Ressar : *scier*.
Resson, resson : *écho*.
Ressonar : *résonner, retentir*.
Restoble : *terre en chaume*.

Retombadura : *sédiment, dépôt.*
Retrach : *portrait.*
Retraire : *ressembler.*
Reviudar : *ranimer, ressusciter.*
Reviure : *regain.*
Reviscolar : *ranimer, ressusciter.*
Riba : *bord, rive.*
Ribairés : *rivage.*
Ribòta : *débauche de table.*
Richonejar : *ricaner.*
Rigau : *rouge-gorge.*
Rit : *anet, guit, canard.*
Robina : *tranchée d'écoulement.*
Rodam : *ornière.*
Ròdol, ròde : *place, endroit.*
Romegar : *romiar, ruminer.*
Romieu : *pèlerin.*
Rosèla, roièla : *coquelicot.*
Rosigar, rosegar, roigar : *ronger.*
Rovilhat : *rouillé.*
Rusca : *écorce.*
Ruscle : *appétit dévorant.*
Saba : *sève.*
Sabata, sabaton : *soulier.*
Sageta : *flèche.*
Saique : *sans doute, peut-être.*
Salhar : *tirer, haler.*
Samuc : *sanglot.*
Sapiència : *sagesse.*
Sartre : *tailleur.*
Saure : *blond.*
Savi : *sage.*
Seda : *soie.*
Segar : *faucher.*
Sègle : *siècle.*
Segon : *selon.*
Segur : *sûr.*
Sempre : *totjorn, au sens fòrt.*

Senat (-da) : *sensé(e)*.
 Senestra : *gauche*.
 Sepelir : *ensevelir*.
 Sicap (de son) : *de son chef*.
 Sobra : *reste*.
 Sòci : *cambarada, collèga, compagnon*.
 Solaç : *soulagement*.
 Solesa : *solitud*.
 Sòmi : *songe*.
 Soncament : *solament*.
 Sonque : *solament, seulement*.
 Sorgent : *naissance d'une source*.
 Sorgir : *sourdre*.
 Sorn(e) : *sombre*.
 Soscada : *réflexion*.
 Sosta : *abri*.
 Suau : *tranquille*.
 Subran : *tout à coup, sur le champ*.
 Suelha : *bauge, mare à fumier*.
 Tafurar : *fureter, intriguer*.
 Tacheta : *petit clou*.
 Talent : *appétit, faim, besoin*.
 Talhon : *morceau*.
 Tanben : *pereu, aussi*.
 Tanpauc : *ni mai, non plus*.
 Tapar : *boucher, couvrir*.
 Tapàs : *butte*.
 Tartarassa : *buse*.
 Taulejada : *banquet*.
 Taulier : *tablier, comptoir*.
 Tèbi(a) : *tiède*.
 Tesar : *tendre, bander*.
 Testimòni : *témoignage*.
 Tèunhe, tèune : *effilé, léger*.
 Tibar, tïblar : *tendre*.
 Tibanèu : *Tente de moissonneur*.
 Tibatge (a) : *en quantité*.
 Tiera : *série, rangée*.

Tirassar : *traîner*.
 Tòca : *but*.
 Tòrcer : *tordre*.
 Tornamai : *de nouveau*.
 Tòrt(a) : *tordu(e)*.
 Traça : *personne chétive*.
 Trantalhar, drandalhar : *vaciller, chanceler*.
 Trapar : *trobar, trouver*.
 Trapèla : *piège*.
 Trebolar : *troubler*.
 Trecimaci : *micmac..*
 Tremolar : *trembler*.
 Trepador : *trottoir*.
 Trescolar : *passer au-delà, descendre*.
 Treslusir : *resplendir*.
 Tresvirar : *bouleverser*.
 Trèva : *spectre*.
 Tria (de) : *de qualité, de valeur*.
 Tròba : *pièce de poésie*.
 Tròç : *morceau*.
 Trocha, troite : *truite*.
 Tròn : *tonnerre*.
 Trucar : *heurter*.
 Trufa : *tartifla, pomme de terre*.
 Turtar : *heurter*.
 Tustar : *frapper*.
 Ua : *una, en occitan gascon*.
 Udolar , idolar : *hurler*.
 Uei : *encuei , aujournduei, aujourd'hui*.
 Ulhada : *coup d'œil*.
 Ulhauç : *lamp, esluç, éclair*.
 Uscle : *brulure*.
 Ussa : *sourcil*.
 Va, v', vò : *pronom neutre le ; en occitan classic, o .*
 Vam : *élan*.
 Veirina : *vitrine*.
 Vèrdboisset : *petit houx*.
 Viralast : *tourne-broche*.

Viston : *pupille*.
Vónher : « ónher », *oindre*.
Zonzona : *bourdonnement*.

AGIR

PER LA SANTAT

450 000 provençaus an ja fach la causida
dei MUTUELLES DE PROVENCE.

Ambé 90 mutualas
e 60 realisacions sanitàrias e socialas

Dins Bocas de Ròse

Òbran per la promocion de la santat
Amb un solet principi :

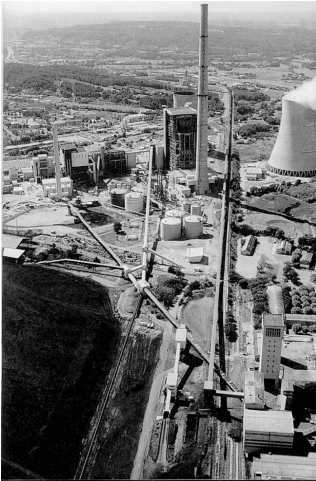
La Solidaritat

MUTUELLES DE PROVENCE
MUTUELLES DE FRANCE

Per tota entresenha
N° VERD 0 800 13 2000

A Gardana ren se fa sensa energia

Es una ciutat, Gardana, qu'a una activitat economica gròssa. La carboniera, Pechiney, la centrala termica, Garella... e lei PME – PMI nombrosas participan fortament a la vida dau bacin minier.

Solidaritat : un centre medicau municipau, un fogau per leis ancians, d'ajudas per aquelei qu'an de dificultats, un centre de suenhs paliatius e mai una vida sociala enriquida per mai de cent associacions.

Joinessa : tres licèus, dos collègis, un servici de la joventut, un fube de clubs per leis enfants e leis adolescents, tres centres de lesers, possibilitat de partir en colonia a còst mendre, d'animacions d'estiu....

Environament : Gardana s'es dotada d'una carta ; collècta de tria selectiva dei bordilhas dins cada quartier ; centre de proteccion de la forèst a Valabre ; la qualitat de l'èr se melhora de l'onga ambé lo tractament dei rejets atmosferics.

Cultura : mai de 10 000 personas marcadas a la mediatèca per 18 000 abitants, un festivau de cinemà, una escòla de musica, un atalier d'arts plastics, dos espectacles cada mes, un luoc permanent de mòstras, de conferéncias pintura o musica.

ENSENHADOR

<i>Pour lire la graphie classique</i>		1
<i>Meschum : Portisson</i>		3
Glaudi Barsotti	Avèm perdut un grand amic :	
	Enric Damofli	6
<i>Enric Damofli</i>	<i>Genoier : Sant Espelofit</i>	10
Gerard Phavorin	Rescòntre au Kalahari	11
Joan Marc Leclercq	Briac	15
Ives Ròques	Lo mistèri	17
<i>Enric Damofli</i>	<i>Febrier : Sant Òsdemonge</i>	23
Andrieu Goyot	Joan lo testard	24
Ives Seguiet	Trobar	30
Ramon Lahondes	Passada	35
Cristian Bezet	Lo soleu camina descauç	36
Camil Lorente	La raubeta d'Enriqueta	37
<i>Enric Damofli</i>	<i>Març : Santa Nogatalha</i>	38
----- <i>Lo tèma de l'annada : La musica</i>		
Jòrgi Gròs	L'orguena de peira	39
Guiu Matieu	La musa, que !	45
Francis Pellissier	La Societat Filarmonica	
	de Bolhadissa	47
<i>Enric Damofli</i>	<i>Abriu : Sant Romieu</i>	49
Lisa Gròs	Musicas marrocanas	50
Amanda Biòt	Primavera musicala	54
Guiu Matieu	Verdi	55
Joan-Glaudi Latil	Fèsta annadiera	56
Delfina Aguilera	Musa I-K-A	58
<i>Enric Damofli</i>	<i>Mai : Santa Estrifeta</i>	59
Jean-Baptiste Clément	Lo temps dei cerieisas	
	Revirada de Raols Feraud	60
Andrieu Reynier	Ma sola cançoneta :	
	« En davalant l'Ovèsa »	62

<i>Mauresca Fracàs Dub</i>	Mariana (Respiech sus lo Renat Merle)	65
Miquèu Salducci	La musica militara sota la Revolucion e l'Empèri	67

<i>Enric Damofli</i>	<i>Junh : Santa Butapeta</i>	69
Enric Damofli	Lo pelifant	70
Joan-Glaudi Babois	La societat idillica avançada	72
Pèire Assante	L'emplec jove	75
Renat Siòl	Lo capèl de Dòna Seguin	77
<i>Enric Damofli</i>	<i>Julhet : Sant Trespesolhs</i>	81
Pau Colombier	Raols Feraud, orason funebra	82
Raols Feraud	Tròç de vida	84
Jim Willis	« Cossi as pogut ? », revirada de l'anglès d'Anthony Walker	88
<i>Enric Damofli</i>	<i>Agost : Sant Barjamau</i>	91
Ramon Bizòt	D'anniversaris per 2003	92
Regina Fournier	Lo faudiu	94
Ives Andrieu	Boris e companhiá	95
<i>Enric Damofli</i>	<i>Setembre : Santa Arangeta</i>	100
Guiu Garnier	Paraula d'enfant !	101
Robert Merle	Sociabilitat e mediàs	103
Jòrgi Peladan	Janetoneton	104
<i>Enric Damofli</i>	<i>Octòbre : Sant Gargamèu</i>	106
Marcèu Pujòl	1907	107
Alan Fournier	Lo temps, la durada e la cronologia	112
Guiu Matieu	Retorn	118
<i>Enric Damofli</i>	<i>Novembre : Sant Bidorset</i>	119
Jòrgi Gibelin	Un cònte qu'es pas un cònte	120
Carles Onorat Gantelme	Fau s'enanar	129
Raols Feraud	Lei pinhencs	132
<i>Enric Damofli</i>	<i>Decembre : Sant Rigaudon</i>	133
Glaudi Barsotti	De Dunquerque a Tamanrasset	134
Enric Damofli	La serena	139
Amanda Biòt	Nadar	141
<i>Quauqueis entre-senhas utilas</i>		143
<i>Mesclum</i>		153

Ilustracions :

Enric Damofli :   1 e 4 de cuberta e
                                  paginas 34, 46, 53, 55, 71, 80, 99, 131, 140
Amanda Biôt :   lo demai

BOLHADISSA

Tancada au pè de la cadena de Reganhàs, envirota de forèst, de còlas cauquieras e mai de vergiers solelhats, Bolhadissa (4300 abitants) marca clar son apartenéncia a Provença. Son nom li ven de la fos que son aiga bolhonava, « lo Bolhador ». Lei baumas dau Tonèu, de Janet e dau Garagòu son estadas abitadas au neolitic e lei vestigis d'opida son un testimòni de la preséncia ligora, e mai lei redotas, muralhas ancianas de defensa. L'istòria de Bolhadissa es estada longtemps aquela d'Auruou que n'èra ren qu'un escart avans de venir comuna en 1880. Es tanben aquela de la carboniera que l'a marcada per sempre. Uei, pasmens, la proximitat d'Ais de Provença e de Marselha ne fa un ròdol atractiu per aquestei que cèrcan una qualitat de vida veritabla dins un siti encara aparat. L'estrambòrd de seis abitants lo trobam dins leis associacions esportivas e culturalas que sa reputacion es conoissuda fins a Marselha e mai dins la realizacion d'espacis sociaus e educatius chanuts.

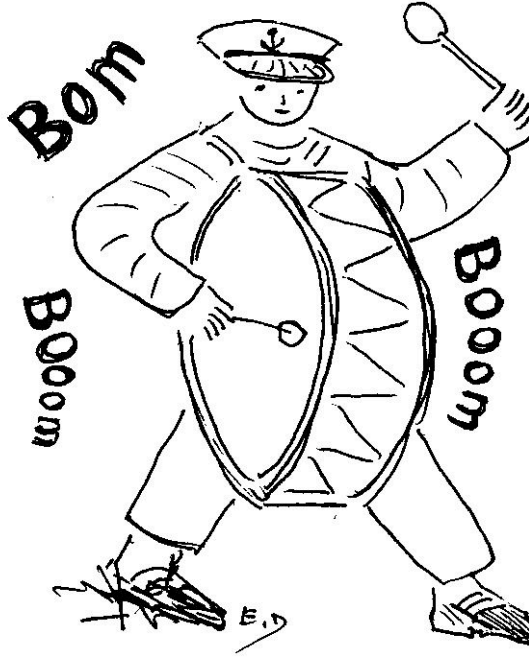
ARMANAC DE MESCLUM 2003

Acabat d'estampar au mes de novembre de 2002
Sus lei premsas de l'imprimariá Robert Gatusso
112, carriera Augustin Aubert
13009 Marselha

© totei drechs reservats

Publicat ambé l'ajuda dau

Pretz : 8 €

© CIEL d'Oc – Mai 2005